

MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE V CIVILNIH POSTOPKIH: Službe in institucije na področju družinskega prava

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE

Gradimo Evropo
za otroke in z otroki

Sofinancira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sofinancira in izvaja
Svet Evrope

**MEDINSTITUCIONALNO
SODELOVANJE V CIVILNIH
POSTOPKIH:
Službe in institucije na področju
družinskega prava**

MEDINSTITUCIONALNO
SODELOVANJE V CIVILNIH
POSTOPKIH: Službe in institucije
na področju družinskega prava

Povzemanje odlomkov (do 500 besed)
je dovoljeno, razen v komercialne
namene, pod pogojem, da se ohrani
celovitost besedila, da se odlomki
ne uporabijo izven konteksta, da
ne podajajo nepopolnih informacij
ali da na kakršen koli drug način
ne zavajajo bralca glede narave,
obsega ali vsebine besedila.

Vir izvirnega besedila je treba vedno
navesti na naslednji način: „© Svet
Evrope, leto izdaje“. Vse ostale zahteve
glede razmnoževanja/prevajanja
celotnega dokumenta ali njegovega
dela je treba nasloviti na Oddelek
za publikacije in vizualno identiteto,
Svet Evrope (F-67075 Strasbourg
Cedex ali publishing@coe.int).

Vso ostalo korespondenco v zvezi s
tem dokumentom je treba nasloviti na
Oddelek za pravice otrok, Generalni
direktorat za demokracijo in človekovo
dostojanstvo children@coe.int.

Naslovnica in postavitve: Oddelek
za publikacije in vizualno
identiteto (DPIV), Svet Evrope

Fotografija: Shutterstock

Izdajatelj besedila ni jezikovno
ali slovnično urejal.

© Svet Evrope, julija 2026

Natisnjeno v Svetu Evrope

Skupni projekt EU in Sveta
Evrope »Zagotavljanje največje
koristi otroka v civilnih sodnih
postopkih v Sloveniji« 23SI08

Projekt je sofinancirala Evropska
unija prek instrumenta za tehnično
podporo, izvedel pa ga je Svet Evrope
v sodelovanju z Evropsko komisijo.

To poročilo je bilo pripravljeno s
finančno podporo Evropske unije in
Sveta Evrope. Vsebina je izključna
odgovornost avtorjev. Mnenja,
izražena v tem dokumentu, nikakor
ne odražajo uradnega stališča
Evropske unije ali Sveta Evrope.

KAZALO VSEBIN

O PROJEKTU IN GRADIVIH	5
SLOVAR OSNOVNIH POJMOV V DRUŽINSKEM PRAVU	7
PRAVNE PODLAGE ZA DELOVANJE SLUŽB IN INSTITUCIJ	8
Nacionalni pravni akti	8
Mednarodni pravni akti	8
SEZNAM KRATIC, OKRAJŠAV IN OZNAK	9
1. UVOD	10
1.1. Relevantni postopki v družinskih zadevah	11
1.2. Namen gradiv za izobraževanja	12
2. ZAGOTAVLJANJE NAJVEČJE OTROKOVE KORISTI IN MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE	13
2.1. Obveznost zagotavljanja največje koristi otrok	13
2.2. Medinstitucionalno sodelovanje	13
3. SLUŽBE IN INSTITUCIJE V POSTOPKIH V DRUŽINSKIH ZADEVAH	15
3.1. Sodišča	15
3.2. Centri za socialno delo	19
3.3. Sodni izvedenci	26
3.4. Zagovornik otrok pri VČP	34
3.5. Kolizijski skrbnik	54
3.6. Razlike med delom zagovornika otrok in kolizijskim skrbnikom	60
3.7. Odvetniki strank v postopku	63
3.8. Državno odvetništvo RS	64
3.9. Mediacija	64
3.10. Nevladne organizacije	70
3.11. Vzgojno-izobraževalni zavodi	74
4. PRIMERI ZAKONSKE UREDITVE MEDINSTITUCIONALNEGA SODELOVANJA V SLOVENIJI	76
4.1. Medinstitucionalno sodelovanje v okviru ZPND	76
4.2. Medinstitucionalno sodelovanje v sklopu delovanja Hiše za otroke	76
5. PREDLOG ZA IZVEDBO USPOSABLJANJA Z UPORABO GRADIV	78
6. ZAKLJUČEK	81

O projektu in gradivih

Po naročilu Sveta Evrope, Evropske unije in Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije je PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, v sodelovanju s člani konzorcija in zunanjimi partnerji, pripravil izobraževalni modul o medinstitucionalnem sodelovanju v civilnih postopkih v Sloveniji. V njem predstavlja delo različnih institucij, služb in organizacij na področju družinskega prava in možnosti medinstitucionalnega sodelovanja med njimi. Priprava modula je del projekta »Zagotavljanje največje koristi otrok v civilnih sodnih postopkih«,¹ ki je namenjen krepitvi zaščite otrokovih pravic v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji, s posebnim poudarkom na uveljavljanju načela otrokove največje koristi. V skladu s tekočimi reformami v Sloveniji, ki so namenjene krepitvi varstva otrokovih pravic, je cilj projekta Slovenijo postaviti na mesto vodilne države pri spodbujanju standardov otrokom prijaznega sodstva med državami članicami Evropske unije.²

Po začetnem obdobju projekta sta bili pripravljeni dve ključni poročili za oceno stanja na družinskem področju v Sloveniji – **poročilo o pravnem, političnem in institucionalnem sistemu**³ ter **poročilo o potrebah po izobraževanju delujočih na družinskem področju**.⁴ Da bi zagotovili trdno podlago za prihodnje reforme, je bila v okviru skupnega projekta pripravljena tudi **primerjalna analiza najboljših praks in načinov varovanja največje otrokove koristi v civilnih postopkih** v državah članicah Sveta Evrope.⁵ Na podlagi vseh treh dokumentov je bila nato zasnovana **celovita strategija in akcijski načrt za izvajanje reform na področju družinskega sodstva v Sloveniji**. Strategijo in akcijski načrt je predstavila in sprejela medresorska delovna skupina za izboljšanje položaja otrok v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji, ki deluje pod okriljem Ministrstva za pravosodje. Strategijo in akcijski načrt je potrdila tudi Vlada Republike Slovenije. Izvajanje spremlja in usklajuje Ministrstvo za pravosodje.⁶

Strategija opredeljuje vrsto prednostnih ukrepov, med katerimi je tudi priprava izobraževalnih gradiv o medinstitucionalnem sodelovanju in usposabljanje za njihovo uporabo. Poleg tega so v teku tudi druge prednostne naloge, kot so oblikovanje smernic za ugotavljanje največje otrokove koristi v civilnih sodnih postopkih, protokol za ravnanje v primerih suma nasilja, ki vključuje obrazec za oceno tveganja, podrobno poročilo s konkretnimi priporočili za izboljšanje statusa in vloge kolizijskih skrbnikov ter ciljno usmerjene pobude za ozaveščanje, katerih namen je seznanitev otrok in njihovih družin s svojimi pravicami in položajem v postopku.

Izobraževalni modul vsebuje različne vsebine družinskega prava in postopkov v družinskih zadevah. Kot je pojasnjeno v nadaljevanju, je namen gradiv na enem mestu zbrati informacije o delovanju različnih institucij, služb in organizacij, ki delujejo na področju družine in družinskega prava, specifik njihovega dela, interni potek procesov ter možnosti za povezovanje med njimi. Poseben poudarek gradiv je prav na slednjem, tj. možnosti (in dolžnosti) sodelovanja med deležniki v družinskih zadevah. Poleg tega gradiva vseskozi opozarjajo na pomembno okoliščino za potek postopkov v družinskih zadevah, **tj. prisotnost nasilja v družini in intimnopartnerskega nasilja**. Z uporabo gradiv stremimo k opolnomočenju deležnikov za delo drug z drugim, okrepitev medinstitucionalnega sodelovanja in povezovanje, kar bo okrepilo varovanje načela največje otrokove koristi v Sloveniji ne zgolj na papirju, temveč tudi v praksi. S tem bomo kot država v večji meri zasledovali mednarodne standarde na področju zaščite otrok, kot so Konvencija o otrokovih pravicah,

1. Council of Europe, Ensuring the best interests of the child in civil court proceedings in Slovenia. <https://www.coe.int/sl/web/children/slovenia-civil-court-proceedings> 2.10.2025
2. Ministrstvo za pravosodje, Zagotavljanje največje koristi otrok v civilnih sodnih postopkih. <https://www.gov.si/novice/2024-10-24-zagotavljanje-najvecje-koristi-otrok-v-civilnih-sodnih-postopkih/> 2.10.2025
3. dr. Murgel J., mag. Oštir T., Stankić Rupnik Z., dr. Pecin S., Priporočila za učinkovitejše zagotavljanje največje otrokove koristi v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji (2024), Skupni projekt EU in Sveta Evrope "Zagotavljanje največje koristi otrok v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji" 23SI08 <https://rm.coe.int/legal-analysis-slovenia-juvenile-proceedings-slo/1680b1d044>
4. Bajt A., Bervar Sternad K., Analiza vrzeli in priporočila za izobraževanje in usposabljanje na področju zagotavljanja največje koristi otrok v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji (2024), Skupni projekt EU in Sveta Evrope "Zagotavljanje največje koristi otrok v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji" 23SI08 <https://rm.coe.int/training-gap-analysis-slovenia-juvenile-proceedings-slo/1680b1d045>
5. Wenke D., Securing the best interests of the child in civil proceedings: A selection of guidance, methods and tools used in Council of Europe member states (2025), Joint EU-Council of Europe project "Ensuring the best interests of the child in civil court proceedings in Slovenia" 23SI08 <https://rm.coe.int/securing-the-best-interests-of-the-child-in-civil-proceedings-a-select/1680b4e123>
6. Ministrstvo za pravosodje, Zagotavljanje največje otrokove koristi v civilnih sodnih postopkih (2025) <https://www.gov.si/novice/2025-12-05-zagotavljanje-najvecje-otrokove-koristi-v-civilnih-sodnih-postopkih/> 28.1.2026

Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje, priporočila **o zaščiti pravic in največje koristi otroka v postopkih varstva otrok ter v postopkih razhoda staršev in drugi pravni akti**.⁷

Po navodilih partnerjev pri izvajanju projekta je izobraževalni modul zastavljen po principu usposabljanja trenerjev (ang. *ToT – Training of trainers*), kar pomeni, da so gradiva med drugim namenjena tistim, ki želijo vsebine modula razširiti v svojem okolju. Z gradivi lahko usposabljanje izvedejo sami, saj so zasnovana celostno in poleg vsebinskih sklopov v zaključnem delu vsebujejo tudi predloge za izvedbo usposabljanja. Obenem avtorji gradiv spodbujamo, da so v predstavitev posameznih poglavij vključeni strokovnjaki z izkušnjami dela na področju, saj lahko v predstavitvi delijo osebne izkušnje in jih soočijo z izkušnjami drugih iz prakse. Poleg tega spodbujamo organizacijo usposabljanj na lokalni ravni, kjer lahko udeleženci delijo izkušnje iz svojega lokalnega okolja. Obenem ne smemo pozabiti na pomembnost izmenjave dobrih praks med regijami v Sloveniji, za kar lahko poskrbi izvajalec usposabljanja z uporabo teh gradiv.

Prav tako menimo, da so gradiva živ dokument, ki ga velja posodabljati glede na zakonodajne spremembe, izkušnje in potrebe uporabnikov. Zato izvajalce usposabljanj in uporabnike gradiv vabimo, da nam s predlogi izboljšav pišejo na pic@pic.si. Veseli bomo predlogov, popravkov in primerov iz praks, s katerimi lahko izboljšamo in posodobimo gradiva.

Za pomoč pri pripravi gradiv se v imenu PIC – Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja – toplo zahvaljujemo vsem, ki so prispevali k oblikovanju vsebin. Najprej Maši Gril, območni koordinatrici za zagovorništvo otrok pri Varuhu človekovih pravic, odvetniku in kolizijskem skrbniku Zoranu Stankiću Rupniku ter sodni izvedenki za področje pedopsihiatrije Barbari Šegula Škoberne, ki so del konzorcija za pripravo gradiv. Prav tako se za prispevke, ob katerih so navedeni, zahvaljujemo družinski mediatorji mag. Gordani Ristin, zagovornici otrok Nataši Zidar in mag. pravnih znanosti ter okrožni sodnici Kseniji Kejžar. Za pregled in predloge popravkov se zahvaljujemo okrožni sodnici Vanji Tinta Tavčar, sodnima izvedenkama za področje psihologije družine mag. Metodi Maj in Ireni Toš Koren, sodnima izvedenkama za področje klinične psihologije Dr. Bernarda Dobnik Renko in Jani Kodrič, sodni izvedenki za podpodročje socialnega dela Katji Štampfel, višjima državnima odvetnicama Jani Morela in Andreji Grum, državnimi odvetnici Veroniki Globokar, zaposlenim na Direktoratu za organizacijsko zakonodajo in pravosodno upravo (Ministrstvo za pravosodje), zaposlenim na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, strokovnim delavkam na Društvu za nenasilno komunikacijo Tjaši Hrovat in Tanji Svetičič Hrovat ter njihovim zunanji sodelavki odvetnici Jasni Zakonjšek. Za pomoč pri izvajanju projekta in zaupanje se zahvaljujemo zaposlenim na Ministrstvu za pravosodje, Svetu Evrope in Evropski uniji.

7. Generalna skupščina Združenih narodov, Konvencija o otrokovih pravicah, resolucija št. 44/25; Priporočilo CM/Rec(2025)5 odbora ministrov državam članicam o zaščiti pravic in največje koristi otroka v postopkih varstva otrok; Priporočilo CM/Rec(2025)4 odbora ministrov državam članicam o zaščiti pravic in največje koristi otrok v postopkih razhoda staršev;

Slovar osnovnih pojmov v družinskem pravu

Otrok. Otrok je oseba, ki še ni dopolnila 18 let starosti, razen če je že prej pridobila popolno poslovno sposobnost.⁸

Načelo otrokove koristi. Načelo otrokove koristi ali največja korist otroka (ang. *best interest of the child*) je temeljno pravno in etično načelo, ki ga opredeljuje zakonodaja na mednarodni in nacionalni ravni. Presoja se individualno, za primer vsakega otroka posebej. Dolžnost delovanja v korist otroka imajo tako starši kot država (državni organi, izvajalci javnih služb, nosilci javnih pooblastil, organi lokalnih skupnosti) ter druge fizične in pravne osebe. Starši delajo v korist otroka, če, zlasti ob upoštevanju otrokove osebnosti, njegove starosti in razvojne stopnje ter hotenj, primerno zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka, ter mu nudijo primerno vzgojno vodstvo in ga spodbujajo v njegovem razvoju.⁹ Čeprav imajo starši pri skrbi in odgovornosti za otrokovo korist prednost pred vsemi drugimi, morajo država ter druge fizične in pravne osebe v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom prav tako skrbeti za otrokovo korist.¹⁰

Starševska skrb. Starševska skrb je celota obveznosti in pravic staršev, da v skladu s svojimi zmožnostmi ustvarijo razmere, v katerih bo zagotovljen celovit razvoj otroka. Starševska skrb primarno pripada skupaj obema staršema,¹¹ razen če jo sodišče enemu ali obema staršema odvzame, ali jo omeji.¹² To stori, če presodi – ob upoštevanju okoliščin primera – da je omejitev ali odvzem starševske skrbi v otrokovo največjo korist. Nadzor nad izvajanjem starševske skrbi za enega ali oba starša izvaja CSD. Pravice in obveznosti staršev iz naslova starševske skrbi se nanašajo na skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo, varstvo in nego, nadzor nad otrokom in skrb za njegovo izobraževanje, zastopanje, preživljanje ter upravljanje njegovega premoženja.¹³

Postopki v družinskih zadevah. Postopki, ki so relevantni za obseg teh izobraževalnih gradiv, so postopki, ki urejajo osebna stanja in družinska razmerja. Opredeljeni so v X. poglavju Zakona o nepravdnem postopku (ZNP-1), pod naslovom »Postopki za ureditev osebnih stanj in družinskih razmerij«. Krajše jih v teh gradivih imenujemo »postopki v družinskih zadevah« ali »družinski postopki«.

Mediacija. Mediacija v družinskih zadevah je postopek, v katerem udeleženci prostovoljno s pomočjo ene ali več nevtralnih tretjih oseb – mediatorjev – skušajo doseči mirno rešitev spora, ki izvira iz medsebojnih družinskih razmerij.¹⁴ Mediacija je v primeru nasilja v družini prepovedana.¹⁵

Kolizija interesov. V povezavi z institutom kolizijskega skrbnika izraz »kolizija interesov« pomeni navzkrižje interesov med staršem in otrokom. Pri koliziji interesov v tem primeru tako ne gre za nasprotja med staršema, temveč med staršem in otrokom (enim staršem ali obema).

8. 5. člen DZ.

9. 7. člen DZ.

10. 7. člen DZ.

11. 6. člen DZ.

12. Drugi odstavek 136. člena, 171. člen in 176. člen DZ.

13. Prvi odstavek 136. člena DZ.

14. 13. člen DZ.

15. 22.e člen ZPND.

Pravne podlage za delovanje služb in institucij

Določila in postopki v družinskih zadevah in drugi postopki družinskega področja izhajajo iz nacionalnih in mednarodnih pravnih okvirov.

NACIONALNI PRAVNI AKTI

Družinski zakonik (DZ)

- Pravilnik o izvajanju predhodnega svetovanja
- Pravilnik o izvajanju mediacije po Družinskem zakoniku

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)

- Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini
- Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti
- Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini
- Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode

Zakon o nepravdnem postopku (ZNP-1)

Zakon o pravnem postopku (ZPP)

Zakon o socialnem varstvu (ZSV)

- Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo (2025)

Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI)

MEDNARODNI PRAVNI AKTI

Konvencija o otrokovih pravicah (KOP)

Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP)

Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (Istanbulska konvencija)

Konvencija o civilnopravnih vidikih mednarodne ugrabitve otrok (Haaška konvencija)

Seznam kratic, okrajšav in oznak

CSD	Center za socialno delo
DO	Državno odvetništvo
MDT	Multidisciplinarni tim
Strokovni center	Strokovni center za otroke s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami
NVO	Nevladna organizacija
VČP ali Varuh	Varuh človekovih pravic
VIZ	Vzgojno-izobraževalni zavod
Institucija	Izraz uporabljamo v najširšem pomenu, na način, da vključuje tako javne institucije, uradne organe in službe (npr. sodišča, CSD, DO) kot organizacije (npr. nevladne organizacije) in posamezne institute (npr. zagovornik otroka, kolizijski skrbnik).

V besedilu se zaradi jasnosti uporabljajo naslednji znaki:

	Simbol označuje sklicevanje na področno zakonodajo in druge uradne dokumente, ki so relevantni za obravnavano temo.
Pomembno!	Simbol označuje vsebino, na katero velja biti ob branju še dodatno pozoren.
Pomembno!	Simbol označuje vsebino, na katero velja biti ob branju še dodatno pozoren, saj je pomembna z vidika posebne okoliščine za izvajanje postopkov za varstvo koristi otrok – nasilja v družini in intimnopartnerskega nasilja.
Komentar:	Simbol označuje dodatne vsebine o obravnavani temi.

Zapisi v moški slovnični obliki veljajo za ženske, trans-, interpolne osebe in druge.

1. Uvod

V družinskih postopkih so udeležene različne službe, institucije in osebe, ki v sklopu svojih pristojnosti in zmožnosti prispevajo k urejanju osebnih stanj in družinskih razmerij. To so sodišča, centri za socialno delo (CSD), odvetniki, zagovorniki otrok, sodni izvedenci in drugi, ki so posredno ali neposredno udeleženi v postopkih za urejanje družinskih zadev. Sodelovanje med njimi je ključnega pomena, saj gre za občutljiva razmerja, kjer je treba sočasno usklajevati različne pravne, socialne, psihološke in varstvene vidike vseh udeležениh.

Razmerja so še posebej občutljiva, ko so vanje udeleženi otroci. Pri usklajevanju in odločanju o razmerjih je tako ključnega pomena **največja otrokova korist**, k varovanju katere so zavezani tako starši kot zaposleni v državnih organih in drugi. Eden od načinov zagotavljanja največje otrokove koristi je tudi **medinstitucionalno sodelovanje**, tj. usklajeno sodelovanje različnih institucij, služb, organizacij in oseb (v nadaljevanju »institucij«) na družinskem področju.

V postopkih v družinskih zadevah posredno ali neposredno delujejo naslednje institucije:

- ▶ **Sodišča.** Odločanje o večini družinskih zadev se je s sprejetjem DZ in spremembo ZNP-1 leta 2019 preneslo s CSD na sodišča.
- ▶ **Centri za socialno delo.** CSD imajo v razmerju do sodišč predvsem strokovno-svetovalno in podporno vlogo.¹⁶
- ▶ **Državno odvetništvo.** Sodišče lahko Državno odvetništvo Republike Slovenije pozove, da prevzame zastopanje centra za socialno delo, če oceni, da je zastopanje po odvetniku potrebno zaradi varovanja otrokove koristi in zahtevnosti zadeve.¹⁷
- ▶ **Odvetniki.** Odvetniki se v civilnem postopku lahko pojavljajo kot zastopniki udeležencev postopka (predlagatelja ali nasprotnega udeleženca) ali kot kolizijski skrbniki otroka, če so otrokovi interesi v nasprotju z interesi enega ali obeh staršev in starši otrokovih koristi ne morejo zaščititi.
- ▶ **Zagovorniki otrok.** Zagovorništvo otrok je interna organizacijska enota na Varuhu človekovih pravic, ki skrbi za to, da je otrokov glas slišan. Poleg zagovornika v procesu zagovorništva sodeluje tudi območni koordinator zagovorništva in predstavnik Varuha.
- ▶ **Sodni izvedenci.** Sodni izvedenci različnih področij nudijo sodišču strokoven uvid v stanje otroka, staršev in družinsko dinamiko. Sodišče lahko pozove sodnega izvedenca s podpodročja klinične psihologije, psihologije družine, psihiatrije, pedopsihiatrije ali s področja socialnega dela, da poda strokovno mnenje o določenih vprašanjih.
- ▶ **Vzgojno-izobraževalni zavodi.** VIZ, kot so šole in vrtci, predstavljajo pomemben vir informacij za sodstvo in druge deležnike v postopku, saj so z otrokom in starši v stiku na dnevni ravni. Vključujejo strokovne centre, kjer so otroci lahko nameščeni.
- ▶ **Zdravstvene ustanove.** Zdravstvene ustanove prav tako predstavljajo pomemben vir informacij, saj so z otrokom v stiku glede njegovega zdravstvenega stanja (predvsem pediatri, psihologi, pedopsihiatri).
- ▶ **Nevladne organizacije.** NVO uporabnikom nudijo programe psihosocialne pomoči, svetovalne programe, namestitve v varnih hišah idr. Strokovni delavci NVO so prisotni tudi v primerih, kjer se obravnava nasilje v družini. Pri izdelavi varnostnega načrta sodelujejo v MDT kot zaupna oseba ali v vlogi socialnega zagovornika.
- ▶ **Policija.** Policija je prisotna v primerih (suma) kaznivih dejanj in prekrškov, lahko pomaga tudi pri izvršbah.

Pomembno! Ko je govora o vlogi države pri urejanju družinskih razmerij, je treba poudariti, da **država varstvo otrokovih koristi in pravic izvaja le takrat, ko starši te svoje pravice in obveznosti ne izvajajo ali je ne izvajajo v otrokovo korist**. Dopustnost ukrepanja države je tako pogojena z ravnanjem staršev, ki ni v otrokovo korist.

16. B. Novak, Družinski zakonik z uvodnimi pojasnili (2020), Uradni list Republike Slovenije

17. Drugi odstavek, 46. člen ZNP-1

Z namenom boljšega poznavanja dela institucij ter medsebojnega sodelovanja v nadaljevanju predstavljamo delo posameznih institucij, njihove pristojnosti in načine za povezovanje ter usklajeno delovanje med njimi. V gradivih se osredotočamo izključno na delovanje institucij v postopkih v družinskih zadevah, ki se odvijajo ali zadevajo, neposredno ali posredno, delo sodišč.

1.1. RELEVANTNI POSTOPKI V DRUŽINSKIH ZADEVAH

Izobraževalni modul se osredotoča na delovanje institucij, služb, organizacij in drugih oseb v družinskih zadevah. **Specifično se osredotoča na delovanje drugih institucij v povezavi s sodiščem**, saj prav sodišče odloča v postopkih v družinskih zadevah. Pri tem sodeluje z drugimi deležniki, ki so posredno ali neposredno del procesa odločanja.

1.1.1. Postopki pred sodišči

Pri postopkih pred sodišči se v sklopu varovanja največje otrokove koristi osredotočamo na postopke, s katerimi sodišče ureja **osebna stanja in družinska razmerja**. Ta so opredeljena v X. poglavju ZNP-1, krajše pa jih imenujemo »postopki v družinskih zadevah«. ¹⁸ V fokusu so torej postopki, ki posredno ali neposredno zadevajo otroke:

- ▶ Postopek za izpodbijanje očetovstva in materinstva.
- ▶ Postopki za varstvo koristi otroka;
 - Postopki za odločanje o varstvu in vzgoji otroka, preživljanju otroka in otrokovih stikih.
 - Postopek za odločanje o vprašanjih izvajanja starševske skrbi, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj.
 - Postopek za odločanje o ukrepih za varstvo koristi otrok.
 - Postopek za postavitvev otroka pod skrbništvo.
 - Postopek za namestitev otroka v rejništvo.
 - Postopek za podelitev starševske skrbi sorodniku.
 - Postopek za posvojitev in razveljavitev posvojitve.

Komentar: Poleg navedenih so v zvezi z otroki lahko relevantni tudi postopki v zakonskih sporih, saj se npr. postopek za razvezo zakonske zveze pogosto vodi skupaj s postopkom za varstvo otrokove koristi.

Pomembno! Poleg navedenih postopkov je v kontekstu civilnega prava v ospredje ključno postaviti tudi postopke zaradi nasilja v družini in intimnopartnerskega nasilja. Osrednji zakon na tem področju je Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND).

Ključni zakonodajni okvir za delo sodišč in drugih institucij predstavljajo **Družinski zakonik (DZ)**, **Zakon o nepravdnem postopku (ZNP-1)** ¹⁹ in **Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)**.

Glavno načelo v vseh postopkih, ki zadevajo otroke, je varstvo otrokove največje koristi.

1.1.2. Postopki na CSD

Poleg postopkov pred sodišči so za razlago delovanja institucij in medinstitucionalno sodelovanje relevantni tudi postopki in dejavnosti, ki potekajo na CSD. Najpogostejše naloge, ki jih opravljajo CSD in so povezane s civilnimi sodnimi postopki, izhajajo iz **Kataloga javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo (2025)**, podpoglavja »VARSTVO OTROK IN DRUŽINE«.

18. X. poglavje ZNP-1; V X. poglavju ZNP-1 je urejen tudi postopek, ki ne sodi med »družinske postopke« – postopek za postavitve odrasle osebe pod skrbništvo.

19. Pravila postopkov ureja zlasti ZNP-1, medtem ko se smiselno uporabljajo tudi določila ZPP.

Relevantni postopki so:

► STATUSNA RAZMERJA

- Družinsko svetovanje ali strokovna pomoč staršema pri urejanju medsebojnih odnosov v korist izvajanja starševske skrbi.
- Predhodno svetovanje.
- Strokovno svetovanje paru.
- Mediacija v družinskih zadevah.

► RAZMERJA MED STARŠI IN OTROKI

- Priznanje očetovstva.
- Mnenje sodišču v sodnih postopkih za varstvo koristi otroka.

► POSEBNO VARSTVO OTROK IN MLADOSTNIKOV

- Ukrepi za varstvo koristi otroka;
 - Predlog za ukrep sodišču.
 - Nujni odvzem otroka.
 - Izvajanje stikov pod nadzorom.
 - Mnenje o ukrepih za varstvo koristi otroka.
 - Načrt pomoči družini in otroku.
- Rejništvo;
 - Delo s kandidati za rejnike.
 - Namestitev otroka v rejniško družino in spremljanje.
 - Delo z rejniki.
- Namestitev v strokovni center in spremljanje;
- Skrbništvo za otroke;
 - Skrbništvo za otroke – postavitve skrbnika za posebni primer (kolizijskega skrbnika).
 - Skrbništvo za otroke – predlog za postavitve pod skrbništvo, imenovanje/razrešitev skrbnika.
 - Skrbništvo za otroke – mnenje sodišču o osebi skrbnika.
 - Skrbništvo za otroke – spremljanje skrbnikovega dela.
 - Skrbništvo za otroke – neposredno izvajanje skrbniških nalog.
- Posvojitve;
 - Posvojitve.
 - Mnenje sodišču v postopkih posvojitve otroka zakonca ali zunajzakonskega partnerja.
- Podelitev starševske skrbi sorodniku;
- Mnenje o vnaprej izraženi volji staršev;
- Sodelovanje pri izvrševanju sodnih odločb.

1.2. NAMEN GRADIV ZA IZOBRAŽEVANJA

Priprava gradiv za izobraževanje o medinstitucionalnem sodelovanju ima tri ključne cilje:

1. Izboljšati usposobljenost vseh, ki so del družinskih postopkov, v katerih so vključeni otroci, o delu in pristojnosti služb, ki so del postopkov v družinskih zadevah.
2. Izboljšati medinstitucionalno in multidisciplinarno sodelovanje v postopkih v družinskih zadevah tudi v praksi.
3. Z multidisciplinarnim sodelovanjem zagotavljati največjo otrokovo korist v postopkih v družinskih zadevah v Sloveniji.

Z namenom zasledovanja navedenih ciljev so gradiva namenjena vsem zgoraj navedenim institucijam, ki so posredno ali neposredno del postopkov v družinskih zadevah, ki jih vodijo sodišča.

2. Zagotavljanje največje otrokove koristi in medinstitucionalno sodelovanje

Medinstitucionalno sodelovanje je eden od ključnih načinov zasledovanja načela največje otrokove koristi. V tem poglavju na kratko predstavimo dolžnost zagotavljanja načela in pomen medinstitucionalnega sodelovanja za njegovo uresničevanje v praksi.²⁰

2.1. OBVEZNOST ZAGOTAVLJANJA NAJVEČJE KORISTI OTROK

Obveznost sodišč in drugih institucij je, da med postopkom in pri odločanju v vseh (sodnih) zadevah, ki se tičejo otrok, zavarujejo njihovo največjo korist. Ta je opredeljena v različnih pravnih virih.

7. člen, DZ. Načelo otrokove koristi. »Državni organi, izvajalci javnih služb, nosilci javnih pooblastil, organi lokalnih skupnosti ter druge fizične in pravne osebe morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za korist otroka.«

6. člen, ZNP-1. Hitrost postopka in varstvo pravic udeležencev. »Sodišče mora po uradni dolžnosti ukreniti vse, da se zavarujejo pravice in pravni interesi otrok /.../.«

56. člen, Ustava RS. Pravice otrok. »Otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo otroci v skladu s svojo starostjo in zrelostjo.«

3. člen, Konvencija o otrokovih pravicah. »Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo.«

Otrokova korist se presoja **individualno**, za vsak primer posebej.

Korist otroka je **javni interes**, ki ima **prednost pred zasebnimi interesi**.

2.2. MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE

16. člen Družinskega zakonika opredeljuje medsebojno sodelovanje institucij v postopkih v družinskih zadevah. Določilo pravi, da morajo pri uresničevanju nalog, določenih z družinskim zakonikom, »med seboj sodelovati centri za socialno delo in drugi nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, državni in pravosodni organi, organi lokalnih skupnosti ter humanitarne in druge nevladne organizacije«.

Poleg tega se dolžnost sodelovanja kaže tudi v drugih določilih, recimo v **48. členu ZNP-1** glede izmenjave podatkov in uporabe že izvedenih dokazov. Glede na določilo so upravljavci osebnih podatkov, organizacije in osebe, ki razpolagajo s podatki, potrebnimi za odločitev, dolžni dati zahtevane podatke sodišču.

Možnost in obveznost medinstitucionalnega sodelovanja določa tudi **Zakon o preprečevanju nasilja v družini**, ki določa ustanovitev multidisciplinarnih timov na CSD in predpisuje obveznost udeležbe vseh vabljenih na tem timu.²¹ Poleg tega ZPND v več členih določa način sodelovanja med različnimi institucijami v primeru nasilja.

20. Vsebinska načela in načini za njegovo ugotavljanje v praksi so predmet drugega izdelka v sklopu tega projekta.

21. 5. odstavek, 14. člen ZPND.

Medinstitucionalno sodelovanje je poleg zakonskih določil ključno iz več razlogov:

- ▶ **Omogoča celosten pristop k obravnavi družin.** Družinske stiske so pogosto kompleksne (nasilje, zanemarjanje, ekonomska stiska, čustvene težave), nobena institucija pa ne more učinkovito nastopiti in ukrepati sama. Delovati morajo skupaj in usklajeno. Medinstitucionalno sodelovanje zagotavlja **t. i. integrirani celostni sistem zaščite otrok**, ki postavlja otroka v središče in zagotavlja, da vsi ključni akterji, organizacije in sistemi, kot so družina, skupnost, NVO in izobraževalni, zdravstveni, socialnovarstveni ter pravosodni sistemi, delujejo v njegovo dobrobit. Tak pristop je še posebej pomemben pri obravnavi otrok, ki so žrtve nasilja.
- ▶ **Prispeva k hitrejšim in boljšim odločitvam uradnih organov ter zagotavlja učinkovitejše in pravičnejše odločitve.** Sodišče je uradni organ s področja pravosodja, zaposleni na sodiščih pa pogosto nimajo specializiranega znanja s področja psihologije, pedagogike in socialnega dela, ki so ključni za celosten uvid v družinsko dinamiko in otrokovo življenje. Celosten pristop prispeva k večjemu zaupanju ljudi v sistem, saj je primer obravnavan iz več zornih kotov.
- ▶ **Zagotavlja učinkovito izvajanje ukrepov.** Ko sodišče odredi ukrep (npr. stiki pod nadzorom ali prepoved približevanja), morajo druge službe (CSD, policija, šolstvo ali NVO) poskrbeti za izvedbo ukrepa v praksi. Medsebojno povezovanje institucij in predaja informacij sta v tej luči ključnega pomena.
- ▶ **Bolje zaščiti ranljive, zlasti otroke.** Osrednje vodilo družinskega prava je varstvo otrokove koristi. Da se ta ugotovi čim bolj celostno, je potrebno sodelovanje več institucij, ki lahko skupaj iz različnih zornih kotov opravijo presojo otrokove največje koristi in jo posredujejo sodišču. Na podlagi prejetih informacij lahko sodišče sprejme odločitev, ki je utemeljena in predvsem bolje zaščiti otroke.

Pomembno! Za celovito zaščito je treba presoditi tudi o celoviti pomoči in podpori, ki jo otrokova družina potrebuje.

Ločitev v zakonski ali zunajzakonski skupnosti je težavno in pogosto konfliktno obdobje. **V takem obdobju ni mogoče utemeljeno pričakovati, da bodo starši v času razveznega postopka ali razpada zunajzakonske skupnosti zmožni presojati izključno v skladu z otrokovimi največjimi koristmi.**²² Zato mora biti vzpostavljen sistem, ki otrokove koristi zaščiti, če jih nobeden od staršev ne more. Sistem, ki je medinstitucionalno povezan, sam po sebi zagotavlja, da so v celoti in prednostno zavarovane pravice in koristi najranljivejših udeležencev postopkov v družinskih zadevah, tj. otrok.

22. Delovanja v korist otroka predvsem ne moremo pričakovati s strani povzročitelja nasilja, ker že dejstvo, da je nasilen do drugega starša, kaže, da v ospredje ne postavlja otrokovih koristi.

3. Službe in institucije v postopkih v družinskih zadevah

V tem poglavju predstavljamo delo posameznih služb v postopkih v družinskih zadevah, ki potekajo pred sodišči. Primarno opravimo pregled dela sodišč in na strnjen način predstavimo vpletenost drugih služb v obravnavane sodne postopke. Strnjenim opisom sodelovanja sledijo obširnejši, kjer v vsakem poglavju podrobneje predstavimo specifične dela posamezne institucije. Zakonodajni in teoretski pregled dopolnjujejo izkušnje iz prakse.

3.1. SODIŠČA

3.1.1. Vloga sodišč in postopki pred sodiščem

Sodišča so glavni uradni organ za odločanje v družinskih zadevah. Zadev, ki sodijo v upravno pristojnost CSD, je od spremembe družinske zakonodaje leta 2019 malo, zato se v teh gradivih osredotočamo predvsem na civilne postopke pred sodišči.

Nekaj ključnih informacij o delovanju sodišč:

► **Stvarna pristojnost okrožnih sodišč.**

Za odločanje v postopkih v zakonskih sporih, postopkih za ugotovitev in izpodbijanje očetovstva in materinstva in postopkih za varstvo otrokove koristi, ki so relevantni za ta gradiva, so pristojna okrožna sodišča.²³

► **Prednostno reševanje sodnih zadev in nujnost.**

Sodne zadeve iz DZ, ki se vodijo v zvezi z razmerji med starši in otroki, posvojitvijo, podelitvijo starševske skrbi sorodnikom, rejništvom in skrbništvom, se rešujejo prednostno.²⁴ Poleg tega so postopki za odločanje o ukrepih za varstvo otrokove koristi nujni.²⁵ Nujni in prednostni so tudi postopki po ZPND.²⁶

► **Izključitev javnosti.**

Po ZNP-1 je v postopkih za ureditev osebnih stanj in družinskih razmerij javnost izključena.²⁷

► **Poudarek na procesnih načelih.**

V luči posebne skrbi za otroke v družinskih zadevah velja omeniti **preiskovalno načelo** in **varstvo šibkejših**, ki jim je sodišče dolžno slediti. Če gre za varstvo otrokovih pravic, je sodišče dolžno ugotavljati tudi dejstva, ki jih udeleženci niso navedli, in izvajati dokaze, ki jih udeleženci niso predlagali sami.²⁸ V luči varstva šibkejših, mora sodišče po uradni dolžnosti ukreniti vse, da se zavarujejo pravice in pravni interesi otrok in oseb, ki zaradi motnje ali težav v duševnem zdravju ali drugih okoliščin niso sposobne, da bi same skrbele za svoje pravice in interese.²⁹

Pri odločanju v družinskih zadevah sodišča sodelujejo in prihajajo v stik z različnimi institucijami.

Tesno sodelujejo s CSD, sodnimi izvedenci, koordinatorjem ali Varuhom v sklopu zagovorništva otrok, kolizijskimi skrbniki NVO, VIZ, zdravstvenimi ustanovami in drugimi. S pridobivanjem njihovih mnenj si lahko ustvarijo bolj celostno sliko o obravnavani zadevi in položaju otroka v družini ter otrokovih pogledih na obravnavana vprašanja. V nadaljevanju na strnjen način predstavljamo sodelovanje sodišča z institucijami in institucij med seboj.

23. Drugi odstavek, 10. člen ZNP-1.

24. Drugi odstavek, 14. člen DZ.

25. 105. člen ZNP-1.

26. Četrti odstavek, 22.a člen ZPND.

27. 43. člen, ZNP-1.

28. 7. člen ZNP-1.

29. Drugi odstavek, 6. člen ZNP-1.

3.1.2. Sodelovanje drugih institucij s sodiščem

3.1.2.1. Sodišča in CSD

Delo sodišč in CSD sovпада na različne načine. Sodišča in CSD sodelujejo:

- A. V času postopka na sodišču.
- B. Pri izvajanju odločitev sodišča.
- C. Pri pobudah sodišču.

A. V času postopka na sodišču

Med postopkom CSD poda strokovno mnenje sodišču in sodeluje na obravnavah. **Sodišče v vseh postopkih za varstvo koristi otroka pridobi mnenje CSD** (če ta ni predlagatelj postopka).³⁰ **CSD je zavezan k podaji mnenja** in poda **strokovno oceno družinskih razmer**, psihosocialnih okoliščin, otrokovih potreb in njegovih koristi. Poleg navedenega in odvisno od konkretnega primera CSD poda tudi mnenje, h kateremu rejniku ali drugi osebi naj se namesti otrok, v kateri strokovni center naj bo nameščen, katera oseba naj se imenuje za skrbnika itd. **Sodišče ne pridobi mnenja CSD**, če je bil predlog sodne poravnave pripravljen v okviru predhodnega svetovanja pri CSD in iz zapisnika o predhodnem svetovanju izhaja, da je tak predlog v otrokovo korist.³¹

V primeru ukrepov trajnejšega značaja je v času postopka na sodišču pomembna naloga CSD tudi **izdelava načrta pomoči družini in otroku**. Poleg tega je lahko CSD v času postopka **prisoten na narokih**, vendar ne vedno. V nekaterih postopkih (npr. ukrepi za varstvo otrokove koristi) ima položaj zakonitega udeleženca, v drugih pa ga sodišče na narok povabi, vendar ne nujno. Na naroku CSD svoje ugotovitve ustno predstavi, podaja predloge in pojasnila. Strokovni delavec CSD lahko sodeluje pri **neformalnem razgovoru sodnika z otrokom**,³² če ga sodišče pozove, naj sodeluje, ali nastopi kot **otrokova zaupna oseba**.³³

B. Pri izvajanju odločitev sodišča

CSD izvaja ukrepe, o katerih je odločilo sodišče, spremlja razmere in o njih poroča sodišču.

C. Pri pobudah sodišču

CSD lahko poda predlog za začetek postopka ali opozori na potrebo po izvajanju nujnih ukrepov.

Več o delu centrov za socialno delo si lahko preberete v poglavju [Centri za socialno delo](#).

3.1.2.2. Sodišča in sodni izvedenci

Namen sodelovanja med sodišči in sodni izvedenci je, da sodišče ob odločanju pridobi **dodatna strokovna znanja in uvide v obravnavana vprašanja**. Za pravilno ugotovitev dejanskega stanja mora sodišče postaviti izvedenca, če za odločitev potrebuje strokovno znanje, s katerim ne razpolaga. Če tega ne potrebuje, izvedenca ne postavi.

V Sloveniji je sodelovanje **sodišč in sodnih izvedencev** urejeno predvsem z **Zakonom o nepravdnem postopku (ZNP-1)**, **Družinskim zakonikom (DZ)** in **Zakonom o sodiščih**.

V družinskih postopkih je sodelovanje s **sodnimi izvedenci različnih strok** ključnega pomena, saj gre za vprašanja, ki zahtevajo strokoven vpogled iz različnih zornih kotov. V družinskih zadevah sodišče postavi izvedenca iz naslednjih podpodročij:

- klinična psihologija,
- psihologije družine,

30. 98. člen ZNP-1.

31. 98. člen ZNP-1.

32. Drugi odstavek, 96. člen DZ.

33. Tretji odstavek, 96. člen DZ.

- ▶ psihiatrija,
- ▶ pedopsihiatrija,
- ▶ socialno delo.

Komentar: V primeru, da sodnik ni prepričan, katera stroka je za vprašanje najprimernejša, priporočamo, da se že pred postavitvijo z izvedencem posvetuje. Poleg tega lahko več informacij pridobi v uradnih opisih posameznih podpodročij, ki so na voljo na podstrani Strokovnega sveta za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje.³⁴

Sodišče imenuje izvedenca, kadar je za odločitev treba strokovno ugotoviti:

- ▶ starševske kompetence in sposobnost skrbi za otroka;
- ▶ psihološko stanje enega ali obeh staršev;
- ▶ čustvene in razvojne potrebe otroka ter njegovo navezanost;
- ▶ družinsko dinamiko in vpliv razmer na otroka;
- ▶ stopnjo ogroženosti otroka in ustreznost posameznih ukrepov.

Sodelovanje med sodiščem in izvedencem poteka na naslednji način:

- ▶ Sodišče določi obseg in vsebino naloge ter skrbi, da so vprašanja jasna in relevantna.
- ▶ Izvedenec opozori sodišče, če potrebuje dodatne podatke ali če ugotovi okoliščine, ki zahtevajo vključitev sodnega izvedenca druge stroke.
- ▶ Včasih sodišče in izvedenec sodelujeta med izvajanjem dokazov (npr. izvedenec je prisoten pri neformalnem razgovoru sodnika z otrokom).

Mnenje izvedenca je ključni dokaz pri odločitvah sodišča. Sodišče ni zavezano slediti mnenju, a ga v praksi pogosto upošteva – če se od njega odmakne, mora to podrobno obrazložiti. Stranke imajo pravico ugovarjati mnenju in predlagati dopolnitev ali novega izvedenca.

Sodišče lahko uporabi tudi pisno **izvedensko mnenje iz drugega sodnega postopka**, če oceni, da se bo le tako lahko pravočasno zavarovalo otrokovo korist.³⁵

Pomembno! Zagovornik otroka ali njegov kolizijski skrbnik ne moreta predstavljati zamenjave za sodnega izvedenca. Vsaka od institucij ima drugačne naloge in pristojnosti.

Več o delu sodnih izvedencev si lahko preberete v poglavju **Sodni izvedenci**.

3.1.2.3. Sodišča in zagovorništvo otrok

Zagovornik otroka skrbi, da je otrokovo mnenje v sodnem postopku slišano, če otrok s tem soglaša. Kot nekatere druge institucije lahko pobudo za imenovanje zagovornika otroku da tudi sodišče samo. Varuh na osnovi informacij, ki mu jih posredujejo sodišče, CSD in starši, presodi, ali je pobuda utemeljena. Če je utemeljena, Varuh iz seznama usposobljenih oseb otroku določi primernega zagovornika.

Poleg otrokovega zagovornika sta ključna akterja v okviru zagovorništva tudi **Varuh** in **območni koordinator zagovorništva**. Varuh iz dokumentacije, ki jo pridobi s sodišča ali CSD, izlušči bistvene informacije o postopku in otroku, ki jih posreduje območnemu koordinatorju zagovorništva, ta pa pripravi kratek opis primera za zagovornika. Varuh tekom zagovorništva sodeluje s sodiščem, predvsem na način, da sodišče obvešča, kdaj okvirno se bo zagovorništvo končalo, saj lahko na ta način sodnik bolje načrtuje datume narokov.

34. Ministrstvo za pravosodje, Strokovni svet za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje. Opisi strokovnih področij in podpodročij sodno izvedenskega ter sodno cenilskega dela. <https://www.gov.si/zbirke/delovna-tesla/strokovni-svet-za-sodno-izvedenstvo-sodno-cenilstvo-in-sodno-tolmacenje/>

35. 48. člen ZNP-1.

Sodišče načeloma ni v neposrednem stiku z zagovornikom, razen v primerih, če je vabljen na narok ali otroka spremlja na sodišču.

Zagovornik pisno ali ustno sodišču na naroku predstavi mnenje otroka. Predstavi ga samo, če otrok s tem soglaša. Vedno ga predstavi tako, da je otrokovo sporočilo preneseno zvesto, kar pomeni, da vanj ne vključuje lastne interpretacije. Sodišče otrokovo mnenje upošteva pri odločanju, ni pa zavezano odločati v skladu z njim. Pomembno je, da zagovornik o nezavezanosti sodišča obvesti otroka, da ta uskladi svoja pričakovanja.

Če otrok želi, **zagovornik otroka spremlja na sodišču kot zaupna oseba.**

Več o delu zagovornikov otrok si lahko preberete v rubriki [Zagovorniki otrok pri VČP](#).

3.1.2.4. Sodišča in kolizijski skrbnik

Sodišče kolizijskega skrbnika postavi, ko gre **za kolizijo interesov med staršem in otrokom**. Kolizijskega skrbnika ne postavi, ko gre za kolizijo ali spor med staršema. V vsaki družinski zadevi mora sodišče pretehtati, ali otrok za zastopanje svojih koristi potrebuje kolizijskega skrbnika ali pa so njegove koristi dovolj zavarovane s strani enega od staršev.

Sodelovanje sodišča in kolizijskega skrbnika se začne, ko **sodišče izda sklep o njegovi postavitvi**. Kolizijski skrbnik po imenovanju prejme vpogled v spis in vso dokumentacijo primera. Kot otrokov skrbnik vlaga predloge, pravna sredstva, ugovore, predlaga dokaze in sodeluje na narokih. Njegova naloga ni (samo) prenos otrokovega mnenja (kot pri zagovorniku), ampak **aktivno pravno zastopanje**, kadar starši otrokovih interesov ne morejo zastopati.

Kolizijski skrbnik otroku omogoči biti slišan in uresničuje njegovo **pravico do izjave**. Sodišče s pritegnitvijo kolizijskega skrbnika zagotovi, da je otrok v postopku enakopravna procesna stranka. V postopku ima enake procesne pravice kot vsaka druga stranka. Zastopanje je neodvisno od volje staršev in preprečuje, da bi bil otrok brez prave zaščite v primeru navzkrižja interesov med njimi.

Kolizijski skrbnik sodišče redno obvešča o svojih ugotovitvah in stališčih. Če se razmere spremenijo (npr. ogroženost otroka), lahko sodišču predlaga nujne ukrepe, tj. začasne odredbe.

Komentar: Pri predpostavki, da je sodišče že samo zavezano k varovanju največje otrokove koristi v sodnem postopku, se pojavlja vprašanje, zakaj bi otrok med sodnim postopkom potreboval še kolizijskega skrbnika. V tem primeru pojasnjujemo, da v primeru kolizije interesov med staršem in otrokom otroci potrebujejo dodatno pravno varstvo in zastopanje. Zastopanje otrokovih interesov lahko izvaja le kolizijski skrbnik, ki je oseba s pravnim znanjem. Med postopkom je sodišče dolžno skrbeti, da so varovane procesne pravice otrok, vendar ne more v imenu otroka opravljati procesnih dejanj in ga v postopku zastopati kot udeleženca postopka.

Pomembno! Pri postavitvi kolizijskega skrbnika je potrebna posebna pazljivost glede poseganja v pravice in dolžnosti staršev. V primerih nasilja v družini, ko nasilje povzroča le eden od staršev (nad otrokom in/ali drugim staršem), lahko starš, ki nasilja ne povzroča, v večini primerov ustrezno zaščiti otrokovo korist in to po navadi tudi aktivno počne. V takih primerih kolizijski skrbnik ni vedno potreben. V praksi se pogosto dogaja, da se sodišča odločajo za kolizijskega skrbnika, kadar gre za nasilje v družini, četudi je starš, ki nasilja ne povzroča, v celoti sposoben zastopati otrokove koristi in pravice. S tem lahko prihaja do nevarne prakse, kjer zaradi nasilja enega od staršev sodišče v neenakovreden položaj postavlja žrtev nasilja.

Več o delu kolizijskih skrbnikov si lahko preberete v poglavju [Kolizijski skrbnik](#).

3.1.2.5. Sodišča in strokovni centri

Sodišče lahko otroka staršem odvzame in ga namesti v strokovni center.³⁶ Pred vstopom v osnovno šolo se otrok v strokovne centre ne namešča.³⁷

Po namestitvi otroka v strokovni center sodišče s strokovnim centrom sodeluje pri **izvajanju namestitve**. Strokovna skupina na centru v sodelovanju z otrokom in njegovimi starši pripravi **individualizirani program**, ki ga po potrebi dopolnjuje in spreminja, ter ga najmanj dvakrat letno evalvira in z evalvacijo seznanja med drugim pristojno sodišče.³⁸

Prav tako lahko strokovni centri skličejo **MDT**, kamor vabijo tudi pristojno sodišče.³⁹ Predstavniki pristojnega sodišča lahko otroka v strokovnem centru obišče, opravi pogovor z njim in s strokovno skupino ter se seznanja s prej omenjeno evalvacijo in poročilom.⁴⁰

V nadaljevanju podrobneje predstavljamo vloge in naloge posameznih institucij ter medinstitucionalno sodelovanje, ki med njimi poteka v sklopu postopkov v družinskih zadevah.

3.2. CENTRI ZA SOCIALNO DELO

V času postopka, pred njim in po odločitvi CSD opravlja različne naloge, ki se posredno ali neposredno tičejo dela sodišč in postopkov v družinskih zadevah. Pri tem sodelujejo tudi z drugimi službami, institucijami in osebami, ne zgolj s sodišči.

3.2.1. Vloga in naloge CSD

Socialnovarstvene storitve so namenjene preprečevanju socialnih stisk in težav ter obsegajo dejavnosti za pomoč in samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva. Vsakdo, ki potrebuje pomoč, se lahko prostovoljno vključi v socialnovarstvene storitve na CSD. Posameznik ali družina lahko izve za storitve, ko se prvič sam obrne na CSD ali pa ga z njimi seznanjajo strokovni delavci med opravljanjem drugih nalog na CSD. Osebe so lahko v storitve CSD vključene med civilnimi postopki, če so pripravljene skupaj s strokovnim delavcem soustvarjati rešitve oz. spremembe.

Posameznikom in družinam so **med civilnimi postopki** na voljo naslednje socialnovarstvene storitve:

- ▶ **Prva socialna pomoč** je storitev, v katero se lahko posameznik vključi vsak delovni dan CSD, na katerem koli CSD. Pogosta je ob prvem stiku posameznika s strokovnim delavcem CSD zaradi določene stiske in obsega pomoč in podporo pri prepoznavanju in opredelitvi socialne stiske, oceno možnih rešitev ter seznanitev osebe s socialnovarstvenimi storitvami in pravicami ter mrežo pomoči in programov.
- ▶ **Osebna pomoč** je obsežnejša storitev, ki poteka v več dogovorjenih srečanjih. Je oblika pomoči posamezniku v situacijsko pogojenih stiskah in težavah, ki jih sam ne zna ali ne more odpraviti, je pa pripravljen skupaj s strokovnim delavcem CSD soustvariti ustrezne rešitve. V sklopu storitve oseba spoznava socialne odnose, svoje reakcije, načine reševanja konfliktov ter se usposablja za socialno učenje in spreminjanje odnosov v okolju. Vključitev v storitev je prostovoljna in poteka v skladu z njegovimi željami, sposobnostmi in življenjskim položajem.
- ▶ **Storitev pomoč družini za dom** je storitev, ki zajema več srečanj, ki potekajo mesečno ali tedensko in je vanjo lahko vključena cela družina. Družine se lahko vključijo prostovoljno, ko se spopadajo s stiskami zaradi neurejenih odnosov v družini, ko potrebujejo pomoč pri skrbi za otroke in njihovi vzorci vedenja in znanje ne zadoščajo za odpravljanje težav ter ko stiske več družinskih članov zahtevajo trajnejšo podporo in vodenje.

36. 174., 175. in 182.a člen DZ.

37. Tretji odstavek, 182.a člen DZ.

38. Četrty odstavek, 11. člen ZOOMTVI.

39. Peti odstavek, 11. člen ZOOMTVI.

40. 18. člen ZOOMTVI.

Izvajanje predhodnega svetovanja: Pred začetkom postopka za razvezo zakonske zveze na sodišču (s tožbo ali sporazumno) se morata starša udeležiti predhodnega svetovanja na CSD. Gre za procesno predpostavko ob razvezi, če imata starša skupne mladoletne otroke. Predhodno svetovanje je obvezno tudi za starša, ki nameravata vložiti predlog za začetek postopka za varstvo otrokove koristi (npr. varstvo in vzgoja, preživljanje, stiki ...).⁴¹

Namen predhodnega svetovanja je starša oziroma drugo osebo opozoriti na načelo varstva otrokove koristi pri urejanju vseh razmerij in na prednosti mirnega in sporazumnega urejanja teh razmerij, v primeru, da ne gre za nasilje v družini. Vključuje podporo staršem ter iskanje rešitev, ki temeljijo na medsebojnem razumevanju. Strokovni delavec staršema predstavi nadaljnje možnosti ter ju informira o možnih oblikah pomoči na CSD in zunaj institucije.

Pomembno! Predhodno svetovanje poteka ob prisotnosti obeh staršev, razen če je v družini prisotno nasilje ali obstajajo drugi razlogi, zaradi katerih strokovni delavec CSD oceni, da je primerneje, da se pogovor izpelje ločeno.

Starša se predhodnega svetovanja udeležita **osebno, brez svojih pooblaščenцев**. Udeležijo se ga tudi druge osebe, če želijo urejati stike z otrokom.

Kadar pride med staršema do sporazuma, strokovni delavec sporazum oceni z vidika koristi otroka. **Če se starša ne sporazumeta, strokovni delavec take ocene ne poda, saj neobstoječega sporazuma ne more komentirati.** V primeru, da se starša ne sporazumeta, sodišče v postopku CSD pozove, da poda mnenje in CSD v ločenem dokumentu poda strokovno mnenje o koristih otroka.

Pravna podlaga, ki opredeljuje način izvajanja predhodnega svetovanja na CSD, je **Pravilnik o izvajanju predhodnega svetovanja**.

Mediacija. V večini primerov se mediacijo izvaja pred začetkom sodnega postopka z namenom oblikovati predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali predlog za sklenitev sodne poravnave o varstvu in vzgoji otroka, njegovem preživljanju in njegovih stikih s starši ali drugimi osebami ali o vprašanih izvajanja starševske skrbi, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj. Lahko se izvaja tudi med sodnim postopkom ali po koncu sodnega postopka, npr. ko se želijo starši dogovarjati o skrbi za otroka.

Pomembno! Mediacija je **v primerih suma nasilja v družini prepovedana** (prepoved alternativnega reševanja sporov).⁴² Strokovni delavec CSD je pozoren na znake nasilja v odnosu – v teh primerih mediacije ne ponudi in k njej ne spodbuja. Z mediacijo bi lahko prišlo do povečane ogroženosti žrtve in prisilnega nadzora. Žrtev bi lahko pristala na nekaj, kar ni v korist ne njej ne otroku, in si tega ne želi.

Mediacija na CSD in zunaj njega je v primeru sporov iz razmerij do otrok brezplačna. Mediatorji so za to posebej usposobljeni strokovni delavci na CSD ali mediatorji z liste mediatorjev, ki jo vodi MDDSZ.

Pravna podlaga, ki opredeljuje način izvajanja mediacije v družinskih postopkih, je **Pravilnik o izvajanju mediacije po Družinskem zakoniku**.

Strokovno svetovanje paru. Strokovno svetovanje je namenjeno zakoncema oz. zunajzakonskima partnerjema s ciljem ohranitve skupnega partnerskega in družinskega življenja. Partnerja se lahko udeležita več srečanj na CSD z namenom podpore v času težav v partnerskem odnosu, učenja novih ravnanj, učenja reševanja konfliktov, spreminjanja odnosov, iskanja skupnih rešitev in preverjanja rešitev v praksi.

41. 94. člen ZNP-1.

42. 22.e člen ZPND.

Priprava mnenja sodišču. Sodišče CSD zaprosi za mnenje v postopkih za varstvo koristi otroka, ter, ko odloča o ukrepih za varstvo koristi otroka (če CSD ni predlagatelj postopka). Sodišče CSD pooblasti, da opravi vsa potrebna dejanja, ki jih za ugotovitev otrokove koristi potrebuje. CSD sodišču nudi strokovno podlago za sprejemanje odločitev.

Mnenje sodišču posreduje v določenem roku, ki ga v zaprosilu navede sodišče, oziroma najkasneje v 60 dneh. V primeru zadržkov obvesti sodišče.

CSD v mnenju sodišču:

- poda mnenje o otrokovi koristi predvsem glede spornih in odprtih vprašanj;
- lahko priporoči, da starša opravita še druge določene naloge, saj je to v otrokovo korist (npr. obiskovanje šole za starše).

CSD, tako kot sodni izvedenec, deluje kot strokovna pomoč sodišču. Iz sodne prakse tudi izhaja, da je strokovno mnenje CSD primerljivo z mnenjem sodnega izvedenca oziroma da ima mnenje CSD bistvene značilnosti izvedenskega dela.⁴³

Pomembno! Obenem velja biti pozoren, saj so vloge in naloge CSD in sodnih izvedencev različne – strokovnega mnenja CSD ni mogoče povsem enačiti s strokovnim mnenjem, ki ga poda sodni izvedenec. V določenih primerih mnenje CSD sodišču zadošča za odločanje in mnenja sodnega izvedenca ne potrebuje. V drugih primerih pa mnenje CSD ni zadostno, kar pomeni, da bo sodišče dodatne informacije pridobivalo s strani sodnih izvedencev različnih strok.

Za pripravo mnenja sodišču so socialnim delavcem na voljo *Strokovne usmeritve za pripravo mnenja sodišču pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitve starševske skrbi sorodniku*, ki jih je junija 2021 pripravil Aktiv za družino na Skupnosti CSD Slovenije. Dokument ni javno dostopen, vendar imajo dostop do njega zaposleni na CSD.

Razgovor z otrokom. Kadar strokovni delavec oceni, da bi bilo za strokovno izdelavo mnenja treba opraviti razgovor z otrokom, ga opravi. Poleg pridobivanja informacij in seznanitve z otrokovim doživljanjem družinske situacije strokovni delavec CSD otroka ob pogovoru tudi razbremeni.

V večini primerov strokovni delavec CSD pred pogovorom z otrokom o pogovoru govori s starši ter skupaj z njimi načrtuje kako bo pogovor potekal in kako otroka na pogovor pripraviti. Pogovor z otrokom brez prisotnosti staršev opravi z njihovim soglasjem. Zakonodaja omogoča, da **CSD pogovor z otrokom opravi tudi brez soglasja staršev**, če oceni, da je to v otrokovo korist. Poleg tega lahko staršem iz enakih razlogov **zavrne vpogled v zapisnik o razgovoru**. CSD je tako pristojen, da sam oceni, ali je pogovor treba opraviti tudi brez soglasja staršev in/ali otroka zaščititi tako, da enemu ali obema od staršev vsebine pogovora ne razkrije.

Omejitev pravic staršev izhaja iz **177. člena DZ**.

Pomembno! Družinski zakonik sodišča in CSD ne obvezuje k temu, da z otrokom opravita razgovor ali da v postopku pridobita njegovo mnenje. Uradni organi so zavezani zgolj k temu, da otroka obvestijo, da postopek teče in da ima otrok pravico v njem izraziti svoje mnenje.⁴⁴

Obveščanje otroka. Strokovni delavec na starosti primeren način obvesti otroka o uvedbi postopka in o njegovi pravici, da v njem izrazi svoje mnenje. O tem ga lahko obvesti med obiskom na domu, po predhodnem dogovoru s staršema. Otrok ima pravico seznanitve s postopkom tudi v primeru, ko svojega mnenja ne želi podati – podajanje mnenja je otrokova pravica, ne dolžnost. Otrok, starejši od 15 let, mora biti seznanjen tudi s procesnimi pravicami, ki jih ima.

43. Sklep Višjega sodišča v Ljubljani, opr. št. IV Cp 693/2023; Sklep Vrhovnega sodišča II Ips 56/2019.

44. Prvi odstavek, 96. člen ZNP-1.

Varovanje otrokove koristi. Glavno vodilo pri delu CSD je varovanje največje otrokove koristi v vseh postopkih, v katerih je udeležen.

Pomembno! CSD ne more v enaki meri kot kolizijski skrbnik in/ali zagovornik otroka varovati izključno otrokovih koristi in interesov. V postopku namreč ni v stiku le z otrokom, temveč tudi z njegovimi starši, kar lahko vpliva na objektivnost odločanja. Zato je pomembno, da otrok prejme neodvisno podporo in zastopanje prek kolizijskega skrbnika in/ali zagovornika otrok.

Predlagatelj postopka. CSD mora vseskozi skrbeti za varstvo otrokove koristi in mora v primeru ogroženosti otroka podati predlog za uvedbo postopka. CSD je lahko predlagatelj začasne odredbe in ukrepov trajnejšega značaja. Ker spremlja izvajanje ukrepov in ves čas sodeluje s starši, lahko predlaga tudi prenehanje ali spremembo ukrepov.

Zakoniti udeleženec postopka. CSD je vedno udeleženec postopka pri ukrepih za varstvo koristi otroka. Navedbe CSD v predlogu, mnenju in drugih pisanjih ter zaslišanje strokovnega delavca se štejejo za izpovedbe osebe, ki ima o teh dejstvih posebno strokovno znanje.⁴⁵

Nujni odvzem otroka. Če je izkazana tako huda ogroženost otroka, da njegove koristi ni mogoče zavarovati drugače kot s takojšnjim odvzemom otroka, CSD otroka odvzame in ga namesti v krizni center, lahko pa tudi k drugi osebi, v rejništvo ali strokovni center. Po nujnem odvzemu otroka mora sodišču v 12 urah predlagati izdajo začasne odredbe ter v roku 7 dni od izdaje začasne odredbe predlagati ukrep trajnejšega značaja.

Pomembno! V nujnih primerih (npr. nasilje v družini, huda ogroženost otroka) morata **CSD in sodišče delovati hitro in usklajeno**. CSD npr. poda predlog za začasno odredbo, sodišče jo izda in CSD takoj začne z izvajanjem ukrepa.

Stiki pod nadzorom. Kadar sodišče z začasno odredbo odloči o stikih pod nadzorom, ti v večini primerov potekajo na CSD. Na stikih pod nadzorom je prisoten strokovni delavec CSD, pogosto tudi dva, ki spremljata interakcije med otrokom in staršem ter varujeta otrokove koristi v času izvajanja stikov. Po stiku strokovni delavec CSD pripravi zapis o poteku stika in ovrednoti dogajanje na stiku, enkrat mesečno pa sodišču posreduje poročilo o poteku stikov (oz. takoj, če ocenjuje, da stiki niso v otrokovo korist). V okviru stikov pod nadzorom CSD ves čas sodeluje s starši in opravi pogovore tako z vsakim posebej kot tudi z otrokom.

Komentar: V praksi lahko prihaja do razlik pri načinu izvajanja stikov s strani strokovnih delavcev na CSD.⁴⁶ Nekateri to vlogo dojemajo in izvajajo kot neke vrste pasivni nadzor nad interakcijo starša z otrokom, nekateri pa so v njej bolj proaktivni: otroka in starše na stik pripravijo, med stikom asistirajo in imajo v njem aktivno vlogo. Naloge strokovnih delavcev so opredeljene v *Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo (2025)*, saj način izvajanja določenega ukrepa ne sme biti odvisen od vsakega posameznega strokovnega delavca posebej.

Pomembno! Če deležniki v praksi naletijo na odstopanja, naj o konkretni zadevi nemudoma opozorijo vodstvo CSD-ja – direktorje, pomočnike direktorjev.

Pomembno! Izvajanje stikov pod nadzorom **na strokoven način** je ključno predvsem v primerih nasilja v družini. V praksi se namreč dogaja, da starš, ki nasilje izvaja, ostane sam z otroki, kar je nedopustno.

^{45.} 108. člen ZNP-1.

^{46.} Društvo za nenasilno komunikacijo (DNK) v praksi opaža, da se dogaja, da strokovna delavka zapusti prostor, ko potekajo stiki pod nadzorom, ali da pusti, da gre oče sam z otroki in trgovino, kar je nedopustno.

Pomembno! V kontekstu nasilja in stikov je prav tako nedopustno predpostavljati, da nadzor nad stikom ni več potreben, če starš na stiku ni nasilen do otroka. Če starš ni naredil pozitivnih korakov v smeri sprememb (npr. udeležba na svetovanjih, redni terapiji, zdravljenju), ni varno, da stiki potekajo brez nadzora. V takih primerih strokovni delavec opustitve stikov pod nadzorom sodišču ne bi smel predlagati.

Načrt pomoči družini in otroku. V vseh postopkih ukrepov trajnejšega značaja za varstvo koristi otroka CSD pripravi načrt pomoči družini in otroku. Načrt pomoči zajema opis stanja, potrebe otrok, možnosti družine, način spremljanja, oblike pomoči in opis izvedbe ukrepa v praksi. Načrt vsebuje vrsto pomoči, predviden obseg in trajanje, etapne cilje, roke in izvajalce. CSD nudi družini pomoč in podporo, spremlja izvajanje načrta pomoči ter načrtuje nadaljnje delo z družino in otrokom. Sodišču najmanj enkrat letno poroča o izvajanju načrta.

Nadzor nad izvajanjem starševske skrbi. Kadar sodišče odloči, da se enemu ali obema od staršev izreče ukrep trajnejšega značaja nadzora starševske skrbi, nadzor nad enim ali obema od staršev izvaja CSD. Sodišče določi način izvajanja nadzora nad enim ali obema od staršev (ki jima je bila omejena starševska skrb). O nadzoru poroča sodišču.

Iskanje primerne rejniške družine, namestitev v rejništvo in spremljanje. CSD za vsakega otroka, ki potrebuje namestitev pri osebi, ki niso njeni starši, poišče rejniško družino, ki ustreza potrebam otroka ter to predlaga ali poda mnenje o tem sodišču. Na namestitev pripravi starše, otroka in rejniško družino ter poskrbi za spoznavanje med rejniško in matično družino. Strokovni delavec CSD načrtuje namestitev otroka in je ob njej prisoten, da poteka na način, ki otrokovo stisko čim bolj zmanjšuje. Na CSD se oblikuje individualna projektna skupina, ki pripravi individualni načrt izvajanja rejništva in se redno srečuje. CSD mora ves čas trajanja namestitve v rejniški družini sodelovati s starši, jim nuditi pomoč in podporo ter jih motivirati za spremembe, vse z namenom, da se odpravijo razlogi, zaradi katerih je prišlo do namestitve. Pomoč in podporo nudi tudi rejniški družini, ureja njihov status, skrbi za vključevanje v usposabljanja itd. Otroka, rejniško družino ter starše pripravi na vrnitev otroka v matično družino ter skupaj z njimi načrtuje korake.

Namestitev v strokovni center in spremljanje. CSD poda predlog ali mnenje glede namestitve v strokovni center, se s strokovnim centrom, starši in otrokom dogovori za ogled strokovnega centra ter način sprejema in je prisoten ob namestitvi. V času namestitve sodeluje s strokovnim centrom, spremlja izvajanje ukrepa, otrokov razvoj in nudi otroku ter staršem pomoč in podporo. Otroka ter starše pripravi na vrnitev otroka v matično družino ter skupaj z njimi načrtuje življenje po vrnitvi.

Iskanje primerne posvojiteljske družine, spremljanje v času namestitve z namenom posvojitve. Ko je sprejeta odločitev, da je posvojitve najboljša rešitev za otroka, CSD poišče zanj najprimernejšo posvojiteljsko družino. Opravi več pogovorov z biološkimi starši (npr. o motivih, posledicah, obstoječi mreži pomoči), pogovore z otrokom (o njegovih pogledih, željah in občutjih, seznani ga s posvojitvijo) in s posvojiteljsko družino (npr. načrtovanje postopnega prehoda otroka v novo družino, pomoč in podpora). CSD poskrbi za namestitev otroka v novo družino ter spremlja in nudi pomoč v času namestitve.

Skrbnik otroka. CSD predlaga osebo, ki naj bo skrbnik otroka in spremlja delo skrbnika. Pogosto tudi sam prevzame vlogo skrbnika. CSD lahko otroku imenuje skrbnika za posebni primer.

Delo s starši. Strokovni delavec si mora ves čas postopka prizadevati za dosego sporazuma med staršema, ki bi bil v največjo otrokovo korist. Seznani ju, da imata vse do konca sodnega postopka možnost vključitve v mediacijo, strokovno svetovanje paru ali v socialnovarstvene storitve. Prav tako se v storitev lahko vključita po zaključenem postopku. Strokovni delavec osebno seznani starša z mnenjem, ki ga je pripravil CSD. Če to ni mogoče, ga posreduje po pošti. Ugovor na mnenje lahko starši podajo na sodišču.

Pomembno! Med postopkom imajo strokovni delavci CSD enakovreden pristop do obeh staršev ali drugih strank v postopku. Poskrbijo za njihovo enakovredno vključevanje in možnost podaje mnenja (npr. razgovor opravijo z obema, če pa to ni mogoče, o tem obvestijo sodišče).

Pomembno! V primeru nasilja v družini hkratno delo z obema staršema ni primerno, prav tako je mediacija kot oblika alternativnega reševanja sporov, v primeru katere koli oblike nasilja, prepovedana.⁴⁷ Strokovni delavec k doseganju sporazumov v teh primerih ne spodbuja.

Sodelovanje na CSD in multidisciplinarno sodelovanje. Strokovni delavci lahko pri pripravi mnenja sodišču in delu z otroki ter družinami delujejo v timih. Timi so lahko **interni** in vključujejo druge strokovne delavce na CSD, ali **multidisciplinarni** in vključujejo tudi zunanje strokovnjake, z drugih strokovnih področij. Namen sodelovanja z drugimi je pridobiti bolj celostno sliko o obravnavani zadevi.

- **Interni strokovni tim** lahko predlaga nosilec primera ob strokovni presoji, da je potrebno sodelovanje več strokovnih delavcev CSD. Takšno sodelovanje je večkrat potrebno v primeru kompleksne družinske situacije, predhodnih obravnav oseb na CSD, potrebe po pripravi ocene ogroženosti, potrebe po urejanju pravic iz javnih sredstev itd. Nosilec konkretne zadeve je še vedno en strokovni delavec, vendar se o zadevah posvetuje z drugimi. Interni tim strokovnemu delavcu pomaga, da bolje razume družinsko dinamiko in situacijo, v kateri se je znašel otrok, ter mu pomaga načrtovati nadaljnje korake v zvezi z otrokom, poiskati konkretne oblike pomoči in podporo družini. V timu si strokovni delavci izmenjajo podatke, ki jih že imajo o družini.
- **Multidisciplinarni tim.** Ti vključujejo tudi strokovnjake drugih strok in druge strokovne osebe, ki so povezane s primerom in bi o njem lahko podale pomembne informacije. Gre za delovno skupino, kjer strokovnjaki različnih strok obravnavajo isto zadevo iz različnih zornih kotov.

3.2.2. Povezovanje CSD z drugimi službami

CSD pri svojem delu sodeluje z drugimi nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, državnimi in pravosodnimi organi, organi lokalnih skupnosti ter humanitarnimi in nevladnimi organizacijami.

Medsebojno sodelovanje CSD z drugimi deležniki opredeljuje 16. člen DZ. Na podlagi določila CSD pridobiva poročila npr. šole, vrtca, policije, osebnih zdravnikov ter nevladnih organizacij, kjer je družina vključena in obravnavana. **V primeru nasilja v družini medsebojno sodelovanje opredeljuje 10. člen ZPND.**

Poleg tega velja omeniti **dolžnost obveščanja**, ki jo imajo različne institucije, če pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati o ogroženosti otroka. Dolžnost obveščanja CSD in sodišč imajo državni organi, organi samoupravnih lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb in nevladne organizacije, pa tudi vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebe vzgojno-varstvenih, vzgojno-izobraževalnih zavodov in socialnih zavodov ter izvajalci vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih.

Dolžnost obveščanja za vse navedene opredeljuje 180. člen DZ in 6. člen ZPND v primeru nasilja v družini.

Povezovanje CSD z drugimi službami je odvisno od primera, udeležencev in obravnavane zadeve. Sodelovanje lahko poteka na podlagi pravnih aktov, kot so zakoni in pravilniki, ali protokolov ravnanja.

Primer dobre prakse sodelovanja so **multidisciplinarni timi na CSD**. Gre za strokovne time, ki jih poleg strokovnih delavcev CSD sestavljajo še zunanji strokovnjaki.⁴⁸ Ko gre za strokovne time, kamor so poleg socialnih delavcev in drugih zaposlenih na CSD vključeni še strokovnjaki drugih ved, disciplin in poklicev, govorimo o »multidisciplinarnem timu« ali MDT. Tudi v praksi se izraza »strokovni« in »interni« tim uporabljata za notranje time na CSD, izraz »multidisciplinarni tim« pa za time, kjer so prisotni tudi zunanji strokovnjaki.⁴⁹ Timi so lahko stalni ali krizni.

47. 22.e člen ZPND.

48. Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo (2025), https://www.scsd.si/files/Katalog_nalog_CSD_2025_ZSV_in_ZDOsk-1.pdf

49. Julija Lubej, Pogled socialnih delavcev na sodelovanje z drugimi strokovnjaki na centrih za socialno delo, Diplomsko delo (2021), Univerza v Ljubljani.

Multidisciplinarni tim (MDT) je institucionalizirana oblika medinstitucionalnega sodelovanja, ki se uporablja v različnih primerih in je opredeljen v različnih pravnih aktih. MDT lahko skličejo različne institucije, glede na vsebino primera in kontekst. CSD skliče tim, kamor vabi tudi druge institucije, kadar oceni, da je to v konkretnem primeru strokovno utemeljeno in potrebno za celostno obravnavo osebe. Po drugi strani lahko MDT po ZOOMTVI skliče strokovni center, ali pa ga skliče šola, in k sodelovanju povabi CSD, če oceni, da je to potrebno.

Primeri MDT za različna področja so:

- **Nasilje v družini.** Sklic in delovanje MDT opredelujeta **Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini**⁵⁰ in ZPND. V pravilniku je MDT eksplicitno opredeljen kot oblika multidisciplinarnega sodelovanja, katerega namen je zagotoviti celovito pomoč in zaščito posamezni žrtvi.⁵¹ Oblikuje se, če strokovni delavec CSD, ki je nosilec primera, presodi, da je za oblikovanje in izvajanje načrta pomoči žrtvi potrebno sodelovanje drugih organov. CSD te organe pozove k sodelovanju v timu.⁵²

Pomembno! Glede na ZPND je udeležba na timu za vse vabljen obvezna.⁵³

- **Obravnava oseb s težavami v duševnem zdravju v skupnosti.** MDT je opredeljen tudi za primer obravnave oseb v skupnosti,⁵⁴ kjer koordinator na CSD skupaj z osebo in multidisciplinarnim timom pripravi načrt, kakšno pomoč oseba potrebuje pri npr. psihosocialni rehabilitaciji, vsakdanjih opravilih, urejanju življenjskih razmer, vključevanju v vsakdanje življenje. MDT sestavljajo psihiater, patronažna sestra, predstavnik CSD, predstavnik NVO, najbližja oseba in drugi, ki lahko vplivajo na potek obravnave v skupnosti.⁵⁵
- **Obravnava otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju.** MDT se na skliče podlagi **Zakona o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju**,⁵⁶ če je ogroženo življenje otroka ali mladostnika, njegovih vrstnikov ali zaposlenih v strokovnem centru ali če se otrok ali mladostnik vede avtoagresivno ali heteroagresivno.⁵⁷ Naloga strokovnega centra je med drugim, da nudi celostno, multidisciplinarno obravnavo v sodelovanju z drugimi službami, ki obravnavajo otroka ali mladostnika, vključno s CSD.⁵⁸ CSD je vključen z namenom ustrezne priprave in spremljanja načrta pomoči družini.⁵⁹

»Multidisciplinarni tim« kot tak v drugih pravnih aktih ni opredeljen, vendar ga lahko CSD (ali druga institucija) po svoji presoji **skliče vselej, kadar gre za kompleksno socialno situacijo**, kjer je za zaščito posameznika potrebno sodelovanje več strok in institucij.

Institucije, ki najpogosteje sodelujejo v MDT, so:

- Centri za socialno delo.
- Policija.
- Šole, vrtci in strokovni centri.
- Zdravstveni delavci in sodelavci (pediater, psiholog, patronažna sestra).

50. Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17.

51. 8. člen, Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17.

52. 8. člen, Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17.

53. 14. člen, Zakon o preprečevanju nasilja v družini; Sodelovanje zdravstvenih delavcev v MDT določa 6. člen Pravilnika o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti, Uradni list RS, št. 38/11.

54. Pravilnik o načinu in vsebini obravnave v skupnosti ter vsebini, pogojih in načinu opravljanja izpita za koordinatorja obravnave v skupnosti, Uradni list RS, št. 49/09.

55. Skupnost centrov za socialno delo Slovenija, Koordinatorji za obravnavo oseb v skupnosti s težavami v duševnem zdravju <https://www.scsd.si/centri-za-socialno-delo/koordinacija/dusevno-zdravje/>.

56. Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju, Uradni list RS, št. 200/20.

57. 11. člen ZOOMTVI.

58. 4. člen ZOOMTVI.

59. 17. člen ZOOMTVI.

- Sodišče.
- Tožilstvo.
- Nevladne organizacije (npr. varne hiše, krizni centri).
- Centri za duševno zdravje.

Poleg MDT je primer regulacije sodelovanja tudi **Protokol priporočenega ravnanja v primeru izvršitve odločbe o odvzemu otroka z neposredno izročitvijo**, ki ga je leta 2020 pripravila medinstitucionalna delovna skupina Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, Zbornice izvršiteljev Slovenije, Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za notranje zadeve in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport.

Komentar: Priprava protokolov predstavlja primer dobre prakse standardizacije sodelovanja po državi. Z uporabo protokolov se praksa v širšem prostoru lahko poenoti, prav tako pa strokovne delavce opolnomoči, da vedo, kako ravnati v določenem primeru. Protokoli morajo biti zastavljeni dovolj široko, da omogočajo prilagodljivost ravnanja strokovnih delavcev glede na določen primer, obenem pa dovolj usmerjeni, da strokovnega delavca pri njegovem delu vodijo in mu zagotavljajo varnost.

3.3. SODNI IZVEDENCI

Sodni izvedenci so osebe, imenovane za neomejen čas s pravico in dolžnostjo, da sodišču na njegovo zahtevo podajo izvid in mnenje glede strokovnih vprašanj, za katera tako določa zakon ali glede katerih sodišče meni, da je pri presoji potrebna pomoč strokovnjaka. Sodišče sodnega izvedenca tako postavi v primerih, **ko samo nima dovolj znanj in kompetenc za oceno določenega stanja**.

Sodnega izvedenca pritegne sodišče.⁶⁰ CSD lahko sodišču predlaga, da se ga v postopek pritegne, dejansko pa ga samo ne more postaviti.

Pomembno! V postopku lahko izvedenca postavi le sodišče. Stranke sicer lahko (na svoje stroške) pridobivajo strokovna mnenja, vendar se takšna mnenja po naročilu (tudi če so izdelana s strani oseb, ki sicer delujejo kot sodni izvedenci) v postopku obravnavajo le kot strankine navedbe in ne kot izvedensko mnenje.

V postopkih za varstvo koristi otroka mora izvedenec glede na zakon **mnenje izdelati v 60 dneh od prejema sklepa o postavitvi izvedenca**, dopolnitev izvedenskega mnenja pa v 15 dneh od prejema sklepa o dopolnitvi izvedenskega mnenja.⁶¹

Pomembno! Ambulantni psihiater, pedopsihiater ali psiholog osebe ne more biti hkrati tudi sodni izvedenec za primer te osebe. Vendar pa so informacije s strani lečečega psihiatra, pedopsihiatra ali psihologa pomemben vir informacij, ki prispevajo k celotni sliki in razumevanju primera.

Delo sodnega izvedenca ne obsega zgolj pogovora z otrokom, temveč celostni pregled. Ni relevantno samo to, o čemer otrok govori, ampak tudi kaj sodni izvedenec pri otroku opazi in iz njegovega vedenja ugotavlja.

Sodni izvedenec pri svojem delu sledi vprašanjem, ki mu jih je zastavilo sodišče. Vprašanja sodišča so vezana na simptome in znake, ki jih izvedenec pri otroku raziskuje, ter na možnosti njihove interpretacije.

^{60.} Ob izpolnitvi potrebnih pogojev se stroški založijo oziroma krijejo iz sredstev sodišča, sicer jih krijejo udeleženci postopka.

^{61.} drugi odstavek, 99. člen ZNP-1.

Pomembno! Ključno je, da sodišče izvedencu v sklepu omogoči, da poleg odgovorov na vprašanja sodnika v svoje poročilo vključi tudi druga opažanja o otroku, ki se mu zdijo pomembna za odločanje v primeru. Za sodne izvedence je pomembno, da v sklepu piše, da lahko sodni izvedenci v mnenju dopišejo kar koli takega, kar se jim zdi pomembno in relevantno za odločanje v primeru.

V družinskih postopkih lahko izvedensko delo opravljajo sodni izvedenci različnih usmeritev, in sicer **izvedenci podpodročja klinične psihologije, psihiatrije odraslih, psihiatrije otrok in mladostnikov, psihologije družine in s podpodročja socialnega dela.**

Seznam strokovnih področij in podpodročij sodno izvedenskega dela ter njihov opis določi Ministrstvo za pravosodje na obrazložen predlog Strokovnega sveta za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje.⁶² Strokovni svet spremlja ustreznost nabora strokovnih področij in strokovnih podpodročij ter njihovih opisov za sodne izvedence.⁶³ Opisi in smernice področij in podpodročij, ki so potrjeni s strani Strokovnega sveta, so objavljeni na spletni strani ministrstva.⁶⁴

Opisi posameznih podpodročij, ki jih navajamo v nadaljevanju, izhajajo izključno iz uradnih opisov, ki so jih potrdili člani Strokovnega sveta.

Podrobnejše informacije o aktivnih sodnih izvedencih najdete v **imeniku sodnih izvedencev**.

3.3.1. Klinična psihologija

Uradni opis podpodročja klinična psihologija si lahko preberete v dokumentu Ministrstva za pravosodje,⁶⁵ ki ga je potrdil Strokovni svet za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje:

1. Kliničnopsihološko in nevropsihološko ocenjevanje odraslih

Delo sodnega izvedenca zajema ocenjevanje osebnostnih značilnosti, mentalnih sposobnosti in psihosocialnega delovanja odraslih v povezavi z vprašanji sodišč o:

- ▶ sposobnosti, kako odrasel človek razume pomen svojih dejanj, koliko zmore predvidevati posledice svojega ravnanja in obvladati svoje vedenje – v okviru ocenjevanja prištevnosti oz. odgovornosti za storjeno kaznivo dejanje;
- ▶ psihičnih zmožnosti obdolženčevega sodelovanja in odločanja v sodnih postopkih;
- ▶ pravilni sposobnosti;
- ▶ psiholoških posledicah (psihičnih oz. duševnih motenj, oškodovanosti in trpljenja) pri odraslem posamezniku, ki so posledica različnih škodljivih dejavnikov ali dogodkov (npr. travmatske možganske poškodbe ali druge bolezni možganov s posledično disfunkcijo, izpostavljenosti hudemu nasilju in zlorabi v zgodnjem otroštvu, kroničnih ali prebolelih telesnih ali nevroloških boleznih);
- ▶ psiholoških okoliščin pri storilcih kaznivih dejanj;
- ▶ napovedi učinkov zdravljenja in psihosocialnih ukrepov (npr. psihoterapije, varnostnih ukrepov, psihološkega svetovanja in učenja);
- ▶ osebno funkcioniranje in morebitna psihopatologija.

62. 14. člen ZSICT.

63. 7. člen ZSICT.

64. Ministrstvo za pravosodje, Strokovni svet za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/strokovni-svet-za-sodno-izvedenstvo-sodno-cenilstvo-in-sodno-tolmacenje/> 29.1.2026.

65. Ministrstvo za pravosodje, Strokovno področje psihologija: Opis podpodročja klinična psihologija (2022) <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/strokovni-svet-za-sodno-izvedenstvo-sodno-cenilstvo-in-sodno-tolmacenje/>.

2. Kliničnopsihološko in nevropsihološko ocenjevanje otrok in mladostnikov

Delo sodnega izvedenca obsega ocenjevanje razvojnih, psiholoških (kognitivnih, čustvenih, vedenjskih) in socialnih značilnosti, psihosocialnega delovanja ter potreb otrok in mladostnikov v povezavi z vprašanji sodišča o:

- ▶ psiholoških (kognitivnih, čustvenih in vedenjskih) značilnostih otrok in mladostnikov z normativnim in nenormativnim razvojem;
- ▶ psiholoških učinkih ali posledicah pridobljene možganske poškodbe, kronične bolezni ali drugih stanj na otrokovo ali mladostnikovo vsakodnevno delovanje;
- ▶ znakov in posledicah fizične, spolne, psihološke/čustvene zlorabe, zanemarjanja ali drugih oblik škodljivega ravnanja ali izpostavljanja otroka ali mladostnika;
- ▶ psiholoških in psihosocialnih posledicah drugih škodljivih dogodkov, psiholoških in fizičnih travm ali poškodb;
- ▶ otrokovi/mladostnikovi sposobnosti za sodelovanje v sodnih postopkih;
- ▶ verodostojnosti otrokovih/mladostnikovih izjav ali izpovedi;
- ▶ psiholoških značilnostih mladoletnih prestopnikov, tveganju tveganja za nasilnost in za druge oblike disocialnega vedenja;
- ▶ (z)možnosti za rehabilitacijo pri mladoletnih oškodovancih in pri mladoletnih storilcih škodljivih dejanj;
- ▶ posameznikovih posebnih potreb na področju izobraževanja, dela, skrbi zase in vključevanja v skupnost.

3. Ocenjevanje starševskih zmožnosti v družinskih zadevah

Delo sodnega izvedenca zajema ocenjevanje staršev, otrok in drugih za otroka pomembnih oseb v postopkih zaupanja otrok/-a v varstvo in vzgojo po prenehanju zakonske ali zunajzakonske zveze, določanja stikov s tistim od staršev, ki mu sodišče ni zaupalo otroka v varstvo, vzgojo in oskrbo, omejitev stikov, omejitev starševskih pravic, odvzema otroka, namestitvev otroka v rejništvo ali zavod, odvzema roditeljskih pravic.

Izvedenec ocenjuje psihološke oziroma osebnostne značilnosti staršev, ki so potrebne za dovolj dobro starševstvo, za spodbujanje vsestranskega razvoja otrok z vidika otrokove največje koristi:

- ▶ ocena zmožnosti staršev/skrbnikov za zadovoljevanje otrokovih potreb;
- ▶ ocena zmožnosti staršev za upoštevanje otrokovih potreb pred svojimi potrebami/ interesi;
- ▶ ocena otrokovih psiholoških in razvojnih značilnosti in potreb;
- ▶ ocena preteklih, sedanjih in predvidenih prihodnjih odnosov med otrokom in člani družinske skupnosti;
- ▶ ocena otrokovega preteklega, sedanjega in predvidenega prihodnjega prilagajanja v družini, šoli in širši socialni skupnosti.

Več informacij:

Za več informacij **o delu sodnih izvedencev s področja klinične psihologije** priporočamo, da se seznanite s publikacijo **Splošne smernice za opravljanje sodnoizvedenskega dela na področju psihologije**, ki jo je izdala Zbornica kliničnih psihologov Slovenije.

Za več informacij **o področju starševstva in skrbništva** priporočamo, da se seznanite s publikacijo **Smernice za sodnoizvedensko kliničnopsihološko delo na področju starševstva in skrbništva**, ki jo je izdala Zbornica kliničnih psihologov Slovenije.

Za več informacij o podpodročju klinična psihologija se lahko obrnete na **Zbornico kliničnih psihologov Slovenije**.

3.3.2. Psihiatrija odraslih

Uradni opis podpodročja psihiatrija si lahko preberete v dokumentu Ministrstva za pravosodje,⁶⁶ ki ga je potrdil Strokovni svet za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje:

Strokovnjaki s področja psihiatrije razpolagajo s teoretičnim in praktičnim znanjem iz diagnostike, zdravljenja, rehabilitacije na področju akutnih in kroničnih psihiatričnih stanj in področij, kot so urgentna in intenzivna psihiatrija, prolongirano psihiatrično zdravljenje in rehabilitacija, geriatrična psihiatrija, zdravljenje odvisnosti, krizne intervencije, ambulantno psihiatrično zdravljenje, forenzična psihiatrija, razvojna psihiatrija.

Strokovnjaki in izvedenci s področja psihiatrija na tem področju pripomorejo k odločitvam sodišča v primerih:

- ▶ ukrepov za pravilno obravnavo bolnikov z akutnimi in kroničnimi psihiatričnimi obolenji in stanji,
- ▶ ukrepov za pravilno izbiro načina prisilnega psihiatričnega zdravljenja,
- ▶ ukrepov za pravilno in celostno obravnavo bolnikov s psihiatrično motnjo,
- ▶ ukrepov za pravočasno zdravljenje odvisnosti,
- ▶ ukrepov pravilnosti odločitev za bolnišnično ali ambulantno psihiatrično zdravljenje.

3.3.3. Psihiatrija otrok in mladostnikov

Uradni opis podpodročja psihiatrija otrok in mladostnikov si lahko preberete v dokumentu Ministrstva za pravosodje,⁶⁷ ki ga je potrdil Strokovni svet za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje:

Strokovnjaki s področja otroške in mladostniške psihiatrije razpolagajo s teoretičnim in praktičnim znanjem s področja otroške in mladostniške psihiatrije v tolikšnem obsegu, da so sposobni samostojno oskrbeti večino otrok in mladostnikov z akutnimi in kroničnimi duševnimi motnjami. Z oskrbo je mišljena diagnostika, zdravljenje, rehabilitacija in preprečevanje bolezni pri otroku ali mladostniku, ki obsega vključitev otroka ali mladostnika in njegove družine oziroma skrbnikov ter sodelovanje z drugimi strokovnjaki, pri katerih je otrok v obravnavi.

Strokovnjaki in izvedenci s podpodročja otroška in mladostniška psihiatrija na tem področju pripomorejo k odločitvam sodišča v primerih:

- ▶ ukrepov za pravilno obravnavo otrok in mladostnikov s psihičnimi motnjami,
- ▶ ukrepov za pravilno izbiro najnovejših psihiatričnih testov za obravnavo psihičnih motenj pri otrocih in mladostnikih,
- ▶ ukrepov za pravočasno vključitev v proces zdravljenja družine in ostalih interdisciplinarnih timov,
- ▶ ukrepov za preventivo duševnega zdravlja otrok in mladostnikov.

3.3.4. Psihologija družine

Uradni opis podpodročja psihologija družine si lahko preberete v dokumentu Ministrstva za pravosodje,⁶⁸ ki ga je potrdil Strokovni svet za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje:

66. Ministrstvo za pravosodje, Opis strokovnega področja medicina z opisi podpodročij (2023) <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/strokovni-svet-za-sodno-izvedenstvo-sodno-cenilstvo-in-sodno-tolmacenje/>.

67. Ministrstvo za pravosodje, Opis strokovnega področja medicina z opisi podpodročij (2023) <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/strokovni-svet-za-sodno-izvedenstvo-sodno-cenilstvo-in-sodno-tolmacenje/>.

68. Ministrstvo za pravosodje, Strokovno področje psihologija: Opis podpodročja psihologija družine (2023) <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/strokovni-svet-za-sodno-izvedenstvo-sodno-cenilstvo-in-sodno-tolmacenje/>.

Sodni izvedenci s podpodročja psihologija družine podajajo strokovne ugotovitve in izvedenska mnenja v postopkih odločanja o koristi mladoletnega otroka v zadevah, ki so opredeljene v družinski in drugi zakonodaji:

- ▶ zaupanje otroka v varstvo in vzgojo v razveznem postopku staršev oziroma v primerih, ko starša živita ločeno,
- ▶ urejanje otrokovih stikov s starši in drugimi osebami;
- ▶ spori pri izvajanju starševske skrbi;
- ▶ ukrepi za varstvo koristi otroka, ukrepi trajnejšega značaja;
- ▶ rejništvo, posvojitev;
- ▶ sprememba otrokovega osebnega imena.

Sodni izvedenci so strokovno kompetentni za odgovore na vprašanja iz naslednjih vsebinskih sklopov:

- ▶ osebnost staršev in njihova primernost za varstvo in vzgojo mladoletnega otroka (otrok) ter izvajanje stikov, odnos staršev do otroka;
- ▶ psihološke značilnosti mladoletnega otroka, razvojne in psihološke potrebe, odnos do posameznega starša in drugih družinskih članov, navezanost, doživljanje družinskih razmer in okolja, otrokove želje in mnenje;
- ▶ družinski odnosi in dinamika, starševska komunikacija;
- ▶ ogroženost otroka v družinskem okolju, primernost določenega ukrepa.

Če sodni izvedenec pri svojem delu ugotovi prisotnost psihopatologije, predlaga pritegnitev izvedenca ustrezne stroke.

Več informacij:

Za več informacij o podpodročju psihologija družine se lahko obrnete na Komisijo za izvedenstvo na področju psihologije družine, ki deluje pri **Društvu psihologov Slovenije**.

3.3.5. Socialno delo

Uradni opis podpodročja socialno delo si lahko preberete v dokumentu Ministrstva za pravosodje,⁶⁹ ki ga je potrdil Strokovni svet za sodno izvedenstvo, sodno cenilstvo in sodno tolmačenje:

Socialno delo se ukvarja s človekom v kontekstu, to pomeni, da razpoznavna matrico ekonomskih, socialnih, kulturnih in simbolnih okoliščin, statusov, identitet, ki določajo in vplivajo na posameznika/-co, s posebno skrbjo za koristi otrok in mladostnikov ter ranljivih skupin. Socialno delo temelji na vzpostavljanju odnosa s posameznikom/-co, družino, skupino in skupnostjo in se osredotoča na posameznikovo osebno doživljanje okoliščin in konteksta, v katerem se je znašel, in/ali okoliščin, v katerih živi. Išče načine podpore in okrevanja pri posamezniku/-ci, podporne osebe in podporne dejavnike v okolju. Sodeluje s posamezniki, skupinami in skupnostmi na dialoški način in tako, da spoznava, analizira, razume in razjasnjuje socialno problemske situacije s težnjo prispevati k njihovi razrešitvi.

1. Varstvo koristi otrok in mladostnikov

Socialno delo v kontekstu varovanja koristi otrok in mladostnikov skrbi za položaj otroka ali mladostnika v primerih, ko starši svojih pravic in obveznosti do otrok ne izvajajo ali jih ne izvajajo v korist otrok, in v primerih, ko zaradi vedenjskih, čustvenih, učnih ali drugih težav otrok ali mladostnik potrebuje posebne ukrepe države za zavarovanje njegovih pravic in koristi.

69. Ministrstvo za pravosodje, Strokovno področje socialno delo: Opis podpodročja socialno delo (2023) <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/strokovni-svet-za-sodno-izvedenstvo-sodno-cenilstvo-in-sodno-tolmacenje/>.

Socialno delo pripomore sodiščem z odgovori na vprašanja pri odločitvah o:

- ▶ ukrepih za varstvo koristi otroka, postavitvi otroka pod skrbništvo,
- ▶ namestitvi otroka v rejništvo,
- ▶ podelitvi starševske skrbi sorodniku,
- ▶ posvojitvi otroka ali razveljavitvi posvojitve otroka.

Sodni/-a izvedenec/-ka ugotavlja in razjasnjuje:

- ▶ način izvajanja starševske skrbi staršev in/ali drugih oseb,
- ▶ značilnosti staršev (sodelovanje med staršema, izstopajoče osebnostne lastnosti, psihofizično stanje, odvisniško vedenje, tvegano ali škodljivo uživanje psihoaktivnih snovi, sposobnost za soočanje in razreševanje problemske situacije),
- ▶ značilnosti in dejavnike pri otroku (razvojne potrebe, ogroženost, varovalne dejavnike, dejavnike tveganja, mnenje otroka ...),
- ▶ značilnosti družinskega sistema (komunikacija, vzgojni stili, odnosi, življenjski slog družine, ogrožajoča vedenja in ravnanja, ustreznost okolja ...),
- ▶ stopnjo ustreznosti zadovoljevanja otrokovih potreb,
- ▶ odgovornost drugih oseb pri skrbi za otroka (rejniki, skrbniki ...),
- ▶ posebne ranljivosti, ki jo povzročajo manjšinska etničnost, telesna, senzorna, intelektualna oviranost, spolni izraz in druge osebne okoliščine.

2. Starševska skrb

Starševska skrb so obveznosti in pravice staršev za otrokovo življenje, zdravje, njegovo vzgojo, varstvo in nego, nadzor nad njim, skrb za njegovo izobraževanje, zastopanje, preživljanje otroka in skrb za njegovo premoženje.

Socialno delo pripomore sodiščem z odgovori na vprašanja pri odločitvah o:

- ▶ zaupanju otroka v vzgojo in varstvo,
- ▶ stikih otroka s staršema in drugimi otroku pomembnimi osebami,
- ▶ preživljanju,
- ▶ sporih med starši glede izvajanja starševske skrbi in drugih pomembnih vprašanjih glede otrok.

Sodni/-a izvedenec/-ka ugotavlja in razjasnjuje:

- ▶ značilnosti družinskega sistema (komunikacija družinskih članov, vzgojni stili, odnosi med družinskimi člani, življenjski slog družine, vrednote, norme ...),
- ▶ vlogo staršev v skrbi za otroka,
- ▶ prožnost družinskih članov pri soočanju s spremembami,
- ▶ učinek razveze/razpada skupnosti na družinske člane,
- ▶ ugotavljanju vsebine in načina izvajanja starševske skrbi,
- ▶ potrebe otrok,
- ▶ mnenje in želje otroka,
- ▶ škodljiva vedenja in ravnanja družinskih članov,
- ▶ varovalne dejavnike v družini in socialni mreži,
- ▶ potrebne oblike strokovne pomoči staršem in otrokom,
- ▶ posebne ranljivosti, ki jo povzročajo manjšinska etničnost, telesna, senzorna, intelektualna oviranost, spolni izraz in druge osebne okoliščine.

3. Nasilje v družini

Ključna vloga socialnega dela na tem področju je preprečevanje nasilja v družini, zaščiti in varovanju oseb, ki so doživele ali doživljajo fizično, psihično, spolno, ekonomsko nasilje ali zanemarjanje.

Socialno delo pripomore sodiščem z odgovori na vprašanja pri odločitvah o:

- ▶ ukrepov v primeru nasilja v družini (prepoved vstopa v stanovanje oziroma prepustitve, zadrževanja in približevanja se krajem, kjer se žrtev običajno nahaja, navezovanja stikov, objavljanja osebnih podatkov ...),
- ▶ drugih vprašanjih v povezavi z razmerji med starši in otroki, kjer je prisotno nasilje.

Sodni/-a izvedenec/-ka ugotavlja in razjasnjuje:

- ▶ kontekst, v katerem se dogajajo različne vrste nasilja in pogostost,
- ▶ dinamiko nasilja, znake in njegove posledice,
- ▶ značilnosti udeleženih v sistemu nasilnih odnosov,
- ▶ rizične in zaščitne dejavnike oškodovanih oseb in oseb, ki povzročajo nasilje v družini,
- ▶ potrebe oškodovanih oseb,
- ▶ dejavnike, ki pripomorejo k odpravljanju ogroženosti oškodovanih oseb,
- ▶ opredeli zahteve in/ali predlaga oblike strokovne pomoči osebi, ki povzroča nasilja,
- ▶ druga dejstva in okoliščine v povezavi z nasiljem v družini.

4. Duševno zdravje

Vloga socialnega dela na tem področju je varovanje pravic in koristi oseb s težavami v duševnem zdravju, ugotavljanje in opredelitev potreb teh oseb ter zagotovitev optimalnih pogojev za njihovo kakovostno življenje v družini in skupnosti.

Socialno delo pripomore z odgovori na vprašanja sodišča pri odločitvah o:

- ▶ postopku za sprejem na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico v oddelek pod posebnim nadzorom brez privolitve na podlagi sklepa sodišča,
- ▶ postopku za sprejem v obravnavo v varovani oddelek socialno varstvenega zavoda brez privolitve na podlagi sklepa sodišča,
- ▶ postopku za sprejem na zdravljenje v nadzorovano obravnavo brez privolitve na podlagi sklepa sodišča.

Sodni/-a izvedenec/-ka ugotavlja in razjasnjuje:

- ▶ življenjski svet osebe v obravnavi; njeno videnje, ravnanje, prispevek k rešitvi problema, vire moči,
- ▶ socialno-ekonomski položaj osebe, družinski kontekst, delovno okolje, podporno mrežo in socialno okolje, obstoj psihosocialne podpore,
- ▶ dejavnike tveganja, ki privedejo k ponovnim težavam v duševnem zdravju,
- ▶ možnosti za posameznikovo življenje v skupnosti in vrste podpore, ki jih oseba potrebuje za življenje v skupnosti in za življenje v družini (z otroki in drugimi družinskimi člani),
- ▶ oceno tveganja v primeru institucionalizacije ali življenja v skupnosti.

V kolikor se pri obravnavi ugotovi prisotnost psihopatologije, se predlaga pritegnitev izvedenca ustrezne stroke.

Več informacij:

Za več informacij **o delu sodnih izvedencev s področja socialnega dela** priporočamo, da se seznanite s publikacijo **Splošne in posamične strokovne smernice za izdelavo izvedenskega mnenja za področje socialno delo**, ki jo je izdalo Društvo socialnih delavk in delavcev Slovenije, Komisija za sodno izvedenstvo na področju socialnega dela.⁷⁰

70. Komisija za sodno izvedenstvo na področju socialnega dela, Društvo socialnih delavk in delavcev Slovenije (2020). Splošne in posamične strokovne smernice za izdelavo izvedenskega mnenja za področje socialno delo <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MP/DOZPU/SICT/Strokovni-svet-/Splosne-smernice/Splosne-in-posamicne-smernice-za-strokovno-podrocje-socialnega-dela.pdf>.

3.3.6. Stik sodnega izvedenca z drugimi institucijami

Naloga sodnega izvedenca je, da dobro preuči primer, celoten kontekst, kar pomeni, da je zelo zaželeno, da ima dovolj informacij, ki izhajajo iz različnih virov. Pomembni podatki za oceno otroka so za izvedenca poročila šole in šolskega okolja, CSD in drugih organizacij, kjer poteka strokovno delo z otrokom (npr. varne hiše, svetovalnice ...), zdravstvena dokumentacija ter poročila zagovornika otroka in koordinatorja zagovorništva ter kolizijskega skrbnika.

Informacije, pridobljene s strani drugih akterjev, so pomembne predvsem v primerih, ko spisovna dokumentacija, ki jo od sodišča prejme sodni izvedenec, še ne vsebuje veliko informacij o otroku ali s strani otroka (dokumentacija lahko pretežno vsebuje vloge strank in njihov pristranski vidik). Z vpogledom v različne vire sodni izvedenec ohranja objektivnost in dopolnjuje informacije, ki jih prejme v spisu.

- ▶ **Poročilo kolizijskega skrbnika sodišču lahko predstavlja pomemben vir informacij** sodnim izvedencem, saj s tem pridobijo predhodne informacije o otroku. Prav tako lahko sodni izvedenec stopi v stik s kolizijskim skrbnikom in od njega pridobi informacije za celovitejšo sliko o otroku.
- ▶ **Tudi poročilo zagovornika otroka je lahko pomemben vir informacij.** Sodni izvedenec lahko prav tako stopi v stik z zagovornikom oziroma koordinatorjem zagovorništva, da se podrobneje seznani s pomembnimi informacijami iz poročila, o katerih želi vedeti več.
- ▶ **Sodni izvedenci imajo vpogled v mnenja, ki so jih predhodno napisali drugi izvedenci.** V družinskem postopku lahko pride do postavitve več izvedencev.
- ▶ **Kot del spisovne dokumentacije sodni izvedenci prejmejo poročila CSD,** vključno s poročili o stikih pod nadzorom CSD, ki potekajo med staršem in otrokom. Na stikih se marsikaj zgodi oz. se iz njih lahko razbere, zato so ti za izvedenca pomembni.

Komentar: Sodni izvedenci bi z udeležbo na stikih pod nadzorom lahko pridobili pomembne informacije. Obenem velja biti pozoren, saj se stiki pod nadzorom prav tako izvajajo v umetnem in nadzorovanem okolju, kjer nadzorovani starš navidezno dobro sodeluje z otrokom. Stiki pod nadzorom večinoma potekajo brez težav, tudi če gre za nasilnega starša. Pri morebitnem opazovanju ali nadzoru stika mora tako sodni izvedenec ali strokovni delavec to vzeti v ozir in kritično pristopiti do interakcije ob stiku.

Zaradi časovnih stisk sodni izvedenci pogovorov z osebami iz drugih služb po navadi ne izvajajo.

Komentar: Spisovna dokumentacija predstavlja pomemben vir informacij za izvedenca, saj po navadi že vsebuje glavnino podatkov o otroku in okoliščinah, v katerih se nahaja (poročila itd.). Vseeno so informacije včasih pomanjkljive, npr. kje se otrok nahaja, pri kom stanuje, in niso ažurne. Smotno bi bilo, da sodišča poskrbijo, da je sodni izvedenec predhodno opremljen z osnovnimi informacijami, kot so, kje se otrok nahaja, kdo je njegov skrbnik in kontakt za obveščanje.

Komentar: Izvedensko delo vključuje proces pridobivanja informacij, oblikovanje izvedenskega mnenja in deljenje informacij. Pomembno bi bilo, da imajo sodni izvedenci možnost svoje ugotovitve deliti ne zgolj s sodiščem, temveč tudi z npr. kolizijskim skrbnikom in CSD, ki ščitita otrokovo korist. Ko sodni izvedenec pride do določenih ugotovitev, bi bilo smotno, da so z njimi seznanjene tudi druge osebe in službe, ki zastopajo otrokovo korist. Obenem lahko neposredna ali neuradna komunikacija sodnega izvedenca z drugimi deležniki pri preostalih udeležencih postopka upravičeno vzbudi dvom v nepristranskost izvedenca in s tem sodišča (npr. ko CSD nastopa kot predlagatelj postopka). Zato predlagamo, da komunikacija z drugimi deležniki vselej poteka preko sodišča.

Komentar: Smotrno bi bilo pripraviti smernice, kdaj gre v določenem primeru za "kompleksno (družinsko) situacijo" in sta za mnenje potrebna izvedenca različnih strok. Sodišče bi to spodbudilo, da že v začetku določi dva izvedenca za delo na primeru (npr. sodnega izvedenca za področje klinične psihologije in sodnega izvedenca za področje psihiatrije otrok in mladostnikov).

Za "kompleksne (družinske) situacije" lahko štejejo primeri, kot so sum duševne motnje pri otroku in/ali staršu, nasilje ali sum na nasilje, sum zlorabe, očitna razvojna težava pri otroku, konflikti glede stikov ali starševske skrbi, potrebe po dolgoročnih ukrepih (rejništvo, sprememba starševske skrbi, omejitev stikov) ...

3.4. ZAGOVORNIK OTROK PRI VČP

3.4.1. O zagovorništvu

Zagovornik otroka nudi strokovno pomoč otroku, da izrazi svoje mnenje v vseh postopkih in zadevah, v katerih je udeležen. Otrokovo mnenje se nato preko Varuha posreduje pristojnim organom in institucijam, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih, če otrok s tem soglaša.⁷¹ Otrokovo mnenje lahko posreduje tudi staršem, vendar samo ob soglasju otroka.

Zagovorništvo otroku omogoča, da je v družinskem postopku aktivni udeleženec, ne objekt odločanja. S tem se zagotavlja njegova pravica do mnenja.⁷² Zagovorništvo prispeva k pravičnejšim in bolj celostnim odločitvam, saj imajo odločevalci možnost, da se po zaključku zagovorniškega procesa seznani z mnenjem otroka, pridobljenim na otroku prijazen način in v okviru njegove starosti in zmožnosti.

Pomembno! Zagovorništvo je prostovoljno, brez prisile, prilagojeno starosti in razumevanju otroka, ki je v njem udeležen.

Zagovorniški proces opredeljuje **Zakon o varuhu človekovih pravic (ZVarCP)** in **Splošni akt o načinu izvajanja zagovorništva otrok, organizaciji zagovorništva, vključitvi otroka v zagovorništvo ter nalogah, sestavi in načinu dela strokovnega sveta.**

Podajanje izjave je otrokova pravica in ne dolžnost, s čimer so otroci seznanjeni na uvodnem srečanju. Velika večina otrok želi, da se njihov glas s izjavo, ki jo zapišejo, sliši, posamezni otroci pa izjave ne želijo podati.

Komentar: Dejstvo, da otrok izjave ne želi podati, je lahko samo po sebi povedno. Zagovornik v poročilu sodišču zapiše, da otrok izjave ni želel podati in kako so potekala srečanja zagovornika z otrokom. Poleg otrokovega mnenja je za odločanje lahko pomemben tudi proces, skozi katerega je otrok šel z zagovornikom pri oblikovanju mnenja. Odločevalci lahko iz tega razberejo pomen in osmislijo informacije, ki so ali niso bile podane.

Pomembno! Zagovornik lahko izjavo otroka posreduje sodišču in CSD **zgolj s privolitvijo otroka.** Prav tako mora otrok soglašati s tem, da imajo v izjavo vpogled njegovi starši ali zgolj eden izmed njiju. V primeru mediacije se mnenje otroka, z njegovo privolitvijo, predstavi tudi mediatorju. **Otrok soglasje poda ne glede na starost.**

3.4.1.1. O organizaciji zagovorništva

Za zagovorništvo skrbi **interna organizacijska enota Varuha** človekovih pravic RS (VČP).

71. 25.a člen ZVarCP.

72. 12. člen Konvencije o otrokovih pravicah.

Mreža zagovornikov deluje po celotni Sloveniji, kar vsem otrokom zagotavlja enako dostopnost do zagovornika. V praksi se zagovorništvo v nekaterih regijah izvaja pogostejše kot v drugih. Eden izmed ciljev zagovorništva je, da ta inštitut postane enako prepoznaven po celotni Sloveniji – tako med institucijami in zaposlenimi, ki prihajajo v stik z otroki, kot med starši in otroki samimi.

Na regijski ravni delo zagovornikov otrok vodijo in usmerjajo območni koordinatorji.

3.4.1.2. O zagovornikih

Zagovorniki so strokovno usposobljeni za delo z otroki. Kot kandidati za zagovornika opravijo usposabljanje in preizkus znanja po programu, ki ga določi Varuh na predlog strokovnega sveta.

Izobraževanje obsega:

- ▶ 60 ur teoretičnega dela,
- ▶ vključitev v intervizijo in supervizijo,
- ▶ opravljanje prvega zagovorniškega primera pod mentorstvom koordinatorja,
- ▶ zagovarjanje pisne naloge pred strokovno komisijo.

S tem kandidati za zagovornike opravijo izpit. Svoje znanje redno izpopolnjujejo in se udeležujejo strokovnih usposabljanj, ki jih zagotavlja Varuh.

Zagovorništvo izvajajo zagovorniki otrok, ki so prostovoljci. Njihovo delo je prostovoljno in častno, pripada pa jim nagrada, ki jo s splošnim aktom določi Varuh, ter povrnitev potnih stroškov v višini, kot velja za javne uslužbenke.

Značilnosti zagovornika so:⁷³

- ▶ **Zavzame neodvisen položaj.** Sodeluje le z otrokom, ne z njegovimi starši, skrbniki ali odvetniki staršev v postopku. Zagovornik ne more biti oseba, pri kateri se zaradi predhodne neposredne ali posredne vpletenosti v problematiko konkretnega primera pojavi dvom v njegovo nepristranskost in objektivnost.
- ▶ **Ima zaupen odnos z otrokom.** Z otrokom se sreča večkrat in z njim vzpostavi zaupen odnos.
- ▶ **Pogovor z njim izvaja na primeren način.** V pogovoru upošteva starost in zrelost otroka. Otroka razbremeni in ga opolnomoči, da pove, kar želi.

Naloge zagovornika so, da:⁷⁴

- ▶ pozna predpise, ki urejajo področje zagovorništva otrok;
- ▶ v skladu z načeli zagovorništva organizira delo in načrtuje srečanja z otrokom, ki jih sprti beleži in o njih poroča koordinatorju;
- ▶ se redno udeležuje supervizij, intervizij in izobraževanj, ki jih na področju zagovorništva organizira Varuh;
- ▶ po zaključnem srečanju izdela zaključno poročilo o poteku primera zagovorništva;
- ▶ po zaključku primera skupaj s koordinatorjem skrbi za predstavljanje otrokovega mnenja v postopkih, ki še potekajo, npr. v sodnem postopku, postopku na CSD.

Naloge zagovornika NE vključujejo:⁷⁵

- ▶ **Zasliševanja otroka.** Izjava otroka je otrokova pravica, ne dolžnost. Zagovornik se z otrokom pogovarja in mu z igro nudi prostor za razbremenitev. Pusti, da interakcija teče prosto.
- ▶ **Sodelovanja s starši in naslavljanje njihovega konflikta.** Komunikacija s starši je naloga koordinatorja. Zagovornik je s starši v stiku zgolj v obsegu, da z njimi uskladi lokacijo in termin njegovega srečanja z otrokom. Zagovornik je osredotočen zgolj in samo na otroka.

73. Zagovorništvo otrok. Ali slišimo otroke, ko odločamo o njihovi prihodnosti? (2018). Varuh človekovih pravic. https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/zagovornik/Zlozenke__publikacije/VCP_ZOTROK_strokovna2018_web.pdf.

74. 8. člen. Splošni akt o načinu izvajanja zagovorništva otrok, organizaciji zagovorništva, vključitvi otroka v zagovorništvo ter nalogah, sestavi in načinu dela strokovnega sveta – uradno prečiščeno besedilo.

75. Zagovorništvo otrok. Ali slišimo otroke, ko odločamo o njihovi prihodnosti? (2018). Varuh človekovih pravic. https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/zagovornik/Zlozenke__publikacije/VCP_ZOTROK_strokovna2018_web.pdf.

- **Prevzemanja nalog centra za socialno delo ali sodišča.** Naloga zagovornika ni, da otroka izpraša o vnaprej oblikovanih vprašanjih, ki so relevantna za odločanje.
- **Presoje in odločitve o tem, kaj je največja otrokova korist.** V poročilu sodišču lahko mnenje o tem poda na posreden način.

Pomembno! Zagovornik otroka ni seznanjen s podrobnimi informacijami glede konkretnega postopka ali zadeve.

Pomembno! Zagovornik otroka ni otrokov primarni terapevt. Pomoč, podporo in psihosocialno razbremenitev mu v praksi sicer nudi, vendar vse v okviru prioritete naloge zagovornika, ki je, da otroku omogoči, prispevanje svojega glasu v postopku.

Pomembno! Zagovornik otroka ni otrokov zakoniti zastopnik. Za zastopanje otrokovih koristi v pravnem smislu se otroku imenuje kolizijskega skrbnika. Vlogi zagovornika in kolizijskega skrbnika sta si na prvi pogled morebiti podobni, vendar med njima obstaja več pomembnih razlik. Več o tem si lahko preberete v [poglavju o razliki med Kolizijskim skrbnikom in zagovornikom otrok](#).

3.4.1.3. O območnih koordinatorjih zagovorništva

Koordinatorji zagovorništva delujejo na naslednjih območjih:

- Celjsko-koroško območje in Zasavje.
- Dolenjsko območje, Posavje in Bela krajina.
- Gorenjsko območje.
- Goriško območje.
- Ljubljana in okolica Ljubljane.
- Notranjsko, Kraško in Južnoprimorsko območje.
- Severovzhodni del Slovenije.

Naloge območnega koordinatorja zagovorništva so:⁷⁶

- pozna temeljne domače in mednarodne standarde varovanja otrokovih pravic ter predpise, ki urejajo zagovorništvo otrok, in jih uresničuje v okviru svojih nalog v praksi;
- organizira uvodno in zaključno srečanje z otrokom;
- sodeluje s starši, skrbniki ali zakonitimi zastopniki otroka ter institucijami glede na potrebe v posameznem primeru zagovorništva; dokumentacijo in informacije pridobivajo s strani sodišča in tudi s CSD;
- spremlja delo zagovornika, mu daje informacije in se z njim posvetuje;
- ves čas poteka primera redno sodeluje z Varuhom;
- skupaj z zagovornikom skrbi za predstavljanje otrokovega mnenja v postopkih in zadevah, v katerih je udeležen otrok;
- izvaja druge naloge, določene v Konceptu zagovorništva otrok.

Komentar: Koordinator zagovorništva lahko v sodelovanju z nosilcem zagovorništva na Varuhu tudi samoiniciativno stopi v stik s CSD, če meni, da so v sklopu zagovorništva pridobili informacije, ki bi bile za CSD pomembne.

76. 6. člen. Splošni akt o načinu izvajanja zagovorništva otrok, organizaciji zagovorništva, vključitvi otroka v zagovorništvo ter nalogah, sestavi in načinu dela strokovnega sveta – uradno prečiščeno besedilo.

Zagovornik in koordinator si redno izmenjujeta informacije o primeru. Koordinator mora biti dosegljiv za vprašanja zagovornikov, seznanjen z vsebino poročil zagovornika o srečanjih z otrokom ter se mora po potrebi pogovoriti z zagovornikom o morebitnih nejasnostih in dilemah, ki jih ima. Koordinator se na prejeto poročilo odzove, po potrebi pa ga je zagovornik dolžan dopolniti. Koordinator poročilo posreduje Varuhu.

3.4.2. Razlogi za postavitve zagovornika otrok

V praksi se otroka v zagovorništvo največkrat vključi v naslednjih primerih:⁷⁷

- ▶ odločanje o stikih s starši,
- ▶ zaupanje otroka v varstvo in vzgojo,
- ▶ odvzem otroka iz družine,
- ▶ urejanje stikov z drugimi sorodniki,
- ▶ šolanje/prešolanje otroka.

Otroku se zagovornika ne postavi, če:

- ▶ otrok potrebuje terapevtsko obravnavo (psihologa, pedopsihiatra);
- ▶ otrokovo mnenje ne vpliva na izvedbo dejanja (npr. v primeru nujnega odvzema otroka, ko je izvedba res nujna zaradi nasilja nad otrokom, hudega zanemarjanja; otroka ne sprašujemo, ali želi bivati pri zlorabljačem staršu ali ne – v tem primeru se odvzem mora izvesti);
- ▶ otrok potrebuje zastopanje v pravnem smislu (zastopnika oz. skrbnika za posebni primer);
- ▶ otrok je žrtev kaznivenga dejanja (za zaščito otroka so v kazenskih postopkih na voljo druge službe in institucije);
- ▶ starost in zrelost otroka nista primerni;
- ▶ se odloča o začasni odredbi (odločanje o začasni odredbi je hiter postopek, zagovorništvo pa je proces, ki traja dalj časa, tj. približno dva meseca);
- ▶ so postopki dolgotrajni, otrok med obravnavo že večkrat izrazi mnenje in ga ne spreminja;
- ▶ je otrok že vključen v številne obravnave.

Če Varuh presodi, da je pobuda za postavitve zagovornika neutemeljena, pobudo zavrne in o tem obvesti pobudnika.

3.4.3. Zagovorniški proces

3.4.3.1. Postopek postavitve zagovornika

Postopek postavitve zagovornika vključuje naslednje korake:

- A. Pobuda za imenovanje zagovornika.
- B. Pridobivanje soglasja.
- C. Izbira zagovornika.
- D. Imenovanje zagovornika in dogovor o sodelovanju.

A. Pobuda za imenovanje zagovornika.

Glede na področno zakonodajo lahko pobudo za imenovanje zagovornika poda vsakdo, ki meni, da otrok ne more uresničiti pravice, da izrazi svoje mnenje.⁷⁸

Zagovorništvo lahko predlaga:

- ▶ otrok sam,

77. Zagovorništvo otrok. Ali slišimo otroke, ko odločamo o njihovi prihodnosti? (2018). Varuh človekovih pravic. https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/zagovornik/Zlozenke__publikacije/VCP_ZOTROK_strokovna2018_web.pdf

78. 25.a člen ZvarCP.

- ▶ starš ali zakoniti zastopnik otroka,
- ▶ center za socialno delo (CSD),
- ▶ sodišče,
- ▶ varuh,
- ▶ nevladne organizacije,
- ▶ drugi posamezniki, ki otroka poznajo.

V korist otroka je, da dobi zagovornika čim prej, ko nastopi težava in so postopki ali zadeve še v začetni fazi. Če se zagovornika otroku v postopku postavi dovolj zgodaj, je verjetnost, da ima otrok pristno mnenje, precej večje. V dolgotrajnih postopkih je možnost starševske manipulacije precej večja, poleg tega je otrok pogosto naveličan vsega, travmatiziran in/ali prepričan, da njegovo mnenje sploh ne šteje. V praksi se žal še vedno prepogosto dogaja, da se zagovornika predlaga po tem, ko se sodišču, centrom za socialno delo in/ali staršem zdi, da so izčrpali že vse druge vire pomoči. Zagovorništvo ni enako učinkovito, če se otroka v postopek vključi prepozno.

V zagovorniški proces so lahko vključeni otroci pod 18. letom starosti. Spodnja meja za vključitev otroka v zagovorništvo ni določena. Glede vključitve mlajših otrok v zagovorništvo se presoja individualno.

Komentar: Pogosto se koordinator pred postavitvijo zagovornika z otrokom pogovori in presodi, ali bo otrok zmož sodelovati v zagovorništvu. Najmlajši otrok je dobil zagovornika pri štirih letih. Merilo je, ali otrok zmore prepoznati in ubesediti (tudi neverbalno) svoje misli, čustva, želje ipd. Če je že iz pobude priložene dokumentacije (npr. mnenja CSD, sodnega izvedenca) ali iz dokumentacije, prejete kasneje, jasno razvidno, da otrok ni zmožen sodelovanja z zagovornikom, se Varuh sicer pogovori s staršema, a do postavitve večinoma ne pride.

Če otrok tekom zagovorništva dopolni 18 let, se zagovorništvo nadaljuje.

Osebam nad 18 letom starosti, se zagovornika ne dodeli.

B. Pridobivanje soglasja.

Če varuh oceni, da je pobuda utemeljena, pridobi soglasje obeh staršev ali zakonitih zastopnikov glede postavitve zagovornika.

Soglasje starša ni potrebno, če mu je bila odvzeta starševska skrb ali če trajno ni sposoben izraziti svoje volje. Soglasje staršev ali zakonitih zastopnikov tudi ni potrebno, če z imenovanjem zagovornika soglaša otrok, ki je že dopolnil 15 let.

Če starši ali zakoniti zastopniki ne soglašajo z imenovanjem zagovornika ali če je soglasje naknadno umaknjeno, Varuh pošlje predlog za imenovanje zagovornika pristojnemu CSD ali sodišču. V predlogu Varuh sodišču ali CSD predlaga zagovornika, ki ga imenuje s seznama zagovornikov.⁷⁹

Sodišče ali CSD se s postavitvijo zagovornika otroku ne strinja. V tem primeru Varuh zaprosi za pojasnilo, če organ že sam ne obrazloži svoje odločitve.

Pred postavitvijo zagovornika otroku je treba preveriti, ali se otrok z zagovorništvom strinja. Zagovorništvo lahko poteka samo s soglasjem otroka, saj je otrokovo sodelovanje v zagovorništvu njegova pravica in ne dolžnost.

C. Izbira zagovornika.

Za vsakega otroka je zagovornik skrbno izbran. Prvi merilo je, da zagovornik ni kakor koli povezan z otrokom in njegovo družino. Izbirno merilo so lahko tudi posebna znanja, ki jih zagovornik za delo na določenem primeru potrebuje in ki bi mu pomagala, da bi zagovorništvo s konkretnim otrokom kar se da uspešno izpeljal. Tretje merilo so osebnostne lastnosti zagovornika. Pred postavitvijo je zato pomembno, da Varuh

⁷⁹ 25.a člen ZVarCP.

pridobi informacije o tem, v kakšni situaciji je otrok, kakšen postopek poteka in kakšen je otrok sam – kaj ga zanima, kako vstopa v odnose z neznanimi odraslimi in podobno.

Ker so zagovorniki skrbno izbrani, so njihove zamenjave zelo redke. V primeru, da otrok z določenim zagovornikom ne bi želel sodelovati, bi zagovornika zamenjali, če pa bi to zahteval eden od staršev, bi upravičenost zamenjave natančno presodili glede na njegove argumente.

D. Imenovanje zagovornika in dogovor o sodelovanju.

Varuh pripravi *Sklep o imenovanju zagovornika* in koordinatorja seznani z dodatnimi informacijami.

Koordinator pripravi *Dogovor o sodelovanju*, v katerem so jasno definirane naloge, namen in cilji konkretnega zagovorništva. Podpisanega s strani zagovornika in koordinatorja ga posreduje Varuhu.

O postavitvi zagovornika otroku Varuh pisno seznani pristojni CSD in sodišče oziroma organe/institucije, kjer tečejo postopki, zaradi katerih je bil zagovornik postavljen.

3.4.3.2. Potek zagovorništva

Uvodno srečanje. Koordinator organizira uvodno srečanje, na katero povabi otroka in starše oziroma zakonite zastopnike. Prisoten je tudi zagovornik otroka oziroma več zagovornikov, če je v družini več otrok. Uvodno srečanje je namenjeno seznaitvi otroka in staršev z zagovornikom in koordinatorjem, načinom dela, razjasnitvi nejasnosti, natančni opredelitvi nalog in ciljev ter dogovoru, kdaj in kje bodo načeloma potekala srečanja.

Srečanja zagovornika in otroka. Zagovornik se z otrokom srečuje na dogovorjenem kraju, praviloma enkrat tedensko. Število vseh srečanj je odvisno od primera, vendar se praviloma ne izvede več kot deset srečanj.⁸⁰ Po vsakem srečanju z otrokom zagovornik napiše poročilo, ki ga posreduje koordinatorju, ta pa Varuhu.

Strokovna pomoč, ki jo zagovornik nudi otroku, vključuje:⁸¹

- ▶ pomoč pri oblikovanju otrokove izjave;
- ▶ pogovore o njegovih željah, počutju in mnenju;
- ▶ opolnomočenje in nudenje psihosocialne podpore;
- ▶ seznanjanje otroka s postopki in dejavnostmi na njemu primeren način;
- ▶ spremljanje otroka pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih.

Pomembno! Zagovornik se postavi otroku, ki je subjekt v nekem postopku, največkrat gre za postopek na sodišču, zato je prav, da je **v njemu prilagojenem jeziku** seznanjen s tem, za kakšen postopek gre, o čem se bo odločalo in kakšna je funkcija njegovega glasu, ki ga bo lahko (ali pa tudi ne, če tega ne bo želel) izrazil s pomočjo zagovornika. Vendar informiranje o postopku ni primarna vloga zagovornika – njegova prioriteta je, da otroku omogoči, da prispeva svoj glas v postopkih, v katerih se bo odločalo o njegovi prihodnosti.

Redne intervizije in supervizije so za zagovornike obvezne. V primeru, ko zagovornik dalj časa ni bil aktiven, je udeležba na intervizijah in supervizijah predpogoj za nadaljnje vključevanje v proces zagovorništva z otrokom.

Intervizija. Intervizija je za zagovornike organizirana na ravni območja, na katerem delujejo. Namenjena je izmenjavi novosti s področja zagovorništva otrok in aktualnih delovnih izkušenj zagovornikov na posameznem območju. Zagovornikom omogoča strokovno podporo, učinkovito učenje iz izkušenj kolegov ter lastnih izkušenj, medsebojno nudenje podpore ter širjenje primerov dobre prakse. Intervizijo praviloma na dva meseca organizira in vodi koordinator.⁸²

80. 14. člen. Splošni akt o načinu izvajanja zagovorništva otrok, organizaciji zagovorništva, vključitvi otroka v zagovorništvo ter nalogah, sestavi in načinu dela strokovnega sveta – uradno prečiščeno besedilo.

81. 25.a člen ZVarCP.

82. 9. člen. Splošni akt o načinu izvajanja zagovorništva otrok, organizaciji zagovorništva, vključitvi otroka v zagovorništvo ter nalogah, sestavi in načinu dela strokovnega sveta – uradno prečiščeno besedilo.

Supervizija. Namen supervizije je zagotavljanje kakovosti strokovnega dela, refleksije vsebin in postopkov zagovorniškega dela za povečanje njegove kakovosti in razreševanje vprašanj, stisk ter etičnih dilem. Supervizijo vodi zunanji supervizor, ki je strokovno usposobljen za opravljanje supervizije. Zagovornikom je na voljo 20 ur skupinske supervizije letno.

Obveznost prijave nasilja nad otrokom. Če zagovornik na srečanju z otrokom izve, da se je ali se še nad otrokom izvaja nasilje ali da je otrok priča nasilju, je dolžan o tem takoj obvestiti koordinatorskega, ta pa Varuha. Zagovornik je dolžan takoj poklicati koordinatorskega in napisati čim podrobnejše poročilo o srečanju, v katerem z otrokovimi besedami opiše izpovedno nasilje. Na osnovi tega koordinator napiše obvestilo o izpovedanem nasilju, ki ga Varuh posreduje na policijo in pristojen CSD.

3.4.3.3. Zaključek zagovorništva

Zaključno poročilo. Zagovornik otroka in koordinator ob zaključku zagovorniškega procesa pripravita ločeni poročili.

1. Zaključno poročilo zagovornika. Obvezne sestavine zaključnega poročila o poteku zagovorništva so:

- zagovornikova opažanja pri otroku ob srečanjih,
- morebitne spremembe od prvega do zaključnega srečanja in ob pisanju izjave,
- opis sodelovanja matere in/ali očeta pri dogovarjanju za srečanja med zagovornikom in otrokom,
- upoštevanje priporočila, da starši ne bodo vplivali na otroka,
- odločitev glede otrokovega sodelovanja na zaključnem srečanju.

Zagovornik v zaključnem poročilu opiše tudi morebitne druge posebnosti, ki jih je opazil v času poteka zagovorništva.

Pomembno! Zagovornik v zaključnem poročilu ne piše, kaj je povedal otrok – otrokove želje so napisane v izjavi. Otrokove izjave v zaključnem poročilu ne razlaga.

Pomembno! Zagovornik v zaključnem poročilu ne podaja svojega mnenja in ne presoja o največji otrokovi koristi, a lahko z navajanjem dejstev o poteku zagovorništva (npr. kako konsistentne so bile otrokove izjave in ali so se te spreminjale glede na to, kateri izmed staršev je otroka na srečanje pripeljal, kako je potekalo dogovarjanje s staršema) pripomore k procesu ugotavljanja največje otrokove koristi.

2. Zaključno poročilo koordinatorja. V poročilu koordinator razloži, kaj je bila njegova naloga pri celotnem procesu (organizirati in voditi uvodno in zaključno srečanje, spremljati zagovorniški proces), ter opiše morebitno sodelovanje s starši. Če je med procesom zagovorništva otrok izpovedal nasilje in je koordinator nasilje preko VČP prijavil, potem opiše tudi to.

Komentar: Zagovornik in koordinator v zaključnem poročilu lahko opozorita na zaznano večjo stisko otroka in potrebo po nadaljnji obravnavi.

Varuh poskrbi za pravočasno pošiljanje **poročila koordinatorja** in **zaključnega poročila zagovornika** ter **izjavo otroka**, če je med procesom nastala, sodišču in/ali CSD.

Zaključek zagovorniškega procesa. Zagovorništvo ima svoj namen in cilje, opredeljene v dogovoru za sodelovanje, ki ga podpišeta zagovornik in koordinator, preden se zagovorniški proces začne. Ko so namen in cilji zagovorništva doseženi, se zagovorništvo zaključi. Takrat koordinator organizira **zaključno srečanje** in poskrbi, da so poročila zagovornikov in njegovo poročilo skupaj z izjavo posredovani Varuhu, ta pa jih pošlje sodišču in pristojnemu centru za socialno delo.

3.4.4. Primeri dobre prakse sodelovanja

Glede na to, da je zagovornik postavljen otrokom, ki so vključeni v določene postopke na CSD in/ali sodišču, je že to, da se otrokov glas preko zagovornika prenese do teh institucij, dober primer sodelovanja.

Nekatera sodišča zagovornike vabijo na naroke, kjer predstavijo potek zagovorništva in otrokove izjave. **Zagovorniki so v preteklosti že spremljali otroke na neformalnem razgovoru s sodnikom** ali pa so jih na to pripravljali. V več primerih je smiselno, da se **koordinator zagovorništva udeležuje medinstitucionalnih timov**, ki so organizirani za zadevo, ki se nanaša na otroka. Zagovorniki praviloma ne hodijo na medinstitucionalne time, razen če na njih sodeluje otrok.

Komentar: Praksa kaže, da starši zagovornikov ne dojemajo kot del »sistema«. Neodvisna drža zagovornika, ki je tukaj samo za njihovega otroka, jih pogosto pomiri do te mere, da so pripravljeni na pogovore s koordinatorjem zagovorništva o tem, kaj bi bilo za otroka in za razrešitev družinske situacije najboljše.

3.4.5. Seznam zagovornikov otrok in območnih koordinatorjev

Seznam aktivnih zagovornikov otrok je dostopen [na spletni strani Varuha](#).⁸³

Seznam območnih koordinatorjev je dostopen [na spletni strani Varuha](#).⁸⁴

3.4.6. Izkušnje z zagovorništvom iz prakse

V nadaljevanju poobjavljamo dva prispevka o izkušnjah iz prakse, s strani zagovornice otrok in okrožne sodnice – svetnice, s katerima želimo uporabnikom gradiv omogočiti, da se z izkušnjo zagovorništva seznani iz prve roke.

Za več informacij o zagovorništvu priporočamo branje zbornika **»Izzivi in perspektiva zagovorništva otrok v Sloveniji«, kjer je zbranih več informacij o različnih vidikih zagovorništva iz zakonodaje ter predvsem prakse** (npr. o psihologiji otroka, o smernicah za pogovor z otroki).

Zagovorništvo z vidika zagovornice otrok⁸⁵

Uvod

Čemu zagovornik, ko pa ima otrok starše? Odraslim pogosto konflikti, v katere so vpleteni in ki so praviloma čustveno intenzivni, zameglijo pogled na to, kaj je najbolje za otroka. Nemogoče je, da ne bi čustvena komponenta konflikta vplivala na otroka, ki je prepogosto nema priča bitk v odraslem svetu. Pravo dogajanje pa se odvija v njegovi notranjosti, ko v nerazumevanju odraslega sveta išče razlage za (ob visoko konfliktnih situacijah) pogosto nerazumno vedenje odraslih.

Zaradi nepremostljivega navzkrižja interesov ali konflikta staršev oziroma družinskih okoliščin, ki otroku kratijo pravico, da bi izrazil svoje mnenje in želje, stopimo na prizorišče zagovorniki. Naša naloga je strokovna pomoč otroku, ki vključuje psihosocialno podporo (npr. razbremenjevanje stisk in opolnomočenje), pogovore o njegovih željah, počutju, izkušnjah, seznanjenje s postopki na njemu primeren način in iskanje primerne rešitve skupaj z otrokom. Otroku želimo omogočiti, da izpove svoje čustva in doživljanje, pomagati popraviti

83. Varuh človekovih pravic, Lista aktivnih zagovornikov. <https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/notranje-organizacijske-enote/zagovornistvo-otrok/> (30.1.2026)

84. Varuh človekovih pravic, Kontaktni podatki območnih koordinatorjev. <https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/notranje-organizacijske-enote/zagovornistvo-otrok/> (30.1.2026)

85. Prispevek je pripravila Nataša Zidar, zagovornica otrok, družinska mediatorica, profesorica razrednega pouka in učiteljica razrednega pouka (svetovalka) na OŠ Brinje Grosuplje.

morebitne izkrivljene predstave o sebi in situaciji, v kateri se je znašel, mu pomagati pri izražanju svojega mnenja in želja ter ga spremljati pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih.⁸⁶

Ne glede na to, da je otrokova družinska situacija praviloma čustveno obremenjujoča ali vsaj psihično neugodna, moramo kot zagovorniki ohraniti **nevtralnost** do otrokovih pomembnih drugih oseb in institucij ter **pristranskost do otroka**, saj smo njegov glas in ne glas nikogar drugega. Svoje naloge in profesionalni odnos lažje dosežemo, če so cilji zagovorništva jasno postavljeni in če se na vsako srečanje z otrokom dobro pripravimo.

Priprave na začetek zagovorniškega procesa

Prva informacija, ki jo o otroku prejme zagovornik od koordinatorskega, je **opis življenjske situacije otroka ter namen in cilji zagovorništva**. Za pripravo na uvodno srečanje je med drugim pomemben tudi podatek o starosti otroka, saj lahko glede na starostno obdobje otroka prilagodimo svoj pristop in nabor potencialnih iztočnic za spoznavanje. Več kot imamo znanja s področja otroškega doživetja sveta, lažje se bomo otroku približali in ga razumeli. Otroci se na konfliktno situacijo namreč odzivajo različno, saj različno dojemajo sebe in svojo okolico.

Otroci do približno sedmega leta starosti na primer svet dojemajo egocentrično, so zelo intuitivni in svet presoja samo z lastnega stališča. Težave in čustvene napetosti zaznavajo, ne znajo pa si jih razložiti. Zaradi pomanjkanja izkušenj sklepajo iracionalno, krivdo za težave prevzemajo nase (starša se kregata, ker ne maram brokolija). Na dogajanje se lahko odzivajo z agresivnim, regresivnim ali pretirano zrelim vedenjem. Pomagamo jim lahko s tem, da skušamo smiselno povezovati dejanja in posledice ter jim čim večkrat zagotoviti, da krivda ni na njihovi strani.

Med približno sedmim in dvanajstim letom otroci dogajanje okoli sebe razumejo bolje, a ne povsem. Sposobni so identifikacije z enim od staršev (po spolu, značaju ...), zato so veliko dovzetnejši za manipulacije staršev in se pogosto postavijo na stran enega ali drugega. Vključujejo se v starševske konflikte, zaradi česar je njihova stiska še večja, to pa poveča možnost za razvoj depresije in anksioznosti. V tej starosti skušamo otroku pomagati boljše razumeti lastna čustva in dogajanje okoli njega.

Z vstopom v puberteto mladostniki začnejo zavračati avtoriteto, verjamejo, da vedo, kaj je najbolje zanje, in da so sami sposobni sprejemati odločitve o sebi. Vsem je skupno, da so osredotočeni na sedanjost, prihodnost pa je še precej abstrakten pojem. Veliko jim pomeni, kako jih vidijo drugi, predvsem vrstniki. Verjamejo, da jih nihče ne razume, saj še nihče ni izkusil tega, kar so oni. Pomagamo jim lahko s tem, da z njimi vzpostavimo stik na način, ki jim ne predstavlja avtoritete, ampak spoštovanje. Otroku ponudimo možnost, da nam sam pojasni, kako se počuti, »saj v tistem trenutku res ne vemo, kako se počuti, a si želimo vedeti«.⁸⁷

Prvi stik z otrokom

Angleški pregovor pravi, da nikoli ne dobimo druge možnosti za prvi vtis. Človek si v trenutku ustvari vtis o osebi, ki jo ima pred seboj, zato je prvi stik, ki ga imamo z otrokom, zelo pomemben. Ko ga na uvodnem srečanju srečamo prvič, je on tisti, ki je negotov, ki presoja in se odloča, ali smo vredni zaupanja ali ne. Otroku opazuje naše vedenje, telesno govorico, barvo glasu ... To mu v tistem trenutku verjetno o nas sporoča več kot naše besede, zato je potrebno poleg pozitivne naklonjenosti in samozvestne držbe biti pozoren tudi na preostalo neverbalno in kongruentno komunikacijo (skladnost izrečenega in sporočenega z neverbalno komunikacijo).

Prvi stik z otrokom pripravi koordinator. Ta ima v zagovorniškem procesu pomembno večplastno vlogo: spremlja uresničevanje zagovorniškega procesa, protokola in etično ravnanje zagovornika, zagovorniku po potrebi svetuje in skrbi za komunikacijo s starši.

Na uvodnem srečanju je pomembno, da koordinator posreduje otroku informacije o zagovorništvu na način in z besedami, ki jih razume. Zagovornik pokaže zanimanje predvsem za otroka (ne za njegov problem), saj je njuno spoznavanje na uvodnem srečanju usmerjeno v pogovor o prijateljih, hobijih, preživljanju prostega

86. Zakon o varuhu človekovih pravic (ZvarCP), Uradni list RS št. 69/17 z 8.12.2017 – uradno prečiščeno besedilo. Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO300> (1.4.2021)

87. Buljan Flander, G. (2020). Otrok v središču (konflikta). Geromar d. o. o.

časa, iskanju možnih terminov za njuna nadaljnja srečanja. Zagovornik išče njune skupne točke, pri čemer je zelo pomembno, da je **spoštljiv in iskren**. Prav tako je dobrodošla tudi dobra mera humorja.

V določenem delu uvodnega srečanja starši in koordinator zapustijo prostor in z otrokom ostaneta sama. Jaz po navadi začnem pogovor tako, da mu povem, kaj in koga imam rada, česa ne maram in česa me je strah. Slednje je tisto, kar praviloma pritegne njegovo pozornost.

Po mojih izkušnjah mlajšemu otroku veliko pomeni, če se mu približam tako, da so moje oči v višini z njegovimi, če sedi, se usedem na tla poleg njega oziroma se pridružim njegovi igri in do neke mere **zrcalim njegovo vedenje**. Z mladostniki se pogovarjam tudi o resnih temah (npr. o trenutni politični situaciji, aktualnih dogodkih, odnosih z učitelji ...), saj jim s tem sporočim, da jih jemljem resno. Otroci radi slišijo, da jim povem kaj o sebi, predvsem če gre za kakšno nepopolnost.

Nekateri otroci odprto nastopajo od prvega stika dalje, tudi z objemom smo že zaključili uvodno srečanje, drugi potrebujejo več časa, da se sprostijo. Za slednje je zelo pomembno, da je prvo srečanje z zagovornikom prijetna izkušnja.

Ker gre za spoznavanje, navezovanje stika z druženjem zaključimo, če zaznamo, da ima otrok dovolj, v vsakem primeru je čas na uvodnem srečanju, ki ga preživita zagovornik in otrok sama, omejen na 10–15 minut.

Načrtovanje srečanja

Pred posameznim srečanjem si vedno zastavim cilj, ki je vnaprej zapisan tudi v poročilu srečanja in ga bom na srečanju zasledovala. Načrtujem ga glede na napredek, ki sva ga naredila z otrokom na prejšnjem srečanju. Neredko se zgodi, da je potrebno cilje prilagoditi otrokovemu razpoloženju oziroma počutju in zanj pomembnim, včasih perečim aktualnim temam in dogodkom ipd.

Srečanja običajno strukturiram po korakih: začnem z igro ali sproščenim klepetom, sledi del, ki je namenjen doseganju ciljev oziroma namenu konkretnega zagovorništva (npr. pogovor o odnosih v družini), zaključim spet z igro oziroma z aktivnostjo po otrokovi izbiri.

Na prvem individualnem srečanju praviloma še ne odpiram resnih ali intimnih tem, otroku predvsem sledim in dovolim, da sam narekuje tempo. Preverim, kako je razumel koordinatorjevo predstavitev na uvodnem srečanju – kaj je namen najinih srečanj, kakšna je moja vloga, kakšna je narava sodelovanja med nama in kaj pomeni načelo zaupnosti. Pojasnim mu, da sem samo njegova zaupnica, da tisto, o čemer se pogovarjava, ostane med nama, razen če bo sam želel drugače ali če gre za dejanja, ki jih je treba prijaviti. Poudarim, da mi lahko pove ali me vpraša, kar koli želi, da ne bova počela ničesar, česar sam ne bi želel, in da mu popolnoma zaupam.

Na vsako srečanje se vedno odpravim s svojo torbo »Mary Poppins« (tako jo je poimenoval eden od otrok), ki jo pripravim glede na svoje vedenje o otroku. Vsebina torbe se od srečanja do srečanja tudi spreminja glede na odzive otroka na predmete v njej. Torba ima dva predala. V enem so igre, igrače, skrivnostni predmeti, v drugem pa peresnica, barvice, papir, pogovorne kartice, značajske slike idr. Otroku nikoli ne dovolim posegati v torbo, ker tako ohranjam njeno skrivnostnost in nadzor nad dogajanjem. Na prvih srečanjih posegam po predmetih iz prvega predala. Ob (spoznavnih) igrah lahko zelo dobro spoznam otroka, kaj ga zanima, kako se čustveno odziva, kakšen karakter ima idr. Ko je otrok dovolj sproščen in se vzpostavi primerna stopnja zaupanja, pogovori počasi preidejo na resnejše teme. Tak potek seveda ni pravilo, je pa zelo učinkovit pri introvertiranih otrocih, ki potrebujejo več časa in različne pristope, da se odprejo.

Otrokove besede zagovorniki jemljemo resno, spoštljivo in empatično. Otroka vedno aktivno poslušamo in mu damo vedeti, da smo ga slišali. Do otroka nismo pokroviteljski in ne izražamo dvomov o povedanem, saj otroci pogosto povedo svojo resnico o dogajanju, ki se morda ne sklada z resničnostjo, a jo je otrok tako doživel. Tudi če ne daje vtisa, da je kakor koli zaznamovan, se moramo zavedati, da posledice izpostavljenosti konfliktom niso nujno vidne takoj, so pa zagotovo dolgoročne.⁸⁸

88. Buljan Flander, G. (2020). *Otrok v središču (konflikta)*. Geromar d. o. o.

Teme in metode pri zagovorništvu

Uvodno srečanje nam da prvi vpogled v otroka in se glede na to, kar smo o njem izvedeli, pripravimo na prvo individualno srečanje, ki ga praviloma namenimo za spoznavanje in **ustvarjanje sproščenega, zaupnega vzdušja**. Mlajše otroke najlažje pritegnemo k sodelovanju z igračami, ki so jim všeč, malo starejše pa s spretnostmi, ki bi jih radi znali tudi oni (npr. čarovniški trik, igra z vrvico ...); še bolje, če nas oni naučijo spretnosti, ki je sami ne (po) znamo. Najstnike najbolj pritegnejo pogovori o vzornikih, glasbi, pa tudi dobra miselna igra ali igra s kartami. Ko se skupaj zabavamo, smejemo in spoznavamo, pokažemo tudi svojo osebno plat, otrok se sprosti in z njim začnemo graditi odnos.

Vzpostavitev pristnega odnosa z otrokom je pogoj za dobro sodelovanje, saj se v nadaljevanju procesa zagovorništva odpirajo raznolike teme, v katere je otrok čustveno tako ali drugače vpet (raziskovanje otrokove življenjske situacije, družine, pogovori o vrstnikih, šoli, prostem času, doživljanju posameznih situacij, pogledih na prihodnost, odnosih v družini, željah glede sprememb ...).

Glede na starost, interese otroka in temo pogovora si lahko vnaprej pripravimo tudi nabor metod, ki so primerne za delo z otrokom.

Pri **najmlajših** se po mojih izkušnjah zelo dobro obnesejo:

- ▶ metode, ki vključujejo risanje, če otrok rad riše (npr. risanje pomembnih oseb v otrokovem življenju, kar lahko kasneje s povezavami med osebami razširimo v socialni zemljevid; risanje časovnega traku),
- ▶ uporaba različnih slikanic, ki spodbujajo k pogovoru,
- ▶ različni slikovni materiali (pogovorne kartice, slike živali, s katerimi primerjajo osebe v svojem življenju ...),
- ▶ lutke (lahko nadomestijo glas zagovornika ali otroka).

Pri **mlajših osnovnošolcih** so zelo uporabna tudi:

- ▶ Nedokončana vprašanja »Kaj, če ...«, pri katerih najprej uporabljamo zabavna (npr. »Kaj bi počel, če bi bil neviden?«), nato pa vedno bolj poglobljena vprašanja (»Če bi lahko izbrisal spomin, katerega bi izbrisal?«).
- ▶ Nedokončani stavki (»Najraje ...«, »Želim si ...«).
- ▶ Merilec stresa (»Kako močno te prizadene ... od 1 do 10«?).
- ▶ Koncentrični krogi (v središče vpiše sebe, okoli sebe pa ljudi glede na bližino oziroma razdaljo v odnosu).

Najstniki so, kar se metod tiče, bolj raznoliki, saj se med seboj močno razlikujejo po sposobnostih, interesih in izkušnjah. Ker so verbalno že spretnejši, se z njimi lahko več pogovarjamo. Bolj zadržanim vsaj na začetku, ko jim je še nerodno, omogočimo pogovarjanje na način, pri katerem spoštujemo otrokov osebni prostor, npr. da se pogovarjamo med dejavnostjo, med katero ima otrok možnost umakniti pogled.

V nobenem primeru otroka ne silimo v aktivnosti ali v pogovore o temah, za katere kaže nepripravljenost ali odpor. **Otrokovo sodelovanje v zagovorniškem procesu mora biti prostovoljno**. Lahko pa ga k sodelovanju spodbujamo, pri čemer smo strpni in razumevajoči do njegovih bojazni, zadržkov in odpora. Zagovornik mora ceniti otroka kot osebnost in mu zagotoviti, da ne bo preslišan.

Na stiske, s katerimi se soočajo v življenju, se otroci odzivajo z različnimi vrstami neprimerne vedenja ali pretirano zrelostjo. S takšnimi odzivi se redno srečujemo tudi na zagovorniških srečanjih. Pomembno je, da smo vnaprej pripravljeni ta vedenja prepoznati kot odzive na stisko in jih ne jemljemo osebno.

Vodenje pogovora

Zagovorniška srečanja vedno načrtujem z mislijo na to, da zagovornik: »/.../ upošteva otrokovo osebnost in integriteto, /.../ da v ospredje postavlja interes otroka, /.../ upošteva drugačnost njihovega čutenja in doživetja stvarnosti«. ⁸⁹

89. Jenkole, M. (2013). Zagovornik – glas otroka: posebno poročilo Varuha človekovih pravic RS: pilotski projekt 2007–2012. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.

Pogovor z otrokom največkrat začnjam s pogovornimi karticami ali z nečim, kar mi je otrok povedal na prejšnjem srečanju in se mi je zdelo zanj pomembno. S tem mu pokažem, da sem ga poslušala in da mi je pomembno, kar mi pove. **Med pogovorom sem pozorna tako na njegove besede kot na neverbalno komunikacijo.** Kadar si nasprotujeta, poskusim to preveriti z dodatnimi vprašanji.

Med pogovorom večkrat povzamem, kar je otrok povedal, da se prepričam, ali sem ga prav razumela. Pomembne podatke v pogovoru si sproti zapisujem, saj mi to pride prav pri pisanju poročil in otroku pri oblikovanju izjave. Otroku seveda vnaprej razložim, da so zapiski namenjeni samo meni in njemu, saj beleženje v nasprotnem primeru pri otroku lahko vzbudi neugodne občutke in začne tehtati, kaj lahko reče in česa ne. Če to opazim, mu odkrito povem, da zaznavam, da mu je nelagodno, ga vprašam po njegovih pomislekih in ga spodbujam, da mi odkrito pove, kadar ga kaj moti.

Med pogovorom pustim otroku, da prosto pripoveduje. Pri tem ga spodbujam z dodatnimi vprašanji ali z deljenjem svojih podobnih izkušenj, kar da otroku vedeti, da ni edini, ki se mu to dogaja. Otroka praviloma zanima, kako so se te izkušnje iztekale, kako so se nanje odzvali vsi vpleteni, in iz tega črpa snov za razmislek o svojih naslednjih korakih.

Zagovorniki uporabljamo različne vrste vprašanj, kot so:

- ▶ Informativna vprašanja, z njimi zbiramo podatke (npr. »Kdaj se je to zgodilo?«).
- ▶ Odprta vprašanja, ki spodbujajo k pripovedovanju (npr. »Kaj se je zgodilo, ko si mu povedal, da ti to ni všeč?«).
- ▶ Reflektivna vprašanja, ki spodbujajo k razmišljanju o čustvih, prihodnosti, dogodkih (npr. »Kako je ta dogodek vplival nate?«).
- ▶ Strateška vprašanja, kadar želimo otroka usmeriti na nekaj točno določenega, za kar bi se radi prepričali, ali ve, ali če je pomislil, da je to zanj pomembno (npr. »Si predstavljaš, da se v tem trenutku vse tvoje želje uresniči?«).⁹⁰

Pogovor vodim k zaključku takrat, ko vidim, da otrok ni več razpoložen zanj (ali, ker je izčrpan, ali pa bi o zadevah rad razmislil), in sicer z besedami, da bova nadaljevala naslednjič, v vsakem primeru pa srečanje traja med 45 in 60 minut.

Nekateri otroci so, predvsem na začetku, manj motivirani za sodelovanje z zagovornikom. Razlogi za to so lahko **otroкова vdanost v usodo** (občutek, da tako ali tako nima vpliva na situacijo), **strah pred razgaljanjem čustev**, ki jih je do takrat uspešno zatajeval (če ne pove naglas, težava ne obstaja), **strah pred odzivi pomembnih oseb v njegovem življenju** (zaradi njegovih besed bo lahko en starš prizadet) ali **strah pred posledicami** (če bo to izvedel starš, ga bo kaznoval). Pri teh otrocih je potrebnega več časa in različnih pristopov za ustvarjanje zaupnega odnosa in občutka varnosti. Obnese se tudi preigravanje hipotetičnih situacij, ki se dogajajo neki tretji osebi (Kako bi otrok svetoval osebi, ki ima takšne težave?).

Včasih, predvsem pri mlajših otrocih, je koristno posvetiti nekaj časa prepoznavanju in poimenovanju čustev, da jih bodo lahko uspešno izrazili. Pri tem moramo biti zelo previdni, da otroku ne sugeriramo, kaj bi moral čutiti.

Ko začne otrok prosto izražati svoja občutja, želje in strahove, se najprej osredotočim predvsem na poslušanje. Kasneje postopoma odpiram temo za temo in se skupaj z otrokom posvetim iskanju rešitev oziroma načinov spopadanja s težavami. Za namene opolnomočenja pogosto uporabim igro vlog ali vizualizacijo. Včasih se z otrokom dogovorim, da do naslednjega srečanja kaj od tega preizkusi v praksi, najprej pri svojih sošolcih, učiteljici, kasneje pa tudi v komunikaciji s starši (npr. uporaba »jaz-sporočil«: »Res mi je neprijetno, ko se pogovarjata o meni, kot da me ni zraven, saj imam tudi jaz svoje mnenje.«). S tem se krepi otrokova samozavest in počasi pridobiva na moči, da izrazi svojo voljo, mnenja in čustva.

Zagovorniki seveda nismo terapevti, vendar imajo lahko naša srečanja terapevtske učinke. Uporaba novih strategij v situacijah s starši lahko hitro spremeni dinamiko odnosa s staršem in otroku omogoči drugačen

90. Metelko, T. P. (2018). Mediacijske tehnike in veščine: 1–50: priročnik za učinkovito preprečevanje in reševanje konfliktov ter za osebno rast v komuniciranju. Pro Chreator.

pogled nanj. To lahko pomeni, da otrok vidi, da starš, ki želi vplivati nanj v svojo korist, le ni tako popoln, ali da starš, ki ga je do tedaj videl le v slabi luči, ni popolnoma slab, kar ga spodbudi k razmišljanju in omeji starševski vpliv nanj.

Pri pogovoru o željah, mnenju in pogledih za ureditev določenega pomembnega vprašanja je smiselno poglobiti pogovor tudi v argumentacijo želenega in v raziskovanje pomena in posledic raznih izidov za otroka. Otroku moramo predstaviti tudi **razlikovanje med željami in koristmi**, saj bo tako tudi lažje razumel, na kakšen način poteka odločanje na sodišču in zakaj morda njegovim željam ne bo ugodeno.

Izjava

Zaželeno je, da se zagovorniški proces zaključi z izjavo, saj je na tak način otrokov glas predstavljen najbolj nedvoumno. **Izjava pa je otrokova pravica in ne obveza.** Možnost oblikovanja izjave in njen namen zagovornik predstavi otroku že na prvih srečanjih. Izkušnje kažejo, da so lahko prvi otrokovi odzivi na oblikovanje izjave pospremljeni z dvomi v zmožnost ubeseditve svojih čustev in želja ter s strahovi pred negativnimi posledicami izjave. Zagovornik zato z izjavo ne hiti in nameni dovolj časa raziskovanju otrokovega doživljanja čustev, sebe, sveta, življenjske situacije in njegovih želj, mnenj in se skozi zagovorniški proces aktivno posveti krepitvi otrokove pozitivne samopodobe.

Oblikovanje izjave se lotimo takrat, ko je otrok v svojih izjavah samozavesten in konsistenten. Kaj bo zapisano v izjavi in komu bo namenjena, je popolnoma svobodna otrokova odločitev, ki se včasih ne sklada z zagovornikovim pogledom, a jo mora kljub temu spoštovati.

Zagovornik se z otrokom vedno dogovori, komu, kako in kdo bo izjavo predstavil. Otroku se zaveže, da bo naredil vse, kar je v njegovi moči, da bodo naslovniki izjavo slišali, a da ne more zagotoviti, da bo sporočilo v izjavi tudi upoštevano s strani staršev, pristojnih organov ali institucij.

Zaključevanje zagovorniškega procesa

Otrok se lahko med zagovorniškim procesom precej naveže na zagovornika. Sprejme ga kot osebo, ki ji lahko zaupa prav vse, na katero se lahko zanese in se nanjo obrne za pomoč. Posledično je tudi za zagovornika težko, ko pride čas, da se poslovijo od otroka. Otroka na zaključevanje sodelovanja in slovo od zagovornika vnaprej pripravimo. Že od začetka zagovorniškega procesa pa je tudi jasno, da je trajanje zagovorništva omejeno na dosego konkretnih ciljev v posameznem primeru.

Ob zaključevanju sodelovanja zagovornik **skupaj z otrokom raziskuje njegovo podporno mrežo** – na koga se še lahko obrne, če in ko bo potreboval pomoč, komu lahko zaupa, s kom se lahko odkrito pogovarja. Zagovornik okrepi in opremi otroka s čim več strategijami za reševanje stisk in težav (na kakšen način lahko pristopi do osebe, s katero ima težave, kako asertivno izrazi svoje nestrinjanje), postavljanje meja (kako reče ne, se postavi zase) in izražanje svoje volje.

Poročilo

»Kar seznanja koga, navadno uradno, z določenim dogajanjem, stanjem, brez osebnih pojasnil, pripomb.«⁹¹

Pisanje poročil je pomemben del zagovornikovega dela. Po vsakem zagovorniškem dogodku (srečanje z otrokom, udeležba na naroku, ipd.) zagovornik o tem napiše **poročilo** in še posebno **zaključno poročilo o poteku zagovorništva** po zaključku srečanj z otrokom za namene pristojnih institucij, kjer potekajo določeni postopki, v katere je vključen otrok. Slednje je namenjeno največkrat sodišču oziroma CSD, da se seznani s procesom in rezultati dela in se v celoti sklada z navedkom iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika.

Zagovornikovo zaključno poročilo za CSD in sodišče je tako nevtravno, brez vrednostnih opisov ali interpretacij ali natančnih vsebin zaupnih pogovorov, v njem pa zagovornik jedrnatno zapiše:

- ▶ na kakšen način je bil postavljen za zagovornika (s sklepom sodišča, sklepom Varuha ali soglasjem 15 let starega otroka, ki je tudi pobudnik),

91. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno s: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=poro%C4%8Dilo> (1.4.2021).

- namen in cilji postavitve zagovorništva,
- potek srečanj (termin, lokacija),
- dogovarjanje s starši glede terminov srečanj,
- uporabljene metode in tehnike ter obravnavane teme z otrokom,
- opis sodelovanja otroka,
- posebnosti pri izvajanju srečanj,
- potek oblikovanja izjave in komu je namenjena,
- na kakšen način se je proces zagovorništva končal.

Poročila, ki jih zagovornik piše po vsakem opravljenem srečanju, so namenjena koordinatorju, strokovnemu vodji posameznega primera pri Varuhu in pa v veliki meri samemu zagovorniku.

Poleg anekdotskega opisa srečanja poročilo vsebuje še zagovornikova opažanja, smernice za naslednje srečanje ter poglavje o morebitnem sodelovanju z institucijami, dogovarjanju s starši ipd. Zagovornik v poročilu opiše poudarke dela z otrokom, kar je po navadi najdaljši del poročila. V njem je koristno povzeti metode dela in citirati izjave otroka (za namen oblikovanja izjave). Pogosto zapišem tudi svoja vprašanja, ki jih zastavljam otroku.

Drugi del poročila zagovorniku omogoča, da zapiše svoja opažanja, mnenja in razmišljanja, ki se mu porajajo, ko reflektira srečanje. V tretjem delu poročila zagovornik načrtuje svoje delo za naslednje srečanje, navede cilje, ki jim bo sledil, in metode, ki jih bo pri tem uporabil (npr. naslednje srečanje bo preko družabne igre namenjeno ustvarjanju sproščenega vzdušja; tako lahko tudi iz poročil razberemo, kako se je glede na zastavljene in realizirane cilje gradil zaupen odnos z otrokom). Ob tem se moramo zavedati, da ima tudi otrok možnost izpostaviti svoje želje, predloge in ideje oziroma teme za pogovor z zagovornikom.

Če so poročila zagovornika napisana temeljito, imajo izjemno vrednost za zagovornikov uvid v zagovorniški proces s posameznim otrokom, samoevalvacijo, profesionalno rast in razvoj zagovornika. Sama se na pretekla poročila redno vračam, z njihovo pomočjo osvežujem spomin in preprečujem napačne interpretacije spominov, analiziram svoja vprašanja in uporabo metod, svoje odzive. Zagovorniku so poročila v veliko pomoč pri pisanju zaključnega poročila, morebitnih prijavah nasilja in obiskih sodišča. So pa tudi pomemben vir informacij za koordinatorja, ki z njihovo pomočjo zagovorniku po potrebi smiselno svetuje in ga usmerja. V vsakem pogledu so vredna vse pozornosti časa in truda, ki jih vanje vloga zagovornik.

Moje zagovorniške izkušnje

Zgornji zapis je nastal iz mojih dosedanjih izkušenj kot zagovornice otrok, ki jih je zdaj že kar precej, prav vsaka od njih pa mi je dala nova znanja, izzive in lepe spomine. Takšna je bila tudi moja zagovorniška izkušnja z Rozi (ime je za potrebe prispevka spremenjeno). Ta je bila na začetku zadržana, nesamozavestna in da bi delila svoje mnenje ali izrazila svoje želje in občutke pred drugimi, se je sprva zdelo nedosegljivo. Tudi pisanje izjave je na začetku odločno zavrnila.

Med sprehodi po praznično okrašenem mestu, družabnimi igrami in miselnimi ugankami sem postopoma spoznala njen svet – njeno družino, prijatelje in njo, in tako sva navezali stik in se povezali. Ko sem začutila, da mi zaupa, sem jo prvič povprašala po njenih občutkih ob situacijah, ki jih je prej samo opisovala. Ni jih znala poimenovati, zato sva posvetili celo srečanje zabavnim igram, s katerimi sva raziskovali čustva, telesno govorico in poimenovali različna čustva. Njeno začetno zadržanost oziroma previdnost je zamenjala zaupljivost in sproščenost – na vsakem srečanju je šla globlje v intimne pogovore, začela je aktivno iskati potrditve in se soočati sama s seboj, s svojimi željami, ki se niso več naslanjale na želje drugih, in ob tem krepiti svojo samopodobo.

Kmalu sva stali pred zanjo zelo stresno (pre)izkušnjo. Sodnica je povabila Rozi na neformalni razgovor, ker je od nje želela slišati, kakšni so njen pogled oziroma želje na ureditev starševske skrbi in stikov s staršema, ki sta se razvezovala. Rozi se je vabila sprva zelo ustrašila. Zaupala mi je, da ima občutek, da tega stresa ne bo zmogla.

Ker sem jo želela opolnomočiti in ker tudi sama ni povsem zavrnila možnosti udeležbe na pogovoru s sodnico, sva se začeli pripravljati s pomočjo vizualizacij in »generalk«, kjer sva preigrali vloge, situacije in scenarije

tega pogovora. Z Rozi sva se dogovorili, da jo bom spremljala k sodnici, zato me je tudi pooblastila, kaj naj sodnici povem v primeru, če ona ne bo zmogla.

Sodnica je bila zelo naklonjena in razumevajoča do Rozi in ji je s svojim pristopom omogočila pozitivno izkušnjo. Tudi Rozi je s pridobljeno samozavestjo pogumno predstavila svojo izjavo.

Čez nekaj časa je Rozi izvedela za odločitev sodišča, ki je sledilo njenim izraženim željam v izjavi.

Dileme

Pri zagovorniškem delu dosledno skrbim za to, da sledim Kodeksu etičnih načel zagovorništva otrok,⁹² kot je npr.: ne prejemam ali dajem daril (z izjemo kakšnih opornih predmetov, ki jih izdelam – kamenčkov s spodbudnimi besedami), skrbim za varnost otrok, ne posegam na področja, ki ne sodijo v zagovorništvo, in se trudim za zaščito otrokovih koristi. V veselje mi je, ko vidim, kako naravno se vsa moja prejšnja znanja in izkušnje ter novo pridobljena znanja zlivajo v novo celoto – mene, zagovornice.

Seveda so tudi situacije, ki ne prinašajo samo veselja in uspeha. Ko poslušam pripovedi otrok o dogodkih, ki si jih nikakor ne zaslužijo, se včasih tudi sama skoraj ujamem v čustveno past, ki zlahka zamegli pogled, česar si zagovorniki ne smemo privoščiti. Odlično vodstvo in povratne informacije s strani koordinatorja, podporna skupina (supervizija), ki je vedno pripravljena deliti svoje poglede na dileme, ki se mi porajajo, in občasen pogovor s kolegicami zagovornicami pa me vedno znova obdržijo na pravi poti.

Psihično je precej obremenjujoče, ko zvem za krivice, a jih ne smem posredovati naprej, ker tega morda ne želi otrok, ali pa ko bi lahko že zdravorazumsko mnenje zagovornika morda pripomoglo pri sprejemanju odločitev na sodišču, pa ga ta nima možnosti izraziti.

Največja težava, ki jo doživljam kot zagovornica, in hkrati po mojem največja ovira za to, da se uresničuje otrokov glas, pa je (ne)razumevanje odraslih oziroma pomanjkanje empatije staršev (doživljanja in čustvovanja) do lastnih otrok in njihovo pomanjkanje uvida v lastno ravnanje. Velikokrat sem že imela željo, da bi soočila pomembnega odraslega, da bi spregledal, kako je sam največja ovira do tega, kar si želi, ker daje prednost svojim trenutnim interesom in ne dolgoročnim koristim otroka.

Menim, da bi bilo v največjo otrokovo korist, če bi sistem (zagovorniški, socialni) nudil tudi staršem pomoč (terapevtsko?), saj: »Sodelovanje z otrokom zahteva novo socialno učenje, ne le kandidatov za zagovornike, ampak celotne družbe, tudi staršev.«⁹³

Zaključek

Celoten proces zagovorništva se mi zdi odlično zastavljen – od začetka, ko se s soglasjem otroka začne, do konca, ko mu je omogočeno sporočiti svoja razmišljanja in želje pod lastnimi pogoji in neodvisno od mnenja drugih. Cilji so jasno zastavljeni, prav tako je poskrbljeno za dobro pripravo staršev na zagovorništvo, s čimer se otroka skuša zaščititi pred vplivom staršev na zagovorniški proces.

Pogosto me vprašajo, kako lahko »nosim« vse težke zgodbe, ki jih slišim. Običajno jim odgovorim, da bi jih prenašala dosti težje, če bi samo vedela, da obstajajo, in ne bi storila ničesar, da bi pomagala. S tem, da delujem kot zagovornica, otroku pomagam in prispevam košček v mozaik njegovega boljšega življenja, kar je več kot le stati ob strani in se spraševati o krivicah, ki se otroku dogajajo.

Menim, da otroci z izkušnjo zagovorništva pridobijo večjo samozavest in zavoljo nje lažje stopajo naprej po svoji poti, zadovoljstvo pa je tudi pri zagovorniku, ker je otroku omogočil, da je bil slišan in sprejet.

92. Kodeks etičnih načel zagovorništva otrok, (2017). Pridobljeno s: <https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/organizacijske-enote-in-svet-varuha/zagovornistvo-otrok/levi-meni/kodeks-eticnih-nacel-zagovornistva-otrok/> (1.4.2021).

93. Jenkole, M. (2013). Zagovornik - glas otroka: posebno poročilo Varuha človekovih pravic RS: pilotski projekt 2007–2012. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.

Izkušnje z zagovorništvom v sodnih postopkih z vidika sodnika⁹⁴

Uvod⁹⁵

Zgolj ustavna določba o pravici določitve varuha za posamezna področja človekovih pravic ni zagotovila konkretne pravice otroka do zagovornika v sodnem postopku. V praksi so se med projektom Zagovornik – glas otroka iskale najboljše rešitve, šele nato se je sprejemala temu ustrezna normativna podlaga. Zakonodaja in akti Varuha človekovih pravic (v nadaljevanju Varuh) urejajo pogoje za pridobitev statusa zagovornika, naloge zagovornika in koordinatorja, predvidevajo izpopolnjevanje, nadzor itd., kar je osnova uspešnemu in strokovnemu zagovorništvu.

Položaj zagovornika na sodišču

Procesni položaj zagovornika otroka v civilnem sodnem postopku je tudi po vključitvi določb o zagovorniku otroka v Zakon o varuhu človekovih pravic ostal nedorečen. Nekatere razlage so šle v smeri, da sme zagovornik nastopati v sodnem postopku že na podlagi določbe v Ustavi in na podlagi določbe 25.a člena Zakona o varuhu človekovih pravic, po kateri zagovornik lahko posreduje pristojnim organom in institucijam, ki odločajo o otrokovih pravicah, njegovo mnenje in otroka spremlja pred organi in institucijami. Vendar sodišča večinoma še niso bila naklonjena udeležbi zagovornika v postopku nasploh, še manj, da bi zagovornike vabila na naroke, na katerih bi lahko predali in pojasnili vsebino izjave otroka. Sprejem Družinskega zakonika in Zakona o nepravdnem postopku je dokončno potrdil, da zagovornik lahko nastopa v sodnem postopku, ne v svojem imenu kot udeleženec, temveč kot zastopnik otroka. Toda ne kot njegov zakoniti zastopnik (to vlogo imajo starši), začasni zastopnik, kolizijski skrbnik ali pooblaščenec, temveč kot njegov glas, ki zagotavlja, da otrok v resnici postane subjekt postopka, da se njegove pravice na papirju udejanjijo v življenju. Ne glede na to, da procesni položaj zagovornika ni podrobneje urejen, mora sodišče spoštovati postopkovne določbe Zakona o nepravdnem postopku in Zakona o pravnem postopku, ki so namenjene zakonitosti in poštenosti postopka. Sodišče opravlja dejanja na narokih ustno in izven naroka s pisnimi vlogami. Vsi udeleženci morajo imeti možnost biti seznanjeni z vsem procesnim gradivom, tudi z vsebino komunikacije med zagovornikom, koordinatorjem in sodiščem, in imeti možnost nanje odgovoriti. **To pomeni, da morajo vse informacije med sodiščem, zagovornikom in koordinatorjem ter Varuhom potekati bodisi pisno, tako, da z vlogo sodišče seznanijo udeležence, bodisi na naroku.** Zgolj o organizacijskih vprašanjih, ki ne vplivajo na odločitev, lahko sodišče komunicira manj formalno, in sicer s koordinatorjem, saj slednji neposredno ne sodeluje v procesu zagovorništva, temveč koordinira zagovorništvo in ima predvsem stik s starši, ne z otrokom, ali pa informacije pridobi s strani pristojnih zaposlenih pri Varuhu.

Zagovornik je strokovni pomočnik otroka v težkih trenutkih njegovega življenja, ko sta starša v konfliktu in ne odigrata svoje vloge varovanja otrokovih pravic, temveč prednje postavljata svoje koristi, v primerih nasilja ali zgolj težav v odraščanju, vse povezano s sodnim postopkom. To svojo vlogo izvršuje na srečanjih z otrokom. Procesni položaj zagovornika v Zakonu o nepravdnem postopku podrobno ni urejen, toda iz določbe 97. člena zakona, na podlagi katere sodišče s sklepom postavi zagovornika na predlog Varuha, je mogoče sklepati, da je vključen v postopek. Določbe o procesnem položaju zagovornika niso potrebne, saj njegove pravice izhajajo iz procesnega položaja otroka kot subjekta postopka, ki ima pravico biti udeležen v postopku (je oseba, o kateri se vodi postopek), se udeležiti obravnave, na kateri pove svoje mnenje. **Zagovornik je v sodnem postopku »medij«, preko katerega otrok sodišču sporoča svojo izjavo, ki mu jo je zagovornik s strokovnim znanjem pomagal izoblikovati v zagovorniškem procesu, in zagotavlja, da jo sodišče in udeleženci slišijo.**

Lastnega mnenja zagovornik ne izraža, saj ni izvedenec, pa čeprav ima nekatera strokovna znanja, da bi lahko ocenil, kaj je v korist otroku. Zagovornik otrok neposredno ne sprašuje o vsebini spornih razmerij med staršema glede skupnega otroka, o katerih se odloča v sodnem postopku, temveč skozi igro in otrokovi starosti prilagojen in usmerjen pogovor otrok izrazi svoje stališče o zanj pomembnih vprašanjih. Lahko gre

94. Prispevek je pripravila Ksenija Kejžar, mag. pravnih znanosti, okrožna sodnica – svetnica na družinskem in gospodarskem oddelku Okrožnega sodišča v Kranju.

95. Prispevek se sklicuje na naslednje pravne vire: Družinski zakonik (DZ), Uradni list RS št. 15/17 z 31.3.2017 s spremembami.; Ustava RS, Uradni list RS št. 33/91-I s 23.12.1991 s spremembami. Zakon o nepravdnem postopku (ZNP-1), Uradni list RS, št. 16/19 z 8. 3. 2019; Zakon o varuhu človekovih pravic (ZvarCP), Uradni list RS št. 69/17 z 8.12.2017 – uradno prečiščeno besedilo.

za vsebino, načrtano s predlogom v konkretnem sodnem postopku, lahko pa izrazi svoje stališče o drugih, zanj pomembnih vprašanjih, ki jih starša oziroma drugi udeleženci morda niso naslovili. Tako otrok lahko postane oseba, ki tudi sama sooblikuje temo, o kateri je treba razmišljati, ko se o njihovi usodi odloča v sodnem postopku. Odrasli ne moremo vedno vedeti, kaj je za otroka pomembno. **Tudi s tem, ko otrok sooblikuje temo, se konkretizira njegova pravica biti subjekt postopka.**

Pobude za postavitev

Število zagovorništev se sčasoma v praksi povečuje, vendar bi jih lahko bilo še več. Priporočljivo bi bilo, da bi se zagovorništva izvajala na vseh območjih države zaradi zagotovitve enakih pravic vsem otrokom, ne glede na to, kje živijo oziroma kje poteka sodni postopek. **Treba bi bilo določiti kriterije, kdaj zagovorništvo ni potrebno.** Otroci, ki jih starši sami niso sposobni prepoznati in spoštovati njihove volje o nadaljnjem življenju, bi morali imeti, skladno z njihovo starostjo in zrelostjo, možnost izraziti svoje mnenje s pomočjo zagovornika.

Zagovorništvo se prične s pobudo Varuhu za postavitev zagovornika, torej je bolj ali manj odvisno od tega, ali okolje (strokovni delavci, starši) prepozna potrebo otroka po zagovorništvu. O tem, kdaj je otrok v položaju, da potrebuje zagovornika, imajo največ informacij delavci CSD in sodniki, zato bi morali še v večji meri prevzeti nalogo pobudnika. Njihova vloga v sodnem postopku je združljiva s tem, da podajo pobudo, če upoštevajo avtonomijo Varuha. Ne smemo namreč pozabiti osnovne funkcije Varuha, ki je nadzor nad delovanjem državnih organov, tudi sodišč. **Odločitev, ali bo na podlagi pobude in ob soglasju staršev otroku postavljen zagovornik, mora biti v rokah Varuha.** Ta po svojih strokovnih kriterijih oceni, ali bo določil zagovornika oziroma podal predlog sodišču, sodniki in delavci CSD ne smejo vplivati na njegovo odločitev. **Sodniki lahko v skladu s svojimi izkušnjami in znanjem ocenijo, kdaj bi bila postavitev zagovornika v korist otroku, vendar je končna ocena pridržana Varuhu.** Sodišče ali CSD na odločitev Varuha ne smeta vplivati s tem, da mu pošiljata dokumentacijo iz spisa po svoji presoji, bolje je, da Varuh zaprosi za informacije in zgolj nujne dokumente, ki jih potrebuje. Neodvisnost Varuha v postopku zagovorništva in nevpletenost v sodni postopek je ena izmed najpomembnejših okoliščin, na katerih temelji zaupanje, ki so ga deležni zagovorniki. V izogib razumevanju, da je vlaganje pobud nekoristno v primerih, ko Varuh pobudo zavrne, bi bilo na mestu, da Varuh izoblikuje oziroma predstavi (ni mi znano, ali obstajajo enotni kriteriji) katere okoliščine so tiste, zaradi katerih ocenjuje, da zagovorništvo ni primerno. Če bodo kriteriji pobudnikom znani, bo v praksi prihajalo do manj »zavrnitev pobud«. Tovrstnih primerov sicer ni veliko. Kadar starša ne podata soglasja za zagovorništvo, sodišče na obrazložen predlog Varuha lahko določi zagovornika. Pomembno je torej, da Varuh predlog utemelji, sicer sodišče zagovornika ne more določiti, temveč predlog zavrne. **V zadnjem obdobju predloge za postavitev zagovornika vlagajo tudi pooblaščenca staršev v sodnem postopku, na podlagi preteklih pozitivnih izkušenj v drugih primerih. Vendar je v posameznih primerih pobuda podana iz napačnih vzgibov, v smeri pridobiti izjavo otroka, ki bo »kot dokaz« podkrepila predlog starša, ki ga zastopajo, in s pričakovanjem, da bo izjava, v kolikor bo skladna z njihovim predlogom, upoštevana brez nadaljnega postopka.** Naloga sodišča je, da pojasni, da bo izjavo treba še ovrednotiti, ali je v korist otroka, upoštevajoč preostale dokaze, predvsem mnenje CSD in izvedencev o koristi otroka.

Odločitev, katero osebo bo, glede na potrebe in posebnosti otroka, določil ali predlagal ter kdaj časovno bo zagovorništvo zaključeno, mora biti v rokah Varuha. Zagovorniki, uvrščeni na seznam pri Varuhu, so različni strokovnjaki, zato je za vsakega otroka izbira prilagojena njegovim potrebam. Pri tem mora paziti, da zagovornik ne bo oseba, ki je kakor koli vključena v življenje otroka ali staršev (osebna poznanstva, razmerja sorodstva in svaštva, terapevtski odnos, vključenost otrok v šolo ter šolske in zunajšolske dejavnosti).

Tudi kadar sodišče zagovornika postavi s sklepom, to v skladu z zakonom stori na obrazložen predlog Varuha. **Slednje dokazuje, da je v domeni Varuha, da se odloči, ali bo sodišču predlagal določitev zagovornika in koga.** Sodišče se lahko odloči le, da predlogu ne bo ugodilo, ne more pa zagovornika določiti po uradni dolžnosti, brez predloga Varuha.

Sodnik bi si moral vprašanje pobude zagovorništva postaviti sistematično v vsakem postopku, ki se tiče otrok. Družinski zakonik zahteva, da se starša pred postopkom udeležita predhodnega svetovanja in da mora biti zapisnik priložen predlogu, ki se nanaša na razmerja med otroki in starši. **Sodniku je tako že ob vložitvi predloga znanih mnogo informacij, na podlagi katerih lahko oceni, ali bi bilo smiselno pritegniti zagovornika otroka.** Kadar sta se starša sposobna dogovarjati o otrokovih koristih in jih prepoznavata,

bi postavititev zagovornika pomenila za otroka breme, lahko bi prišlo do prekomernega poseganja v pravice staršev, da sami poskrbijo za varovanje pravic svojih otrok. V takih primerih zadošča, da CSD, kadar oceni, da je otrok sposoben razumeti pomen in posledice postopka, pridobi otrokovo mnenje tako, da opravi razgovor z njim strokovni delavec CSD. Podobno velja, če se starša ne strinjata le glede višine preživnine ali so le manjša razhajanja v zvezi s potekom stikov.

Vloga zagovornika

Postavititev zagovornika je smiselna, ko starša nista sposobna prepoznati potreb otroka in svoje interese postavljata v ospredje, ko gre za sum nasilja nad otroki, odvrčanja otrok od drugega starša, če so izpostavljene zdravstvene težave staršev, ki vplivajo na starševske kapacitete, ko so otroci v hujši stiski zaradi razhoda staršev, v primerih, ko gre za mlajše otroke, ki še ne razumejo pomena in posledic postopka in od CSD izjave otroka ne bomo dobili, kadar je pričakovati daljši sodni postopek, tudi z vključitvijo izvedenca. Ker ima zagovornik vlogo razbremenitve stisk otroka in pomoči otroku, je koristno vedeti, ali že obiskuje kakšno obliko psihološke ali psihiatrične pomoči, da se morda ti vlogi ne bi podvajali in bi zagovorništvo lahko pomenilo breme za otroka. CSD bi lahko pobudo podal takrat, ko starša izražata nezaupanje v njihovo strokovno delo iz različnih razlogov, večkrat zato, ker je že podal svoje mnenje o otrokovi koristi, s katerim se ne strinjata. **Zagovornik lažje pridobi zaupanje staršev, ker je njegova vloga le pridobitev izjave otroka in pomoč otroku, v ničemer pa ne izraža svojega mnenja v zadevi in nima lastnega vpliva na odločitev.** Zato je zaupanje v verodostojnost izjave otroka, ki je pridobljena s pomočjo Varuha, s stališča staršev večje in ji lažje sledijo. Če bi pobudo v zgodnji fazi podal že CSD, bi se otrok preko zagovornika lahko vključil v postopek mediacije, za katerega je smiselno, da se izvede pred vsebinskim odločanjem sodišča. Zagovorništvo je najuspešnejše, kadar je pridobljeno soglasje staršev, **zato lahko CSD ali sodišče poskrbita, da izpolnijo soglasje za postavititev zagovornika, nato pa podata pobudo Varuhu**, ki nato pridobi še soglasje otroka, brez katerega zagovorništvo ni mogoče.

Zagovorniški proces in sodni postopek

Zagovornik mora biti postavljen čim prej v sodnem postopku, ker potrebuje čas, da vzpostavi zaupen odnos z otrokom, opravi potrebno število srečanj in pridobi izjavo. Ves čas mu, ob uporabi strokovnega znanja, nudi oporo in pomoč pri premagovanju stisk ter ga njemu prilagojeno seznanja s sodnim postopkom. **Sodni postopek se ne sme zaključiti, dokler zagovorništvo ni končano**, saj bi v nasprotnem primeru izjava otroka ostala v »zraku«, otrok pa neslišan. Niti sodne poravnave med staršema sodišče ne sme dopustiti, preden se zagovorništvo ne zaključi, ker bi bil otrok v tem primeru izigran. **Potrebna je časovna koordinacija sodnega postopka z zagovorništvom, da zagovorništvo ne bi pomenilo podaljševanja postopka.** Pri tem je v veliko pomoč koordinator, s katerim sodnik usklajuje potek postopka, in sicer ali in kdaj na narok povabiti zagovornika, odvisno od tega, ali je že pridobil izjavo, kdaj načrtovati naroke, da ne bo sodni postopek zaključen pred zaključkom zagovorništva. Zagovorništvo se lahko zaključi tudi predčasno, če se odvija nasprotno svojemu namenu, ko se namesto, da bi bil otrok razbremenjen stiske, ta le stopnjuje. Takšni so predvsem primeri, kadar starša želita vplivati na otroka in nanj pritiskata z vsebinsko izjavo, ko ni niti najmanjšega sodelovanja staršev z zagovornikom (npr. ne prevzameta naloge, da otroka pripeljeta na srečanje in se dogovorita za čas srečanj), ko se konflikt med staršema pogloblja. Vendar je takšnih primerov malo, saj svojo vlogo odigra koordinator, ki kontaktira, usmerja in opozarja starša na neprimerno ravnanje. **Zagovornik, ki v pogovoru z otrokom izve za nasilje nad otrokom, je dolžan preko koordinatorja posredovati prijavo pristojnim organom, tudi sodišču, ki odloča o otrokovi koristi.** Sodnik je seznanjen zgolj z gradivom v spisu, ki vedno ne izraža resničnega stanja, zagovornik pa je v nekem smislu vključen v življenje otroka, njegov odnos z otrokom je zaupen. Zato zagovornik hitreje ugotovi, kdaj gre kaj hudo narobe in lahko preko koordinatorja sodnika seznanj z morebitno ogroženostjo otroka. **Sodnik je na ta način nekoliko razbremenjen skrbi, ali bo pravočasno pridobil informacije ter po potrebi poskrbel za otrokovo zaščito**, ki jo v obliki ukrepov za varstvo koristi otroka predvideva Družinski zakonik.

Ko zagovornik pridobi izjavo otroka, jo z njegovim soglasjem posreduje sodišču in jo na povabilo sodišča predstavi na naroku, čeprav so starši z izjavo največkrat seznanjeni že na zaključnem srečanju. Sodišče mora oceniti, ali je pristna ter skladna s koristmi otroka. Zato je koristno, da zagovornik pojasni, v kakšnih okoliščinah je nastala, ali se je oblikovala postopoma, ali je imel otrok že ob začetku zagovorništva vnaprej izoblikovano mnenje, je izjavo spreminjal, je bil pri izoblikovanju neodločen, je bilo pri tem opaziti stisko. **Pri podajanju**

informacij mora paziti, da ne prestopi meje zaupnega odnosa z otrokom, na kar je pozoren tudi sodnik. Iz poročila koordinatorja sodišče razbere, ali so morda starši skušali vplivati na delo zagovornika in vsebino izjave otroka. Kadar mnenje CSD o otrokovi koristi odstopa od otrokovih pričakovanj, je treba ugotoviti, v čem je vzrok, vendar o tem zagovornik ne sme podajati svojega mnenja, sodišče ga ne sprašuje ali dovoli vprašanj udeležencev. **Sodišče nima strokovnega znanja, da bi ocenilo izjavo, o tem je treba pridobiti mnenje CSD ali izvedenca ustrezne stroke, ki bosta razjasnila, zakaj izjava otroka ni skladna s koristmi otroka in v kakšni meri jo je treba upoštevati ter če sploh in zakaj ne.** Kadar je nato odločitev bolj ali manj drugačna od izjave otroka, je **dolžnost zagovornika, da otroku pojasni, da sodišče izjave ni prezrlo**, temveč je na podlagi drugih okoliščin ugotovilo, da je zanj boljša drugačna odločitev. Seveda pa to lahko stori le, če sodišče poskrbi, da je zagovornik seznanjen z odločitvijo sodišča in razlogi za to, da ni skladna z izjavo otroka. Morda lahko že na naroku, na katerega povabi zagovornika, pred zaključkom postopka sodišče pojasni, da na podlagi gradiva v spisu obstaja možnost, da bo odločitev drugačna od izjave otroka in navede razloge za to. Naloga zagovornika in koordinatorja je sicer, da že ob začetku zagovorništva otroku predstavi, da bo sodnik odločal ne le na podlagi njegove izjave, temveč bo, na podlagi vseh okoliščin, ocenil, kaj mu je v največjo korist. Prav pa je, da mu tudi po koncu postopka obrazloži konkretno odločitev. Tako je zagotovljeno, da je otrok obravnavan kot subjekt postopka.

Potrebna bi bila razprava o argumentih, ali je potrebno in dopustno vročanje sodnih odločb zagovornikom, glede na to, da niso udeleženci v postopku, niti nimajo vloge pooblaščenca otroka. V vseh postopkih to najbrž ne bi bilo smiselno, v primerih, ko odločitev nasprotuje izjavi, pa morda vendarle.

Dileme in izzivi

Poseben izziv predstavlja možnost, da otrok poda izjavo zagovorniku, vendar želi, da se z njo seznani le sodnik, ne pa starša. Vprašanje namreč je, kako jo upoštevati, če se o njej ne sme razpravljati z udeleženci in je ni mogoče uporabiti kot argument v odločbi sodišča, saj bi s tem sodišče hitro kršilo zaupnost, za katero se je zavezal zagovornik, posredno pa tudi sodnik. Izjave otrok so največkrat kratke in povzemanje ni mogoče, ne da bi kršili zaupnost. Če jo kršimo, damo neutemeljeno prednost pravici staršev, da so seznanjeni s postopkom. **Vprašanje je, kaj storiti z izjavo, če nasprotuje mnenju CSD ali izvedenca o otrokovi koristi, v katerem izjava ni upoštevana.** Tej dilemi bi se morda lahko izognili s tem, da bi zagovornik od otroka pridobil privolitev, da se z njegovo izjavo seznani tudi CSD in izvedenec in jo ovrednotita. Koristno bi bilo, da bi otrok povedal, ali se z izjavo lahko seznani sodišče, ki bo odločalo o pritožbi. **Posvetiti bi se morali možnosti zagovorništva v postopkih ukrepov za varstvo koristi otroka.** Gre za specifične postopke, pri katerih bi bilo še koristneje da se v pridobivanje izjave otroka vključi zagovornik. CSD namreč nastopa kot udeleženec v postopku, največkrat proti staršem otroka. Pri njih to lahko vzbudi dvom, da CSD pri pridobivanju izjave otroka ne bo nepristranski. **Proučiti pa je treba, v katerih primerih zagovorništvo ni na mestu.** Ker gre za zelo različne primere zane-marjanja otrok s strani staršev, bi lahko ogroženemu otroku zagovorništvo dalo lažno upanje, da se bo njegov položaj spremenil, da bodo starši poskrbeli zanj, a starševskih kapacitet zagovorništvo žal ne more izboljšati. **Odprto vprašanje je, ali je mogoče zagotoviti, da otrok preko zagovornika izrazi svojo voljo tudi po sprejeti odločitvi,** ko je za določen čas izrečen ukrep trajnejšega značaja in sodišče spremlja izvajanje ukrepa.

Družinski zakonik je otroke, nad katerimi je bila podaljšana roditeljska pravica, postavil v položaj odraslih pod skrbništvom, s tem jim je odvzel možnost zastopanja po zagovorniku otrokovih pravic (niso več otroci), zato bo treba razmisliti, kako jim zagotoviti enako možnost izjaviti svoje mnenje, v skladu z njihovimi sposobnostmi, kot so jo imeli doslej.

Prednosti zagovorništva

Pridobitev izjave otroka s strani zagovornika ima prednost pred izjavo, ki jo pridobi CSD ali sodnik z razgovorom z otrokom. Čeprav tudi na CSD z otrokom opravlja razgovor oseba s strokovnim znanjem, si za to ne more vzeti toliko časa, kot si ga zagovornik, ki z otrokom vzpostavi zaupno razmerje, opravi več srečanj v prijaznem okolju in ob dejavnosti, ki jo izbere otrok. **CSD mora najprej ugotoviti, ali je otrok sposoben razumeti pomen in posledice izjave šele, če je odgovor pozitiven, opravi razgovor z otrokom in pridobi pisno izjavo, medtem ko lahko zagovornik izjavo pridobi tudi od mlajših otrok.** Včasih to niti ni zapis izjave, lahko je le risbica, skratka, kar koli, s čimer se otrok zna in lahko izrazi. V vsakem primeru je mnogo bolj

osebna kot tista, pridobljena s strani CSD, ki o tem napravi zapisnik. **Starši bolj zaupajo v delo zagovornika, ker je nevtralna oseba, ki nima lastnega vpliva na postopek in odločitev.** Vloga CSD v postopku je podajanje strokovnega mnenja o otrokovi koristi, ki ga je sodišče dolžno pridobiti. V drugih postopkih nastopa celo kot udeleženec postopka. Zato je večja verjetnost nezaupanja udeležencev v njihovo delo, pa tudi, da bodo starši poskušali vplivati na voljo in izjavo otroka, ki jo bo podal pri CSD. Še večja je verjetnost, da bodo poskušali vplivati na otroka, če bo razgovor z otrokom opravil sodnik, ki je hkrati odločevalec v postopku. Zato ni presenetljivo, da razgovor z otrokom starši predlagajo največkrat v zelo spornih primerih z namenom, da bodo z vplivom na to, kaj naj otrok izpove, dosegli svojo "zmago", kar pa nikakor ni namen razgovora in ni v otrokovo korist. **Sodnik za pridobivanje izjave nima potrebnega strokovnega znanja, zadostnega časa in primerne prostora, zato je kakovost izjave vprašljiva.** Če se zna pogovarjati z otroki v vsakdanjem življenju, še ne pomeni, da zna pridobiti ustrezno izjavo otroka.

Starši, zagovorniki, koordinatorji in otroci sporočajo, da otroci radi hodijo na srečanja, izjava je zanje pomembna, ker čutijo, da so vključeni v proces odločanja. **Odločitev, ali bo sodnik podal pobudo za vključitev zagovornika otroka v sodni postopek, je prepuščena njemu samemu.** Ker zakonodaja nudi široko možnost izbire, na kakšen način bo sodišče pridobilo izjavo otroka, je število zagovorništev v sodnem postopku različno po sodiščih in regijah. S stališča enakega varstva koristi otrok, ne glede na to, kje teče postopek, bi bilo koristno, da se praksa na tem področju bolj poenoti. **Le argumenti, ki so v prid zagovorništvu, v primerjavi z drugimi oblikami pridobitve izjave, lahko prepričajo sodnike, ki se zagovorništva ne poslužujejo, da svojo prakso spremenijo.** Zato jih je treba izpostaviti čim večkrat, bodisi v okviru izobraževanja sodnikov in odvetnikov bodisi z različnimi oblikami promocije s strani Varuha.

Razgovor z otrokom o njemu pomembnih osebnih vprašanjih je težka tema, potreben je subtilen pristop, ki se ga je treba priučiti. Sodniki v tej smeri nismo izobraženi. Družinski sodnik bi moral imeti poleg tega, da pozna pravo, tudi čim višjo sposobnost empatije, ki je med ljudmi dejansko različna. Za pridobivanje kvalitetne izjave je treba poznati razvoj otrok glede na njihovo starost, od katerega je odvisna sposobnost razumevanja vsebine, o kateri jih sodnik sprašuje, ter sposobnost, da oblikujejo in izrazijo svojo pravo in resnično voljo. Upoštevati je treba specifične še vsakega posameznega otroka (gre za otroka, ki se lažje ali težje sprosti, izraža, ima kakšne zdravstvene težave, ki vplivajo na njegovo sposobnost razumeti vsebino razgovora, oblikovati voljo in jo izraziti). Kadar gre med staršema za spor, to negativno vpliva na otroka. Otrok je zaradi tega že tako v stiski, ki jo razgovor s sodnikom lahko bolj ali manj potencira, kar vpliva na razumevanje otroka in sposobnost izoblikovati voljo ter izraziti svoje mnenje. Vsemu temu je treba prilagoditi vprašanja, jih zastaviti na različne načine, da se preveri razumevanje. **Razgovor sodnika z otrokom naj bi bil zaradi navedenega zato bolj izjema kot pravilo,** predvsem z otroki, ki so starejši in brez posebnosti, ki bi vplivale na njihovo sposobnost razumevanja, oblikovanja in izražanja volje in če sami izrazijo željo po razgovoru. Ko ne gre drugače, lahko razgovor opravimo skupaj z izvedencem ali delavcem CSD, ki je usposobljen za razgovore. Zagovorniki imajo glede na njihovo stroko specifična znanja, ki jim olajšajo delo, postavljen je tisti, ki ima potrebna znanja za razgovor s konkretnim otrokom. Ker imajo več srečanj, najprej skozi igro in razgovor o manj težkih temah pridobijo zaupanje otroka. Nato pa skozi usmerjen pogovor otrok izrazi svoj pogled na vprašanja, ki so predmet postopka in ostala njemu pomembna vprašanja. Ker je srečanj več, zagovorniki izjavo otroka lahko preverijo, ali je trdna oziroma se spreminja.

Namen zagovorništva je tudi razbremenitev otroka, zato kljub temu, da otrok mnenja morda ne izrazi, zagovorništvo ni brez smisla, temveč je v korist otroku, kar je vodilo sodnih postopkov za varstvo otrokove koristi. Z zagovornikom lahko razčistita vprašanja, ki ga težijo in o katerih se s starši, ki sta v sporu, ne more pogovarjati ali se pogovarja težje. Kadar gre za otroka, za katerega CSD ali izvedenec oceni, da ni sposoben razumeti pomena postopka in posledice odločitve, sodišče ni dolžno pridobiti otrokovega mnenja. Gre za večinoma mlajše otroke ali otroke z razvojnimi posebnostmi, ki so zato še ranljivejši in je zaščita njihovih pravic še toliko pomembnejša, saj sami niso sposobni ustno ali pisno izraziti svojih občutij in hotenj. Zato nimajo enakih pravic v postopku kot otroci, ki so sposobni izraziti svoje mnenje. **Čeprav najmlajšim možnosti ni mogoče zagotoviti, je zagovorništvo priložnost, da starostno mejo, ko je otroku dana možnost izraziti svoje mnenje, premaknemo navzdol.** CSD sodeluje v postopku kot sodnikov pomočnik, ki poda mnenje o otrokovi koristi ali celo nastopa kot udeleženec v postopku, sodnik pa je tisti, ki odloča, zato je velikokrat težnja staršev, ki ne prepoznajo koristi otrok in svoje interese postavljajo pred otroke, da vplivajo na otroka, ki

naj bi podal izjavo, in s tem dejansko zlorablja pravice otrok. Teženj na vplivanje otroka v primeru zagovorništva je, zaradi nevtralne vloge zagovornika, manj. Če to zagovornik prepozna, lahko zagovorništvo zaključi. Če se po zaključku sodnega postopka začne nov, je praviloma zagovornik isti kot v prejšnjem postopku, kar je otroku v korist, saj ga že pozna. Pravico otroka, da sodeluje v postopku in poda svoje mnenje, je zaradi vsega navedenega treba uresničevati na način, da se ga čim manj izpostavlja neposrednemu stiku s sodiščem, da se prepreči zloraba in se ga ne izpostavlja še dodatnemu stresu. Zato ima po mojem mnenju zagovorništvo veliko prednost pred drugimi oblikami pridobivanja otrokovega mnenja.

Pomembno je, da zagovorništvo ostane na visokem strokovnem nivoju, ki ga je mogoče ohraniti le s sprotnim kakovostnim izobraževanjem zagovornikov in s stalnim razvojem koncepta zagovorništva, s spraševanjem o dilemah in iskanjem možnih rešitev. Dobro delo je najboljši promotor. **V konkretnem primeru je komunikacija med sodiščem, zagovornikom in koordinatorjem načrtovana s pravilom neposrednosti** (sodišče odloča po opravljeni ustni obravnavi) in **obojestranskosti** (vse informacije, ki so podlaga odločitve, morajo biti predstavljene udeležencem, ki imajo možnost, da se o njih izjavijo) ter z **zaupnim razmerjem med otrokom in zagovornikom** (mnenje otroka se preda sodišču le takrat, v obliki in obsegu, kot to želi otrok), o preostali vsebini zagovorništva zagovornik ne sme govoriti. Zato širše sodelovanje lahko poteka zgolj na skupnih izobraževanjih, kjer se izkušnje lahko delijo na splošni ravni, ne da bi se izpostavljalo konkretne primere. Ker je že izvedenih zagovorništev veliko, bi bilo morda na mestu, da se izvede izobraževanje ali projekt v sodelovanju vseh deležnikov (zagovornikov, koordinatorjev, predstavnikov Varuha, sodnikov, strokovnih sodelavcev na sodišču, predstavnikov CSD, pooblaščenecv staršev, začasnih zastopnikov in skrbnikov otrok), kjer bi se evalviralo preteklo prakso in poiskalo dosedanje pomanjkljivosti in možnosti izboljšave ter prepoznalo primere dobre prakse. Primer dobre prakse s stališča sodnika ni nujno, da bi bil prepoznan kot tak s strani zagovornika ali drugih udeleženi v sodnem postopku. **Tudi tisti, ki niso naklonjeni zagovorništvu, imajo najbrž svoje argumente, ki bi jih bilo treba slišati in ugotoviti, ali jih je mogoče preseči.**

Zaključek

Vključitev zagovornika v postopek sodnikom sprva predstavlja dodaten napor ter sem in tja nekoliko podaljša postopek. A če imamo v ospredju otrokovo pravico, da izrazi svoje mnenje in je slišan, se bomo odločili za pobudo. Sčasoma vključitev zagovornika, ob dobrem načrtovanju teka postopka, v določeni meri postane rutina, tako kot skrb za preostale vsebine, na katere mora sodnik, ki vodi postopek, paziti. **Menim, da sodelovanje z Varuhom oziroma zagovornikom sodniku ni v breme, temveč v pomoč, da otroka kot subjekt v sodnem postopku ne spregleda.** Težnja po čim hitrejšem postopku, ki je žal še vedno nekritično na prvem mestu, ne sme pretehtati pred dolžnostjo, da otroka v resnici slišimo, pa čeprav bomo za to porabili več časa. Samo s pomočjo zagovornika, ki ga po potrebi spremlja tekom celotnega postopka, je otrok zastopan kot subjekt ves čas postopka, svojo izjavo lahko spreminja in oblikuje vse do odločitve, ne glede na to, ali je sposoben razumeti pomen in posledice svoje izjave. Prav otroci, ki tega niso sposobni, so najranljivejši, tudi oni imajo pravico, da na način, kot znajo, povedo, kaj mislijo. **Kdo drug bo v obdobju, ko sta starša v konfliktnem odnosu in imata v ospredju svoje interese, prenesel njihov glas sodišču, če ne zagovornik?** Sodniki jih pri pridobivanju izjave ne moremo nadomestiti, saj nimamo potrebnega znanja, prostora in časa, da bi ga posvetili vsakemu otroku, niti CSD, ki nima dolžnosti pridobiti otrokove izjave, ki pomena svoje izjave po njihovem mnenju ne razume. S strani udeležencev sodnih postopkov, pooblaščenecv, udeležencev mediacijskih postopkov in otrok večkrat dobim informacije o zadovoljstvu, da je v postopku sodeloval zagovornik, s čimer se lahko samo strinjam.

3.5. KOLIZIJSKI SKRBNIK

Kolizijski skrbnik je skrbnik, ki otroka zastopa v primerih, ko si interesi otroka in njegovega starša ali drugega zakonitega zastopnika nasprotujejo. Varuje pravice otroka v civilnem postopku, v družinskih zadevah, in naredi vse, kar v procesnem smislu lahko, da odločanje s strani uradnih organov v posamezni zadevi zasleduje največjo otrokovo korist. Otroka zastopa samo pri vprašanjih, o katerih se odloča v konkretnem postopku. Zastopa ga v okviru pooblastil/nalog, ki so mu bile zaupane v konkretni odločbi o imenovanju kolizijskega skrbnika s strani sodišča. **S postavitvijo kolizijskega skrbnika se zagotavlja učinkovito neodvisno zastopanje otroka.**

Institut kolizijskega skrbnika je opredeljen v **269. členu Družinskega zakonika (DZ)**, kot skrbnik za poseben primer, in **45. členu Zakona o nepravdnem postopku (ZNP-1)**.

Kolizijski skrbnik je postavljen **otrokom pod 15. letom starosti**. Obdržijo ga lahko tudi otroci nad 15. letom starosti, če so jim ga dodelili pred dopolnjenim 15. letom.

Sodišča za kolizijske skrbnike praviloma imenujejo odvetnika, saj je njegova naloga varovanje otrokovih pravic in koristi ter skrb za procesna dejanja v imeru otroka v postopku. Izbira odvetnika za kolizijskega skrbnika je primerna, saj ima materialnopravna in procesna znanja, potrebna za zastopanje otrok v postopku. Dodatna znanja in veščine s področja psihologije otrok in komunikacije z njimi so sicer koristna, vendar trenutno niso zakonsko predpisana.⁹⁶

Iz prakse izhaja, da sodniki pri imenovanju kolizijskih skrbnikov največkrat izhajajo iz lastnih izkušenj sodelovanja z odvetniki in v vlogo imenujejo odvetnike, za katere vedo, da dajejo prednost otrokovi koristi pred interesi svoje stranke tudi v drugih postopkih.⁹⁷ Sodišča za kolizijske skrbnike večkrat postavijo odvetnike, s katerimi so v preteklosti že sodelovali.

Usposobljenost posameznih kolizijskih skrbnikov za navedene teme je trenutno odvisno od zanimanja vsakega posameznega odvetnika posebej. Zakonodaja ne predvideva posebnega usposabljanja ali poklicnih kvalifikacij za kolizijskega skrbnika. Vseeno potekajo prizadevanja za regulacijo izobraževanja in usposobljenosti kolizijskih skrbnikov, predvsem za delo z otroki.

3.5.1. Razlogi za postavitve kolizijskega skrbnika otroku

Kolizijski skrbnik se imenuje otroku, če so si njegove koristi v navzkrižju s koristmi staršev, ki nad njim izvajajo starševsko skrb.⁹⁸ Z drugimi besedami, če si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo, sodišče otroku postavi kolizijskega skrbnika. Kadar gre za navzkrižje otrokove koristi s koristmi enega od staršev, je odvisno od postopka, kdaj sodišče postavi kolizijskega skrbnika. To je običajno v npr. paternitetnih sporih.

Pri imenovanju ne gre za konflikt ali kolizijo interesov med starši, temveč za navzkrižje koristi med staršem oz. staršema in otrokom. Kolizijski skrbnik se postavi tedaj, ko je vzbujen dvom, da zmorejo starši v postopku varovati predvsem koristi svojih otrok, ne le svojih interesov.⁹⁹ Za postavitve kolizijskega skrbnika je tako potreben dvom v to, da so otrokove koristi zmožni varovati.

V praksi se kolizijskega skrbnika imenuje predvsem v primerih, ko gre za omejevanje starševske skrbi. **V praksi postavi sodišče kolizijskega skrbnika v naslednjih primerih:**

- ▶ V postopku za varstvo in vzgojo otroka, če sodišče ugotovi, da starša ne ravnata v otrokovo korist, da je njun konflikt tako velik, da ogroža otroka, sodišče pa ugotovi, da je kljub temu, da bo v postopku postavljen izvedenec, in kljub temu, da v postopku sodeluje CSD, otroku treba postaviti kolizijskega skrbnika.

Pomembno! V primeru nasilja enega od staršev ne smemo predpostavljati, da drugi starš, ki nasilja ne povzroča, ne more zaščititi otrokove koristi.

- ▶ V paternitetnih sporih, v katerih je tudi otrok udeleženec postopka. Tu ni dvoma o nasprotju interesov, **zato je vedno postavljen kolizijski skrbnik**, če otrok še ni dopolnil 15 let.
- ▶ Ko starša soglašata z namestitvijo otroka v zavod, otrok pa ne.
- ▶ Pri odvzemu otroka staršem in postopkih za odvzem starševske skrbi.

96. Trenutno v sklopu istega projekta potekajo prizadevanja za prenovo regulacije dela in vloge kolizijskega skrbnika v družinskih postopkih, vključno z izobraževanje. Cilj prenove je opredeljen v 14. in 15. ukrepu Strategije in akcijskega načrta. Dr. Susanna Greijer, Strategija in akcijski načrt (2025), Svet Evrope <https://rm.coe.int/strategija-in-akcijski-nacrt-skupni-projekt-eu-in-sveta-evrope-zagotav/488028e731>

97. Informacije izhajajo iz ankete, ki je bila izvedena za potrebe izvajanja 14. in 15. ukrepa Strategije in akcijskega načrta v sklopu istega projekta.

98. 269. člen, Družinski zakonik

99. VSL Sklep IV Cp 1716/2023

Če ni vzbujen dvom, da starši ali zakoniti zastopniki lahko zaščitijo otrokovo korist, otrok kolizijskega skrbnika ne potrebuje, saj lahko sami varujejo njegove koristi v postopku.

Pomembno! Kolizijski skrbnik je v postopek pogosto vključen zelo pozno, kar ni v otrokovo korist. Sodišče mora kolizijskega skrbnika postaviti čimprej, če oceni, da otrokove koristi s strani vsaj enega od staršev ne bodo ustrezno zaščitene. Sodišče lahko že zgodaj v postopku razbere, da prihaja do navzkrižja interesov med staršem(a) in otrokom.

Komentar: Glede na trenutno ureditev stroške kolizijskega skrbnika krije sodišče, ki je skrbnika otroku postavilo. Finančna bremenitev proračuna sodišča ne sme biti razlog, da sodišče kolizijskega skrbnika otroku ne bi postavilo. Gre za varovanje koristi in pravic otrok, ki so še posebno ranljiva skupina.

3.5.2. Postopek za imenovanje kolizijskega skrbnika

Starostne omejitve pri imenovanju kolizijskega skrbnika

Kolizijskega skrbnika se imenuje otrokom pod 15. letom starosti v civilnih postopkih.

Sodišče ne more postaviti kolizijskega skrbnika otroku, ki je že dopolnil 15 let in je sposoben razumeti pomen in pravne posledice svojih dejanj.¹⁰⁰ Če mu je bil kolizijski skrbnik imenovan pred 15. letom starosti, ga lahko po dopolnitvi 15. leta obdrži. Kolizijski skrbnik v tem primeru nadaljuje zastopanje otroka nad 15. letom.

Če kolizijski skrbnik svoje delo nadaljuje po 15. letu starosti otroka, sodišču ni treba izdati novega sklepa ali spremeniti obstoječega. Če sodišče ugotovi, da delo kolizijskega skrbnika ni več potrebno, ga razreši. To stori tudi tedaj, če si otrok po 15. letu pridobi odvetnika na podlagi brezplačne pravne pomoči ali pa ga pooblasti.

Kolizijskega skrbnika sodišče imenuje otrokom različnih starosti. Spodnje starostne meje ni, saj je potrebno zastopanje interesov različno starih otrok, večkrat tudi najmlajših.

Primer: Sodišče lahko kolizijskega skrbnika postavi otroku, staremu eno leto, če so si njegove koristi v nasprotju z interesi njegovih zakonitih zastopnikov. V tem primeru kolizijski skrbnik ne bo opravljal pogovora z otrokom, saj ta še ni verbalen. Vseeno lahko otroka obišče na domu pri starših ali rejnikih, da ugotovi, v kakšnih okoliščinah otrok živi, kako je navezan na starše ali rejnika.

Postopek imenovanja kolizijskega skrbnika

V sodnih postopkih kolizijskega skrbnika imenuje sodišče. Predlog za postavitve v največ primerih poda CSD.¹⁰¹ V praksi kolizijskega skrbnika sodišče imenuje na podlagi seznama odvetnikov, ni pa po zakonu obvezno, da je kolizijski skrbnik odvetnik. Na seznamu je lahko vsak odvetnik, tudi tisti, ki se z družinskim področjem sicer ne ukvarja. Sodišče lahko zahteva mnenje centra za socialno delo o tem, katero osebo naj imenuje za kolizijskega skrbnika.¹⁰² Pogosto CSD sam predlaga konkretnega odvetnika.

Sodnik lahko postavi kolizijskega skrbnika tudi, če starša s tem ne soglašata. Sodišče starša nikoli ne vpraša za soglasje. Starša se lahko zoper sklep o postavitvi pritožita, potem o tem odloča višje sodišče. Otrok, ki mu je bil postavljen kolizijski skrbnik, se zoper sklep o postavitvi ne more pritožiti.

100. Glede na 2. odstavek 45. člena ZNP-1 otrok postane procesno sposoben pri 15. letih. Sodišče mu takrat omogoči, da kot udeleženec v postopku samostojno opravlja procesna dejanja. Za to morata biti izpolnjena dva pogoja, in sicer, da je otrok dopolnil 15 let in da je sposoben razumeti pomen in pravne posledice svojih dejanj.

101. V primerih paternitetnih sporov zaradi kolizije interesov postopek imenovanja kolizijskega skrbnika pogosto predlaga sodišče.

102. 6. odstavek, 45. člen ZNP-1.

V primeru več otrok

V primeru več otrok, nad katerimi ima starševsko skrb ista oseba, a katerih interesi so si v navzkrižju, se kolizijskega skrbnika imenuje vsakemu izmed njih. Vsak otrok v družini ima tako svojega kolizijskega skrbnika, če so si interesi otrok v navzkrižju z drugimi in z njihovimi starši.

Komentar: V praksi se sodišče najpogosteje odloči, da se vsem mladoletnim otrokom postavi istega kolizijskega skrbnika. V primeru, da sta otroka različne starosti in da sta si tudi v razmerju do staršev v različnih situacijah, sodišče odloči, da vsakemu od otrok postavi ločenega kolizijskega skrbnika. Tako se lahko odloči tudi glede na druge okoliščine konkretnega primera.¹⁰³

Izvršljivost sklepa o kolizijskem skrbniku

Večina sodišč odloči, da pritožba zoper sklep o postavitvi kolizijskega skrbnika mladoletnemu otroku ne zadrži njegove izvršitve, zato začne učinkovati takoj. V nasprotnem primeru bi bil otrok brez skrbnika v postopku preveč izpostavljen in ne bi mogel sam poskrbeti za svoje pravice. Pravne posledice s tem nastopijo že pred pravomočnostjo sklepa.

3.5.3. Vloga kolizijskega skrbnika

Vloga kolizijskega skrbnika je, da varuje pravice in otrokovo korist v postopku. Kolizijski skrbnik lahko prenese voljo in željo otroka v sam postopek.

Kolizijski skrbniki ni antagonist drugih strank v postopku (strank v družinskem sporu). Imenovan je, da varuje največjo otrokovo korist, kar bi tudi sicer moralo biti v interesu obeh staršev ali drugih zakonitih zastopnikov otroka v postopku.

3.5.4. Naloge kolizijskega skrbnika

Naloge kolizijskega skrbnika so, da:

- ▶ se seznani z aktualno družinsko situacijo, v kateri je otrok, stopi v kontakt z njim in ga zastopa v postopku;
- ▶ otroka na primeren način seznani s postopkom in pomenom posameznih procesnih dejanj;
- ▶ vzpostavi zaupno razmerje z otrokom in mu je v oporo;
- ▶ v otrokovem imenu podaja trditve in predlaga dokaze; v splošnem se izreka o procesnem gradivu in predlaga ukrepe začasnega in trajnejšega značaja;
- ▶ sodeluje na glavnih obravnavah in je prisoten pri neformalnem pogovoru sodnika z otrokom, v primeru da otrok to izrecno želi;
- ▶ v postopku mediacije zahteva, da je zraven v tistem delu, ki se nanaša na otroka (npr. kadar je govora o preživetju ali stikih);
- ▶ v poročilu sodišču poroča o indicijah nasilja, če jih je zaznal;
- ▶ sodeluje z institucijami in drugimi službami, ki so vpletene v družinske postopke.

Delo kolizijskega skrbnika se z delom drugih služb prepleta na naslednje načine.

- ▶ **Sodelovanje s centri za socialno delo**, saj od njih želi pridobiti čim več podatkov o otrocih in o družini. CSD z njim sodeluje, saj je dolžan varovati otrokovo korist, kar je primarni namen kolizijskega skrbnika. Kolizijski skrbnik sodeluje v multidisciplinarnih timih CSD, kar ne pomeni nujno, da se strinja s predlogi CSD. Na multidisciplinarnih timih lahko vzpostavi stik še z drugimi deležniki (npr. s šolo).

103. Murgel et al., Priporočila za učinkovitejšo zagotavljanje največje otrokove koristi v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji (2024), Skupni projekt Evropske unije in Sveta Evrope. <https://rm.coe.int/legal-analysis-slovenia-juvenile-proceedings-slo/1680b1d044>.

Komentar: Delo kolizijskega skrbnika se začne, ko sklep sodišča o njegovi postavitvi postane pravnomočen, saj šele takrat prejme kopijo spisa. Ker se lahko zgodi, da eden od staršev vloži pritožbo zoper sklep o postavitvi kolizijskega skrbnika, lahko do prejema spisa mine precej časa. Če iz sklepa in vrste zadeve izhaja možnost, da je otrok ogrožen, se lahko kolizijski skrbnik poveže s pristojnim CSD z namenom pridobitve informacij o morebitni ogroženosti otroka, o tem, kaj se v vmesnem času z njim dogaja, ter, ali je zanj ustrezno poskrbljeno.¹⁰⁴

- ▶ **Sodeluje tudi s šolo** in od nje pridobiva podatke, s katerimi morda že razpolaga sodišče. Na šolo se lahko obrne samoiniciativno.
- ▶ **Sodeluje z zdravstvenimi delavci**, npr. otrokovim pediatrom, da izve informacije o zdravstvenem stanju otroka.¹⁰⁵
- ▶ **S sodnim izvedencem** praviloma nima stika. Sodni izvedenec lahko sicer stopi v stik s kolizijskim skrbnikom in mu postavi vprašanja. Dobra praksa je, da kolizijski skrbnik o vzpostavljenem stiku poroča sodišču (zaradi kontradiktornosti postopka, da sta obe stranki o stiku obveščeni). Kolizijski skrbnik lahko stopi v stik s sodnim izvedencem in ga vpraša, ali smatra za pomembno, da otroke pripravi na pogovor z njim (se pogovori z otroki o vlogi izvedenca). Kolizijski skrbnik lahko otroke na pogovor z izvedencem pripravi bolje kot starša, ki sta v konfliktnem razmerju z njim.
- ▶ Opredeli se glede ukrepov za zaščito otrok (npr. kakšni stiki bi bili v otrokovo korist) in poda predlog sodišču.

Kolizijski skrbnik NE:

- ▶ **Ne interpretira, kar je povedal otrok.** Lahko poda oceno ogroženosti otroka in jo predstavi sodišču. Za znake nasilja so pristojne druge službe, npr. sodni izvedenci.
- ▶ **Ne išče stikov s starši.** Staršem ne »pomaga« in se ne pogovarja z njimi o njihovi zadevi, saj imajo starši za to svoje odvetnike, s katerimi se lahko posvetujejo. Kolizijski skrbnik ni njihov odvetnik in ne zastopa njihovih interesov, temveč interese njihovih otrok.
 - Starši so kolizijskemu skrbniku toliko v podporo, da lahko pride v stik z otrokom, da vzpostavi prvo srečanje in da ga na druga srečanja pripeljejo.
 - Mladoletnike, ki so že dopolnili 15 let, na srečanje vabi neposredno, mlajše otroke pa prek staršev.
- ▶ **Vloga kolizijskega skrbnika ni, da je prisoten na stikih otroka s starši in jih nadzira.** Včasih se stiki v prisotnosti kolizijskega skrbnika izvedejo na podlagi sklepa sodišča (najpogosteje je to zapisano v začasni odredbi), če ni druge možnosti in je to v korist otroka. Pri tem ne gre za stike pod nadzorom, temveč za stike ob prisotnosti tretje osebe, ki je lahko tudi kolizijski skrbnik. Kolizijski skrbnik v tem primeru sodišču pošlje poročilo o izvedenih stikih.

Pomembno! Otrokovo odklanjanje stikov je treba upoštevati kot okoliščino, ki zahteva ponovno presojo z vidika koristi stikov za otroka; nikakor ne gre spregledati te okoliščine in otroka s pomočjo kolizijskega skrbnika prisiliti v stik.

Pomembno! Kolizijski skrbnik lahko sodišču obrazloži, zakaj meni, da določena naloga ne spada v njegovo delo.

104. Stankić Rupnik Z., Glas otroka v nepravdnem postopku (2023). Pravosodni bilten, št. 3/2023 [https://sodnapraksa.si/search.php?q=najve%C4%8Dja%20korist%20otroka&database\[SOSC\]=SOSC&database\[SOPM\]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=date&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=52474](https://sodnapraksa.si/search.php?q=najve%C4%8Dja%20korist%20otroka&database[SOSC]=SOSC&database[SOPM]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=date&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=52474).

105. Obenem velja biti pozoren, saj zdravstvene delavce in zdravstvene sodelavce ter osebe, ki so jim zaradi narave njihovega dela podatki dosegljivi, k varovanju poklicnih skrivnosti, tj. informacij o pacientu – tudi otroku, obvezuje 45. člen Zakona o pacientovih pravicah (ZPacP). Glede na člen so omenjene osebe dolžne kot poklicno skrivnost varovati vse, kar pri opravljanju svojega poklica ali dela zvedo o pacientu, zlasti informacije o njegovem zdravstvenem stanju, njegovih osebnih, družinskih in socialnih razmerah ter informacije v zvezi z ugotavljanjem, zdravljenjem in spremljanjem bolezni ali poškodb. Otroci z dopolnjenim 15. letom starosti lahko pod določenimi pogoji določijo komu, kdaj in katere informacije o njegovem zdravstvenem stanju sme, mora ali ne sme zdravnik ali druga oseba, ki jo zdravnik pooblasti, sporočiti. Vseeno pa izhaja iz iste pravne podlage, da je zdravnik obvezan k naznanitvi suma storitve kaznivega dejanja zoper življenje in telo, kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost ter kaznivega dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in mladino, **pri katerih je bil kot oškodovanec udeležen otrok.**

Pristopi kolizijskih skrbnikov do otrok so si v praksi različni. **V sklopu tega usposabljanja zagovarjamo, da je dobra praksa sodelovanja kolizijskega skrbnika z otrokom naslednja:**

- ▶ Kolizijski skrbnik si prizadeva, da otroka vidi. Da ga spozna, da ve, kdo je, kakšen je, in da otrok spozna osebo, ki zastopa njegove interese in koristi.
- ▶ Kolizijski skrbnik se z otrokom pogovori, če je to primerno.
 - Pogovor je odprte narave, otrok govori prosto. Otroka ne zaslišuje, kaj se je v določenem trenutku zgodilo.
 - Pogovor opravi sam, brez prisotnosti staršev. Otroku da možnost, da pove, kakšne so njegove želje in pričakovanja v zvezi s postopkom ter kaj želi, da kolizijski skrbnik sporoči sodišču. Otroku pojasni, da ni nujno, da bo sodišče mnenju otroka v odločanju sledilo. Lahko ga upošteva, vendar ni nujno, da mu v odločitvi sledi.
 - Z otrokom se ne pogovori, če je premlad ali če bi ga s pogovorom po nepotrebnem dodatno obremenjeval.
 - Vnaprej preveri, ali je otrok že opravil pogovor z drugimi službami (npr. sCSD, policijo, sodnim izvedencem), od katerih bi že lahko pridobil verodostojne informacije o obravnavanem vprašanju.
 - V primeru, da je bil otrok izpostavljen več pogovorom, pogovor z njim opravi le, če so potrebne dodatne razjasnitve ali je prišlo do novih vprašanj.
- ▶ Kolizijski skrbnik prilagodi termin in lokacijo srečanja otroku. Termin prilagodi glede na otrokov urnik (kolikor je to mogoče), za lokacijo srečanja izbere prostor, kjer je otroku udobno in prijetno (npr. pred šolo, park, knjižnica, lahko tudi v svoji pisarni).
- ▶ Kolizijski skrbnik lahko otroku zaupa svojo (službeno) telefonsko številko, da se nanj lahko obrne. S tem z otrokom vzpostavi zaupnejši odnos.
- ▶ Otroka pripravi na srečanje s sodnim izvedencem, če je to primerno (vnajprej preveri z izvedencem).
- ▶ Če na primer ni nobenih stikov, otroku ponudi možnost, da staršu kaj sporoči preko njega. Obenem za to obstajajo strokovni delavci na CSD, zagovorniki otrok in druge strokovne osebe, h katerim lahko kolizijski skrbnik usmeri otroka.

Pomembno! Kolizijski skrbnik namesto otroka oblikuje voljo, v katero njegov zakoniti zastopnik (npr. starš) ne more poseči. S tem uresničuje otrokovo pravico biti slišan.

3.5.4.1. Določanje nalog kolizijskega skrbnika v sklepu sodišča

Naloge kolizijskega skrbnika niso opredeljene v zakonodaji, temveč izhajajo iz odločbe o imenovanju. Sodišče ali CSD ob upoštevanju okoliščin vsakega konkretnega primera odloči, kakšne so naloge oziroma pooblastila kolizijskega skrbnika. Kolizijski skrbnik otroka zastopa samo glede vprašanj, o katerih se odloča v konkretnem primeru.

Komentar: V praksi sodniki v sklepih sodišč v različni meri opredelijo naloge kolizijskega skrbnika. Nekateri sodniki naloge kolizijskega skrbnika zapišejo splošneje, nekateri konkretneje. V večini primerov naloge niso dovolj konkretno opredeljene. V nekaterih sklepih naloge sploh niso razvidne. Včasih iz sklepa izhaja naloga, ki je ni mogoče opraviti. Na primer, sodišče kolizijskem skrbniku naloži, da se z otrokom pogovori in prenese njegovo mnenje, kar pogosto ni mogoče, saj je otrok še premlad, ima posebne potrebe, je bil predhodno že prevečkrat deležen pogovora z odraslimi. Včasih se kolizijski skrbnik ne more pogovoriti z otrokom, ker starš tega ne dovoli, kolizijski skrbnik pa nima vzvodov za dosego pogovora.¹⁰⁶

Komentar: Sodišče lahko za vsak primer natančno opredeli, kaj od kolizijskega skrbnika pričakuje. Npr. da otroka obišče na domu, da se z njim pogovori, da ga obišče v vrtcu, pri rejnikih ...

106. Murgel et al., Priporočila za učinkovitejšo zagotavljanje največje otrokove koristi v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji (2024), Skupni projekt Evropske unije in Sveta Evrope. <https://rm.coe.int/legal-analysis-slovenia-juvenile-proceedings-slo/1680b1d044>

Pomembno! Pri določanju nalog je treba paziti, da sodišče ne razširja pristojnosti kolizijskega skrbnika na druga strokovna področja, ki zahtevajo specifična znanja in spretnosti. Gre za pravno in ne svetovalno terapevtsko vlogo, ki jo je zaradi sistemske zaščite otrok nujno ohraniti.

Za več informacij **o načinu dela kolizijskega skrbnika iz prakse** v branje priporočamo prispevek kolizijskega skrbnika in odvetnika Zorana Stankića Rupnika, *Glas otroka v nepravdnem postopku*, ki je dostopen [na povezavi](#).¹⁰⁷

3.6. RAZLIKE MED DELOM ZAGOVORNIKA OTROK IN KOLIZIJSKIM SKRBNIKOM

Kolizijski skrbnik in zagovornik otroka opravljata različne naloge in zavzemata različne vloge v povezavi z otrokom. Njuni vlogi sta si različni, vendar dopolnjujoči.¹⁰⁸ Podobnost med njima je zgolj ta, da se pri delu oba osredotočata na otroka in na zagotavljanje njegove največje koristi.

V naslednji tabeli na strnjen način prikažemo razlike med dvema institutoma:

Kolizijski skrbnik	Zagovorništvo otroka
Oseba s pravnim znanjem, v praksi praviloma odvetnik.	Oseba, ki je strokovno usposobljena za pogovor z otrokom (glede na <i>Pravilnik o postopku uvrstitve na seznam zagovornikov otrok</i>). Zahtevana je vsaj višješolska izobrazba ter najmanj pet let delovnih izkušenj na področju dela z otroki oziroma na družinskem področju. V praksi so zagovorniki otrok specialni pedagogi, socialni delavci, psihologi, učitelji, vzgojitelji predšolskih otrok, socialni pedagogi, pravniki (redko).
Skrbi za pravno varstvo otroka, v primerih, ko gre za kolizijo interesov med njim in njegovimi starši. Njegova vloga je varovanje otrokovih pravic in opravljanje procesnih dejanj v otrokovem imenu. Njegova primarna naloga ni, da otroka razbremenjuje in mu nudi psihosocialno pomoč, čeprav lahko v praksi pride tudi do tega.	Omogoča, da otrok oblikuje in izrazi svoje mnenje, svoj glas, v vseh postopkih, kjer se odloča o njem. Namen zagovorništva je otroka razbremeniti in mu omogočiti, da poda svoje mnenje, če to želi. Z otrokom oblikuje mnenje, ki ga posreduje sodišču, drugim organom in staršem, če otrok s tem soglaša. Ni pravni zastopnik (kot kolizijski skrbnik) in ne daje strokovnega mnenja (kot sodni izvedenec). Njegova naloga je izključno posredovanje otrokovega glasu v postopek, v soglasju z otrokom.
Z otrokom se sreča manjkrat (v praksi se včasih sploh ne).	Ob otroku ostaja približno dva meseca – z njim se sreča vsaj osemkrat.

107. Stankić Rupnik Z., Glas otroka v nepravdnem postopku (2023), Pravosodni bilten, št. 3/2023 [https://sodnapraksa.si/search.php?q=najve%C4%8Dja%20korist%20otroka&database\[SOSC\]=SOSC&database\[SOPM\]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=date&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=52474](https://sodnapraksa.si/search.php?q=najve%C4%8Dja%20korist%20otroka&database[SOSC]=SOSC&database[SOPM]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=date&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=52474)

108. Vlogi med institutoma je razmejilo tudi Višje sodišče v Ljubljani, in sicer v sklepu VSL Sklep IV Cp 474/2023.

Posebnega usposabljanja za kolizijske skrbnike ni. Obvezno usposabljanje ni zakonsko določeno. Organizirana so posamezna predavanja na temo dela kolizijskih skrbnikov.	Usposabljanje je teoretično in praktično – po strnjem (60-urnem) teoretičnem delu se kandidat za zagovornika vključi v supervizijo in intervizijo. Ko izpolni pogoje, dobi prvi primer, ki ga opravlja pod mentorstvom. O uspešno zaključenem primeru napiše izpitno nalogo, ki jo zagovarja pred posebno komisijo. Podrobnosti določa Pravilnik o uvrstitvi na seznam zagovornikov. Varuh organizira redna dodatna izobraževanja – glede na potrebe in želje udeležencev zagovorništva. Posebna znanja: zagovorniki morajo imeti predhodne izkušnje dela z otroki, pred vključitvijo v izobraževanje morajo opraviti intervju s komisijo (lahko so zavrtni). V mreži zagovornikov so tudi zagovorniki s posebnimi znanji, zato imajo dostop do zagovornika tudi otroci s posebnimi potrebami.
Delo kolizijskega skrbnika je vezano izključno na sodni postopek. Dostop do informacij: Kolizijski skrbnik ima dostop do celotne dokumentacije, vezane na postopek, v katerem je postavljen.	Delo zagovornika je vezano na kateri koli postopek (sodni ali drugi postopek) in druge zadeve (npr. socialnovarstvena storitev, šola). Predstavlja glas otroka v postopku ali zadevi, v katerem je ta udeležen. Ni podrobno informiran o samem postopku ali zadevi zaradi zagotavljanja neodvisnosti zagovornika. Za odločanje o utemeljenosti pobude Varuh pridobi informacije o družinski dinamiki otroka ter postopku ali zadevi. Varuh z bistvenimi informacijami seznani koordinatorja, ki nato predlaga zagovornika. Zagovornik je tam zaradi otroka, ne zaradi postopka kot takega. Dostop do informacij: Zagovornik dobi samo najosnovnejše informacije o postopku, z namenom, da čim uspešneje vzpostavi odnos z otrokom in ohrani nevtralno vlogo.
Kolizijskega skrbnika se lahko dodeli otrokom do 15. leta starosti. Otroci lahko kolizijskega skrbnika obdržijo, če jim je bil dodeljen, preden so dopolnili 15 let, in če sodišče presodi, da je zastopanje s strani kolizijskega skrbnika še potrebno. Spodnja starostna meja za dodelitev zagovornika ne obstaja.	Zagovorništvo je na voljo otroku do 18. leta starosti in se lahko nadaljuje tudi po polnoletnosti, če mu je bil postavljen prej. Napisane spodnje meje ni, načeloma pa velja, da se zagovornik postavi otrokom, ki so čustveno, intelektualno in verbalno dovolj zreli, da so sposobni sodelovanja z zagovornikom.
Otroku je dodeljen, tudi če otrok s tem ne soglaša.	Vključitev v zagovorništvo je prostovoljno. V kolikor otrok zagovorništvo zavrača in z njim ne soglaša, se zagovorništva ne izvaja. Otrok lahko zagovorništvo zavrne ne glede na starost.

Nima stika s starši. Ne odgovarja na vprašanja, ki so vezana na njihove interese v postopku, saj imajo za to svojega odvetnika.	Nima stika s starši. Z njimi se praviloma sreča le na prvem, uvodnem srečanju z otrokom, kjer so prisotni otrok, starši, zagovornik otroka in koordinator zagovorništva. V procesu zagovorništva ima stik s starši le regijski koordinator zagovorništva, lahko tudi skrbnik primera na Varuhu.
Nimajo na voljo supervizijskih in intervizijskih srečanj. Nekateri se o zadevah posvetujejo interno, čeprav bi redna srečanja z namenom razbremenitve in posvetovanja potrebovali. ¹⁰⁹	Supervizije in intervizije so redne in obvezne.
Nad delom kolizijskega skrbnika bdi sodišče, ki je izdalo sklep, prav tako CSD, ki lahko od kolizijskega skrbnika zahteva letno poročilo.	Vsak primer zagovorništva redno in natančno spremljata območni koordinator in Varuh, ki se ob morebitnih težavah takoj odzoveta.
Ko v sodnih postopkih kolizijskega skrbnika imenuje sodišče, se stroški njegovega dela krijejo iz proračuna sodišča.	Stroške, ki nastanejo v sklopu zagovorništva, krije Varuh iz svojega proračuna (prevoz, prehrana, drugi nujni stroški in simbolično nadomestilo (nagrada)).

Komentar: Medtem ko so razlike med delom kolizijskega skrbnika in zagovornika otrok v teoriji jasne, se težave z razumevanjem dela enega in drugega pojavljajo predvsem v praksi na določenih območjih. Zaradi tega lahko prihaja do nesporazumov glede vloge in pristojnosti vsakega od njiju ali nepripravljenosti uradnih oseb, da bi otroku postavili tako kolizijskega skrbnika kot tudi zagovornika, kadar je to potrebno.

Ali otrok vedno potrebuje kolizijskega skrbnika in zagovornika otroka?

Odvisno od primera. V postopku sta večkrat potrebna oba, saj eden ne prevzema dela drugega, ampak se pri varstvu otrokove koristi dopolnjujeta. Z uporabo obeh se otroku omogoči uporaba tega, kar mu sistem ponuja, vendar je pri tem treba biti pazljiv – učinkovitost pravnega postopka in varstvo otroka ter njegovih koristi je z uporabo različnih institutov lahko večja, obenem pa je za otroka lahko obremenjujoča. V praksi prihaja do težav, ker se otroku pogosto želi (dobronamerno) omogočiti vse, kar ponuja sistem, kar pa otroku ni v korist, saj so številne obravnave sorodne, otrok se vanje vključi iz istega razloga in s podobnim namenom, včasih na sodelovanje nima vpliva. Še posebej odsvetujemo več sorodnih obravnav hkrati (npr. zagovornik, psiholog, pedopsihiater, psihoterapevt ipd.).

Pomembno! Posebej moramo biti pozorni, da se otroka z vsemi instituti in obravnavami ne obremeni. O tem je treba nujno ozaveščati tudi starše.

Včasih zadostuje samo zagovornik. Kadar ne gre za navzkrižje interesov in otrok ne potrebuje zastopanja v pravnem smislu, je pa subjekt v postopku, v katerem se odloča o njegovi prihodnosti, ne potrebuje kolizijskega skrbnika, ampak zagovornika. Z njegovo pomočjo in podporo otrok lahko izrazi svoje mnenje, skladno s svojo starostjo in zmožnostmi. Otroku nudi psihosocialno podporo in mu zagotovi prostor za izražanje svojih čustev in soočanje s travmami, ki jih je morebiti doživel v družini. Ne potrebuje zastopanja v pravnem smislu, potrebuje zgolj nekoga, ki mu bo pomagal prenesti njegovo mnenje in ga razbremenil.

109. Bajt A., Bervar Sternad K., *Analiza vrzeli in priporočila za izobraževanje in usposabljanje na področju zagotavljanja največje koristi otrok v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji* (2024), Skupni projekt EU in Sveta Evrope "Zagotavljanje največje koristi otrok v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji" 23SI08

Ali se eden lahko poslužuje dela drugega?

Če ima otrok postavljenega kolizijskega skrbnika in zagovornika, je zelo pomembno, da se prvi poslužuje dela slednjega.

Komentar: Kolizijski skrbnik lahko pogovor opravi v navzočnosti zagovornice, s katero je otrok že vzpostavil stik. Zagovornico povabi na pogovor, otroku pa je na ta način udobneje. Če je bil pogovor z otrokom že večkrat opravljen, kolizijskemu skrbniku z njim ni treba govoriti, vendar lahko tesno sodeluje z zagovornikom.

Kolizijski skrbnik iz spisa razbere, ali je bil otroku postavljen zagovornik ter kdo zagovornik je. Kontaktne podatke pridobi iz spisa ali prek regijskega koordinatorja/VČP.

Če CSD ali sodišče z Varuhom deli informacijo, da ima otrok kolizijskega skrbnika že pred zagovornikom, potem jo dobita tudi koordinator in zagovornik. V praksi kolizijskega skrbnika Varuh tudi sam obvešča, da ima otrok še zagovornika. Odzivi in izkušnje sodelovanja so različne.

Kolizijski skrbnik sam lahko predlaga, da se otroku postavi zagovornika. V pogovoru z otrokom morda ugotovi, da odnos staršev otroka zelo bremeni (npr. ima rad očeta, vendar z njim ne želi imeti stikov). Kolizijski skrbnik lahko tudi staršem predlaga, da podata soglasje za zagovornika.

3.7. ODVETNIKI STRANK V POSTOPKU

»Velikokrat odvetniki s svojimi vlogami, načinom komuniciranja, predlaganjem dokazov, celo z obnašanjem v razpravnih dvorani, ne ravnaajo ravno v otrokovo korist. Morda ravnaajo v skladu z željami in pričakovanji strank pa bi se, če bi odvetniki ravnali profesionalno, strokovno in po svoji vesti, po odvetniškem kodeksu, morali glede tega umakniti pričakovanju strank. Mandatno razmerje se po moji oceni prekine s koristjo otroka.«¹¹⁰

Mag. Mihela Pašek, Okrožno sodišče v Mariboru

Kodeks odvetniške poklicne etike (OZS) ne vsebuje posebnih določil, ki bi odvetnike obvezovale k varovanju največje otrokove koristi v postopku. Vseeno pa morajo odvetniki – enako kot sodišča in drugi udeleženi v družinskih postopkih – v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za njegove koristi, kot določa 7. člen DZ. Poleg tega mora odvetnik pri svojem delu upoštevati mednarodne akte, ki so zavezujoči v slovenskem pravnem redu. Glede na 3. člen Konvencije o otrokovih pravicah je tako zavezan, da je glavno vodilo vseh njegovih dejavnosti otrokova korist.

Komentar: Zasledovanje interesa stranke ne glede na največjo otrokovo korist, obremenjevanje sodišča s številnimi nepotrebnimi vlogami, zloraba procesnih pravic, kot je pretirano vlaganje začasnih odredb, pravnih sredstev, nekorekten odnos do drugih udeležencev v postopku **so dejanja, ki ne zasledujejo največje otrokove koristi.**

Ali ima sodišče takšno diskrecijsko pravico, da odvetniku odreče pravico do zastopanja svoje stranke, če ta pri zastopanju ne sledi največji koristi otroka, kakor jo vidi sodišče?

Samo zato, ker odvetnik ne sledi največji koristi otroka, kakor jo vidi sodnik, ne. Sodišče lahko odvetnika kaznuje za zlorabo procesnih pravic po 11. členu ZPP ali za žalitve, oviranje dela in neupoštevanja ukazov glede vzdrževanja reda (304. člen ZPP), vendar se te določbe uporabljajo restriktivno. Sodnik pa lahko o neprimernem vedenju odvetnika obvesti Odvetniško zbornico Slovenije. V pravico strank do svobodne izbire odvetnika sodnik ne more posegati. Tudi če odstrani pooblaščenca z naroka skladno s 304. členom ZPP, lahko isti odvetnik stranko še vedno zastopa v nadaljevanju postopka. Pri tem vprašanju gre bolj za vprašanje odvetniške etike.

110. Državni zbor, Pogled sodnice na aktualne probleme v družinskih zadevah, Posvet v Državnem zboru Republike Slovenije dne 27.11.2024. Položaj in vloga otroka v dolgotrajnih sodnih postopkih. (2024). <https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/IMiSNetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/d5ad31982c5bb335964a03635175c52c81675160b26813e3f495664e27c5ba21>.

3.8. DRŽAVNO ODVETNIŠTVO RS

Če sodišče oceni, da je glede na 46. člen ZNP-1 **zaradi varovanja koristi otrok in zahtevnosti zadeve** potrebno zastopanje po odvetniku ali drugi osebi, ki je opravila pravniški državni izpit, lahko **sodišče Državno odvetništvo Republike Slovenije pozove, da prevzame zastopanje centra za socialno delo**.¹¹¹ Sicer pa lahko CSD procesna dejanja v postopku pred sodiščem prve stopnje opravlja tudi po strokovnem delavcu, ki ga za to pooblasti direktor.¹¹² Določba se nanaša zgolj na nepravdne postopke, s katerimi se urejajo osebna stanja in družinska razmerja.

Državno odvetništvo lahko prevzame zastopanje CSD v postopku pred domačimi sodišči tudi na podlagi tretjega odstavka **12. člena Zakona o državnem odvetništvu**, če je za to izpolnjen formalni in vsebinski pogoj. Presojo v tem primeru opravi Državno odvetništvo, ki pa lahko zastopanje odkloni z obrazloženim mnenjem generalnega državnega odvetnika.

3.9. MEDIACIJA¹¹³

3.9.1. Mediacija – splošno, vrste in pomen

3.9.1.1. Uvod

Mediacija je eden izmed alternativnih (mirnih) načinov¹¹⁴ reševanja sporov. Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah (ZMCGZ)¹¹⁵ v 3. členu opredeljuje mediacijo kot postopek, v katerem stranke prostovoljno s pomočjo tretje nevtralne osebe (mediatorja) skušajo doseči mirno rešitev spora, ki izvira iz ali je v zvezi s pogodbenim ali drugim pravnim razmerjem. Gre za neformalen, ampak strukturiran postopek s pomočjo tretje nevtralne osebe. V 2. členu ZMCGZ opredeljuje področje uporabe zakona. Med vrstami sporov našteva tudi spore iz družinskih razmerij, glede katerih stranke lahko prosto razpolagajo in se glede zahtevkov lahko poravnajo, razen če je s posebnim zakonom določeno drugače.¹¹⁶

3.9.1.2. Vrste mediacije

Mediacija je splošen pojem, ima pa določene posebnosti glede na vrsto spora, vrsto postopka ter aktivnost mediatorja. Poznamo mediacijo v družinskih sporih, gospodarskih sporih, civilnih sporih, upravnih sporih, okoljevarstvenih sporih, delovnih sporih, potrošniških sporih, predkazenskem postopku, med vrstniki v šolah in v sporih med različnimi skupinami ljudi v lokalni skupnosti ali spori med državami. Mediacija je lahko organizirana na sodišču ali v različnih organizacijah.

Mediacije lahko delimo glede na aktivnost mediatorja. Za potrebe učenja poznamo:

Facilitativno mediacijo. Ko mediator pasivneje usmerja potek postopka, posluša obe stranki, jima daje besedo, povzema skupne interese strank in miri močna čustva, govorimo o facilitativni mediaciji.

Evaluativno mediacijo. Ko mediator skuša z vprašanji spodbuditi, da stranke ocenijo svoja stališča in stališča druge strani, s tem posredno sprašuje tudi o pravni podlagi in vidiku spora, govorimo o evaluativni mediaciji.

Transformativno mediacijo. Mediator lahko zrcali izjave strank in uporablja druge tehnike, ki so namenjene izboljšanju odnosov in dela predvsem na skupnih sestankih. Tedaj govorimo o transformativni mediaciji.¹¹⁷

¹¹¹ Drugi odstavek, 46. člen ZNP-1.

¹¹² Prvi odstavek, 46. člen ZNP-1.

¹¹³ Podpoglavja 3.9.1.–3.9.10. je pripravila **mag. Gordana Ristin**, Podpredsednica Društva mediatorjev Slovenije, mediatorica. Podpoglavje 3.9.11. sta pripravili avtorici in urednici izobraževalnih gradiv.

¹¹⁴ V nadaljevanju ARS.

¹¹⁵ Ur.l.RS, št. 56/2008.

¹¹⁶ Opomba urednikov: npr. v primerih nasilja v družini, ko je mediacija prepovedana (22.e člen, ZPND).

¹¹⁷ Vendar mora tudi v tem načinu mediacije, pa čeprav gre za družinski spor, mediator paziti na interese otroka in torej tudi oceniti položaj otroka.

Integrativno mediacijo. Ko mediator uporablja vse načine za mediacijo in se prilagodi fazi postopka, sporu in strankam, pa govorimo o integrativni mediaciji.

Vešč mediator je v začetni fazi facilitativen, nato z vprašanji skuša strankam pomagati, da ocenijo svoj položaj v sporu, dela tudi na odnosu in po potrebi tehnike (integrativno) prilagodi strankam in sporu. V večini primerov se odnosi popravijo (zlasti v družinskih sporih), vendar ne vedno.

3.9.1.3. Pomen mediacije

Mirno reševanje sporov je civilizacijska vrednota, ki je pomembna v vseh vrstah sporov. Pomen je tudi ekonomski, saj je postopek mediacije hitrejši in cenejši kot večletno pravdanje. Vendar mora biti strankam v primeru, ko dogovora ni mogoče doseči, vedno zagotovljena možnost uveljavljanja sodnega varstva. Ne gre torej za »tekmovalstvo« med sodnimi postopki in ARS. Časovno je treba omogočiti strankam, da se odločijo za mediacijo pred vložitvijo tožbe, med sojenjem, pa tudi po končanem sojenju.

Pomembno! Mediacija tudi pospešuje postopke in krajša sodne zaostanke.

3.9.2. Temeljna načela mediacijskega postopka

Mediacijski postopek je neformalen, vendar ima določeno strukturo in načela. Obstaja nekaj načel, ki so temu postopku lastna. V mediaciji je **osnovo načelo avtonomija strank**, tudi v procesnem pomenu. Že iz ciljev mediacije izhajajo nekatera načela. Če stranke tega ne zapišejo v pogodbi o mediaciji, veljajo določbe ZMCGZ.

O načelih govori 4. člen: načelo prostovoljnosti, enakega obravnavanja strank, zaupnost in nepristranskost mediatorja. So pa v postopku mediacije še druga načela.¹¹⁸

Načelo zaupnosti postopka. Če do poravnave ne pride, postopek mediacije nima posledic za pravdo. Postopek je zaupen v razmerju mediator-stranke in mediator-sodnik ter v razmerju do javnosti. V ZMCGZ ni določene sankcije v primeru kršitev, vendar obstaja odškodninska sankcija po Obligacijskem zakoniku. Mediator lahko opravi ločen sestanek s strankami in tudi stranke to lahko predlagajo. Mediator lahko prenaša vse informacije z ločenega sestanka, če je to koristno za mediacijo, razen če stranka tega ne dovoli (10. člen ZMCGZ). O dokazih govori določba 11. člena ZMCGZ.

Načelo nepristranskosti mediatorja. Mediator ne sme opravljati funkcije, če obstajajo okoliščine, ki vzbujajo dvom o njegovi nepristranskosti ali neodvisnosti. To mora strankam takoj razkriti (7. člen ZMCGZ). Načelo ga veže ves čas postopka. Če se pojavi dvom o nepristranskosti, stranki lahko predlagata njegovo izločitev.

Načelo prostovoljnosti. Pri uvajanju vsakega alternativnega reševanja spora je treba najprej odgovoriti na vprašanje, ali naj bo sodelovanje v postopku obvezno ali prostovoljno. Obstoječi model mediacije je takšen, da stranki lahko prostovoljno izbereta, ali se bosta udeležili takega načina reševanja sporov. Izjeme pozna Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (ZARSS),¹¹⁹ ki določa izjemo v določbi 19. in 21. člena. Vsaka stranka in mediator lahko vsak trenutek umakneta soglasje in zadeva se odstopi pred razpravljajočega sodnika. Mediator prekine mediacijo tedaj, ko vidi, da se stranki oddaljujeta od rešitve in jima ne more pomagati.

3.9.3. Predpisi o mediaciji

Cilji regulacije na področju ARS so lahko spodbujanje uporabe ARS, reguliranje postopka in reguliranje ponudnikov storitev ARS.

Države članice EU imajo različno urejeno regulativo o mediaciji, razen kar ureja Direktiva 2008/52/ES. ARS v glavnem temelji na splošnih načelih pogodbenega prava, na civilnem procesnem pravu, domačem pravu

¹¹⁸. Več o temeljnih načelih glej Ristin. G.: Mediacija v teoriji in praksi, DMS, Ljubljana 2011, str. 79 do 88.

¹¹⁹. Ur.l.RS, št. 97/2009.

in mednarodnem zasebnem pravu.¹²⁰ V pravu EU se mediacija obravnava v okviru izboljšanja pravice dostopa do sodišča. To izhaja že iz Zelene knjige o ARS v civilnih in gospodarskih sporih, ki jo je Evropska komisija objavila 19. aprila 2002 (COM (2002) 196 final). Na področju potrošniškega prava je Evropska komisija izdala Zeleno knjigo o dostopu potrošnikov do pravnega varstva in reševanju potrošniških sporov na enotnem trgu (COM (93) 576 final), na področju čezmejnih sporov pa Zeleno knjigo o sodelovanju na področju pravosodja v civilnih sporih (COM (2000) 51 final). Tem predpisom je sledila Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. maja 2008 Direktiva 2008/52/ES.

Čeprav ne gre za zavezujoč formalni pravni vir, so pomembni tudi akti Sveta Evrope, ki učinkujejo z močjo svojih argumentov. Do zdaj je Svet Evrope na področju mediacije izdal štiri priporočila: Rec (98)1 z dne 21. januarja 1998 o družinski mediaciji, Rec (99)19 z dne 15. septembra 1999 o uporabi mediacije v kazenskih zadevah, Rec (2001)9 z dne 5. septembra 2001 o možnostih ARS med upravnimi oblastmi in zasebniki in Rec (2002)10 z dne 18. septembra 2002 o mediaciji v civilnih sporih. Leta 2007 je posebna delovna skupina telesa Sveta Evrope CEPEJ pripravila smernice za boljšo implementacijo obstoječih priporočil.¹²¹

Mediacija v slovenskem pravu

Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah (ZMCGZ) je enotno uredil mediacijo ne glede na to, ali gre za čezmejni spor. Uporablja se tako za *ad hoc* mediacije kot za mediacije v organizaciji posebnih institucij.

Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (ZARSS)

ZARSS širi dostop do sodnega varstva v spornih civilnopravnih razmerjih in uvaža mediacijo na sodiščih. Na podlagi ZARSS sta bila izdana dva pravilnika:

- ▶ **Pravilnik o mediatorjih**, ki ureja vodenje seznama in centralne evidence mediatorjev, ki delujejo v programih sodišč; pogoje za izdajo dovoljenja izvajalcem alternativnega reševanja sporov za uvrščanje mediatorjev na seznam; izobraževanje in druge pogoje, ki jih morajo izpolnjevati mediatorji, in nadzor nad delom mediatorjev.
- ▶ **Pravilnik o nagradi** pa določa višino nagrade in povračil potnih stroškov v programih sodišč. Uporaba zakona je omejena glede na vrsto spora (čl. 2 ZARSS) – uporablja se v sporih iz gospodarskih, delovnih, družinskih in drugih civilnopravnih razmerij.

Eden od ciljev ZARSS je zagotavljanje minimalnih standardov kakovosti izvajalcev mediacije v programih mediacije pri sodiščih. **Mediacije lahko izvajajo le mediatorji, ki so uvrščeni na sezname mediatorjev (7. člen ZARSS).** Seznam vodi tisto sodišče, ki neposredno organizira in izvaja program mediacije (sodišču pridružena mediacija), oziroma zunanji izvajalec ARS, ki izvaja program za sodišče in ima dovoljenje Sveta za ARS (s sodiščem povezana mediacija).

Sodelovanje strank v mediaciji v sporih iz razmerij med starši in otroki ter v delovnopravnih sporih zaradi odpovedi pogodbe o zaposlitvi je po 22. členu ZARSS **za stranke brezplačno** ne glede na trajanje mediacije. V gospodarskih sporih je mediacija za stranke v celoti plačljiva. V drugih sporih so za stranke brezplačne prve tri ure mediacije (stranke krijejo le morebitne svoje stroške, npr. za pooblaščenca).

Zakon o pravnem postopku (ZPP)¹²²

ZPP predvideva oblike ARS ne glede na to, ali se te izvajajo popolnoma neodvisno od sodišča ali pa gre za program alternativnega reševanja sporov, pridružen sodišču – v povezavi z institutom poravnalnega naroka. Zaradi poskusa rešitve spora z eno od oblik ARS lahko sodišče postopek prekine za čas največ treh mesecev, če stranki soglašata, da bosta uporabili tak postopek (čl. 305.b/3 ZPP).

Drugi predpisi

Nekaj zakonov ureja reševanje sporov s pomočjo nevtralne tretje osebe na nekaterih specialnih področjih. Glede vprašanj, ki jih specialni predpisi ne rešujejo, se uporablja ZMCGZ. V to skupino lahko primeroma

120. Betetto, N.: Mediacija v teoriji in praksi, DMS, Ljubljana 2011, str. 69–77.

121. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/mediation/default_en.asp, nazadnje uporabljeno 15.12.2010.

122. Ur.l.RS, št. 26/99, prečiščeno besedilo in naslednji.

uvrstimo: Zakon o delovnih razmerjih, Zakon o trgu finančnih instrumentov, Zakon o zavarovalništvu in Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje, Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, Zakona o elektronskih komunikacijah, Zakona o pacientovih pravicah (ZpacP) in Zakon o brezplačni pravni pomoči, Družinski zakonik in še drugi predpisi.

3.9.4. Faze mediacije

Mediacija je sicer neformalen postopek, a ima določeno notranjo strukturo, ki je priporočljiva.

Faze v postopku mediacije (po sklenitvi pogodbe o mediaciji):

- i. uvodni nagovor mediatorja,
- ii. uvodne izjave strank,
- iii. raziskovanje,
- iv. pogajanja,
- v. pisanje sporazuma ali poslavljanje.

Mediator mora poznati in udejanjati tudi štiri Harvardska pravila:¹²³

- ▶ ločiti ljudi od interesov,
- ▶ osredotočiti se na interese, ne na stališča,
- ▶ iskati možne rešitve za doseg skupnih interesov in
- ▶ uporabiti objektivne kriterije.

Ves čas postopka mediator prilagaja potek postopka sporu in strankam. Šele ko so znani vsi interesi stranki, lahko s povzemanjem skupnih preide na posebne interese. Nato sledi faza pogajanj in pisanje sporazuma.

Mediator uporablja v posameznih fazah določene tehnike, nekatere tehnike pa so osnovne in jih uporablja v vseh fazah postopka:

- ▶ aktivno poslušanje,
- ▶ reframing,
- ▶ postavljanje pravih vprašanj,
- ▶ zrcaljenje,
- ▶ obvladovanje močnih čustev.

V nadaljevanju mediacije pa uporablja še druge tehnike:

- ▶ vzpostavitev ravnovesja moči,
- ▶ ločeni sestanek,
- ▶ lupljenje čebule,
- ▶ piramida vrednosti,
- ▶ testiranje realnosti,
- ▶ izhod iz slepe ulice,
- ▶ drevo odločanja,
- ▶ itd.

3.9.5. Mediator

Vloga mediatorja je zelo pomembna za uspešen potek mediacije. Čeprav je pri mediaciji v ospredju aktivnost strank, pa je vendarle mediator tisti, ki je moderator postopka, saj s posebnimi tehnikami poskrbi za ponovno vzpostavitev dobre komunikacije med strankami. S tem ni mišljeno samo, da mediator omogoči, da vsaka od strank lahko pove svoj del zgodbe, svoje želje in potrebe, pač pa tudi, da jih nasprotna stran sliši kot interes

¹²³. Fisher, R., Ury, W.: Getting to yes, Random House Business Book, London 1991, str. 1.

in ne kot stališča. Za to pa so potrebne določene človekove lastnosti. V ospredju dobrega mediatorja ni le pripravljenost pomagati ljudem reševati spore, temveč tudi izobraževanje mediatorja.

Pomembno! Pri družinskih mediacijah, kjer so v ospredju vprašanja otrokove koristi, je zelo priporočljivo, da kot (ko)mediator sodeluje oseba s psihološkimi znanji (psiholog, socialni delavec itd.).

Kdo je lahko mediator, določajo posebni predpisi in pravilniki. Razen predpisane izobrazbe mora opraviti najmanj 40-urno izobraževanje s predpisanimi vsebinami in opraviti izpit ter se vsako leto dodatno izobraževati. Mora biti fleksibilen in potrpežljiv in ne sme pritiskati na stranke. Mediator mora identificirati strankine resnične interese, ki niso vidni iz predložene dokumentacije, in jim posledično pomagati tudi uvideti te interese, skrite za stališči, ki se manifestirajo navzven in potem še skupaj s strankami najti rešitev, ki bo te interese zadovoljila.

Mediator ves čas ostaja v vlogi nekakšnega »moderatorja« pogajanj, ki tečejo med stranema. V fazi, ko pride do dejanskih in realnih predlogov za poravnavo, pa postane vloga mediatorja aktivnejša tako, da najprej spodbuja stranke, da same iščejo rešitve, in šele če to resnično sploh ni možno, mediator previdno poda možne opcije.¹²⁴ Pri tem ni vezan na tožbeni zahtevek in do izraza lahko pride vsa njegova ustvarjalnost. Mediator poda predlog le kot zadnjo možnost rešitve zastoja v procesu pogajanj. To pa pomeni, da bodo stranke takšen dogovor tudi v večji meri prostovoljno izpolnjevale, predvsem pa je rešitev usmerjena v prihodnost in ureja bodoče odnose med stranmi.

3.9.6. Razlike med sodno poravnavo in dogovorom v mediaciji

Faza poravnavanja v mediaciji ima nekatere značilnosti, po katerih se loči od **sodnega poravnavanja**. Razlike obstajajo tudi, če primerjamo sodno poravnavanje in evaluativno mediacijo. Še toliko bolj to velja za facilitativno mediacijo. Sodni postopek, vključno s sodnim poravnavanjem, temelji na sodnikovi avtoriteti. Pred sodiščem sklenjena procesna poravnava je zaradi tega pogosto manj odprava spora v smislu avtonomije strank in bolj približek sodbe v obliki akceptiranega sodniškega »arbitražnega« predloga. Sodnik je oseba, ki nastopa v uradnem položaju nosilca sodne oblasti. Nasprotno mediator črpa svojo moč iz dejstva, da ga stranke štejejo za nevtralno osebo, ki jim bo pomagala doseči mirno rešitev spora.

Obstajajo še druge določene razlike:

- ▶ zaupnost postopka mediacije,
- ▶ ločena srečanja kot tehnika medijskega postopka,
- ▶ uporaba medijskih tehnik,
- ▶ načelo neformalnosti postopka mediacije.

Postopek mediacije je bistveno manj formalen kot sodni postopki. Procesna pravila so fleksibilna, ni odvečnih formalnosti ali dokaznih pravil. Izjemno pomembni so neformalni stiki mediatorja s strankami. Ozračje mora biti podobnejše neformalni razpravi kot formalnemu naroku za glavno obravnavo. Sodna poravnava je izvršilni naslov. Če je dogovor v mediaciji v sodišču pridruženem postopku, je to le osnutek in ne še pogodba. Stranki morata še k sodniku, da dovoli sodno poravnavo. V mediaciji zunaj sodišča pa je dogovor pogodba, ki še ni izvršljiva. Stranki lahko pri notarju ali na sodišču dosežejo, da je dogovor izvršljiv (razen v družinskih sporih).

3.9.7. Mediacija na centrih za socialno delo

Po predhodnem svetovanju na CSD, ki ni bilo uspešno, pa je mediacija lahko koristna, delavec CSD predlaga mediacijo. Tudi vsak izmed staršev lahko poda predlog. **Gre za pomembno novost po DZ, saj je zdaj mediacija v družinskih sporih možna pred vložitvijo tožbe, med sojenjem in po sojenju.**

¹²⁴. Betteto, Nina: Metode in tehnike mediacije v pravnem postopku, PP 1-2/2002

Pomembno! Strokovni delavec, ki je sodeloval v mediaciji, ne sme sodelovati pri izdelavi mnenja za sodišče v postopku za varstvo otrokove koristi (210. člen DZ).

Po končanem postopku se sestavi **poročilo o izvedbi mediacije**. Poročilo med drugim vsebuje predloga za sporazumno razvezo, za sklenitev sodne poravnave o varstvu in vzgoji otrok, preživljanju otrok, stiki s starši in tretjimi osebami (32. člen Pravilnika o izvajanju mediacije po DZ). Čas trajanja je tri mesece.

3.9.8. Posebnosti mediacije v družinskih sporih

Družinski spori izvirajo iz družinskih razmerij. Mediacija se izvede pred, med in po koncu sodnega postopka (člen 205 DZ). Po DZ, da se v družinski mediaciji lahko poleg osebnih razmerij urejajo tudi premoženjska razmerja med staršema. **Vse družinske mediacije so brezplačne.**

Mediator v mediacijo lahko vključi tudi otroka, če je sposoben razumeti pomen in posledice mediacije in če oceni, da je to v otrokovo korist (člen 210 DZ). Na največjo korist otroka pazi mediator (načelo največje otrokove koristi). Tudi ko je med staršema dosežen dogovor, ga presoja še sodnik. Če ugotovi, da ni v skladu z interesi otroka, ne dovoli sodne poravnave (412. člen ZPP).

Pomembno! V primeru suma nasilja v družini se mediacija ne izvaja.

Pomembno! Če izve, da je otrok ogrožen, mediator obvesti center za socialno delo. Zato v tem primeru ne velja načelo zaupnosti oziroma je interes otroka močnejši.

Pri delu v družinski mediaciji mediator uporablja zlasti naslednje tehnike:

- ▶ obvladovanje močnih čustev,
- ▶ validacija,
- ▶ zrcaljenje,
- ▶ reframing,
- ▶ postavljanje pravih vprašanj,
- ▶ ločeni sestanek,
- ▶ piramida vrednosti,
- ▶ magic shop.

Posebnosti postopka izvirajo že iz položaja otroka: partnerski odnos je pretrgan, a starševski odnos se bo nadaljeval do smrti. V mediaciji se lahko obnovi odnos med staršema in to dobro vpliva na otroka in njuno dogovarjanje glede vseh spornih zadev.

Treba se je pogovarjati o čustvih otroka, pa tudi staršev. Vendar je treba vedeti, da družinska mediacija ni družinsko svetovanje v pomenu psihoterapije. Zato se je treba na koncu osredotočiti na vsa vprašanja, ki jih je treba rešiti: pri kom bo otrok, preživnina, stiki, počitnice in, če želita, tudi premoženjska razmerja.

3.9.9. Predpisi s področja družinskih razmerij in mediacije v družinskih sporih

Poleg predpisov o mediaciji, ki so naštet v 2.6.3., je družinska mediacija urejena v Družinskem zakoniku (DZ)¹²⁵ in v podzakonskem aktu. Pravilnik o izvajanju mediacije po DZ¹²⁶ ureja način dela družinskega mediatorja. Določba 14. člena nalaga mediatorju, da v 14 dneh od dodelitve zadeve povabi stranke na prvo srečanje.

^{125.} Ur.L.RS, št. 15/17 in naslednji.

^{126.} Ul.L.RS, št. 76/19.

Mediacija se začne z dnem podpisa dogovora o mediaciji in traja tri mesece.

V primeru, da je treba otroku omogočiti, da izrazi svoje mnenje, pa so v zvezi s tem težave, se starši, otrok ali pristojne institucije lahko obrnejo na VČP, ki lahko postavi otroku zagovornika otrokovih pravic. Mediator lahko oceni, ali bi bilo treba v mediacijo vključiti otroka in ali bi bil potreben zagovornik otrokovih pravic. Ni pa njegova prisotnost obvezna. Če obstaja med otrokom in njegovimi zakonitim zastopnikom navzkrižje interesov, lahko sodišče postavi otroku posebnega kolizijskega skrbnika (142. člen DZ). Tudi za njegovo sodelovanje v mediaciji velja, da mediator oceni na podlagi pogovora z udeleženci mediacije, ali je to potrebno. Mora pa o tem seznaniti stranke in kolizijskega skrbnika.

Že leta 1993¹²⁷ smo ratificirali Konvencijo o civilnopravnih vidikih mednarodne ugrabitve otrok (Haaška konvencija). Tudi ta spodbuja pogovore med starši in vključuje mirno reševanje spora oz. mediacijo. To je dober primer, da ko lahko vzpostavimo varno okolje in se starša strinjata, tudi po »nasilju«, kar ugrabitev otroka je, je možna mediacija.

3.9.10. Prepoved mediacije v primerih suma nasilja v družini

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)¹²⁸ opredeli nasilje v družini v 3. členu: nasilje je vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana (povzročitelj nasilja) proti drugemu (žrtev) oziroma opustitev dolžne skrbi enega družinskega člana proti drugemu ne glede na starost, spol ali katero koli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja in telesno kaznovanje otrok. Nato zakon definira posamezne vrste nasilja.

Ko mediator posumi, da gre za nasilje, mora po DZ ukrepati. 210. člen DZ določa, da se v primerih suma nasilja v družini mediacija med strankama ne izvaja. Po 22.e členu ZPND pa je v primeru družinskega nasilja ARS izključeno – torej tudi mediacija.

3.9.11. Dodatno o prepovedi mediacije

Kot izhaja iz **Priročnika za ravnanje v primerih otrok, žrtev nasilja, zlorabe ali zanemarjanja**¹²⁹ je sodišče že v začetni fazi postopka pozorno na navedbe o obstoju nasilja oziroma nesorazmerje moči med starši. V teh primerih mediacije ne ponudi, še manj sme udeležence k njej spodbujati.

Pomembno! V primeru nasilja in neenakovrednega položaja udeležencev sodišče ne sme spodbujati sklepanja sporazumov med starši. Če želijo starši (zlasti žrtev) kljub izrecnemu opozorilu sodišča skleniti sodno poravnavo glede ureditve družinskega razmerja, sodišče skrbno presodi, ali je sporazum izraz svobodne in pristne volje staršev, in ne posledica nasilja ali premoči enega starša nad drugim, prav tako je nujna skrbna presoja, ali je sporazum otroku v korist. Če sporazum otroku ne bo v korist ali ga bo celo ogrožal ali če je predlagani sporazum posledica podrejenega položaja žrtve nasilja, sodišče sklenitve sodne poravnave ne dovoli.

Vir: Mokbel B., mag. Oštir T., Stojnšek V., Tinta Tavčar V., Priročnik za ravnanje v primerih otrok, žrtev nasilja, zlorabe ali zanemarjanja (z obrazcem za ugotavljanje ravni ogroženosti otroka v družinskih sodnih postopkih)

3.10. NEVLADNE ORGANIZACIJE

Nevladne organizacije (NVO) igrajo pomembno vlogo v družinskih postopkih, v katerih delujejo predvsem na podlagi statusa delovanja **v javnem interesu na področju socialnega varstva** in statusa delovanja **v javnem**

127. Ur. L. RS23/1993.

128. Ur. l. RS, št. 16/08 in naslednji.

129. Mokbel B., mag. Oštir T., Stojnšek V., Tinta Tavčar V. (2025), Priročnik za ravnanje v primerih otrok, žrtev nasilja, zlorabe ali zanemarjanja (z obrazcem za ugotavljanje ravni ogroženosti otroka v družinskih sodnih postopkih), Skupni projekt Evropske unije in Sveta Evrope „Zagotavljanje največje koristi otroka v civilnih sodnih postopkih v Sloveniji“ 23SI08

interesu za opravljanje humanitarne dejavnosti na področju socialnega varstva. Večkrat so prisotne v primerih, kjer je prisotno nasilje v družini in intimno partnersko nasilje, v svojih programih pa obravnavajo tako žrtve nasilja (odrasle in otroke), kot tudi povzročitelje nasilja.

3.10.1. Vloga in naloge NVO

Vloga NVO je tako svetovalna in podporna kot zagovorniška. Njihova naloga je informiranje in opolnomočenje strank ter sodelovanje v sodnih postopkih na poziv sodišča.

Ključne vloge NVO v družinskih postopkih:

- ▶ **Svetovanje in podpora:** Nudijo psihosocialno, pravno in materialno pomoč staršem in otrokom, ki se spopadajo s spremenjenimi odnosi v družini (npr. razveza), nasiljem, težavami pri določitvi skrbništva, stikih in podobno.
- ▶ **Predstavitev interesov otrok:** Pri delu z otrokom dobijo vpogled v družino in otroka, zato lahko sodišču ponudijo dodatne informacije ter predlagajo rešitve, ki so v največjo otrokovo korist, kar je ključno pri sodnih odločitvah.
- ▶ **Sodelovanje na poziv sodišča:** V nekaterih primerih sodišče NVO, ki imajo verificirane programe in status delovanja v javnem interesu, povabi k sodelovanju kot strokovnjaka za podajo mnenja o družinski situaciji ali predlogu ukrepov.
- ▶ **Izvajanje ukrepov sodišča.** Nekateri NVO tudi izvajajo ukrepe sodišča, npr. z delom s povzročitelji nasilja nad otroki.
- ▶ **Povezovanje med deležniki.** NVO lahko, glede na svoje kapacitete in zmožnosti, delujejo tudi kot povezovalni element med udeleženci postopka in uradnimi organi. Uporabnice NVO so denimo poudarile, da je proces olajšalo, da je neka organizacija (npr. varna hiša, DNK) vodila komunikacijo z vsemi drugimi institucijami. Uporabnica je bila z informacijami seznanjena, vendar je pogovor in koordinacijo vodila zaposlena v NVO.
- ▶ **Izvajanje programov za krepitev starševskih veščin.** Svetovalno-edukacijski programi pomagajo staršem pri razvijanju konstruktivnejših načinov komuniciranja po ločitvi.

3.10.2. Vloga NVO v primeru nasilja v družini

Vloga in naloge NVO so v povezavi z nasiljem v družini opredeljene v **ZPND**, specifično v **17. členu**.

Primere nasilja so NVO dolžne obravnavati prednostno.¹³⁰

Nevladne organizacije s področja obravnave in zaščite proti nasilju v okviru svojih programov opravljajo naslednje:

- ▶ nudijo socialno zagovorništvo in psihosocialno pomoč žrtvam,
- ▶ nudijo namestitvene programe za najbolj ogrožene žrtve nasilja in njihove otroke,
- ▶ sodelujejo pri sistemskih spremembah za izboljšanje pravic in povečanje zaščite žrtev nasilja,
- ▶ organizirajo programe za učenje povzročiteljev nasilja o nenasilnem vedenju v medosebnih odnosih z namenom preprečevanja nadaljnega nasilja in spreminjanja nasilnih vedenjskih vzorcev,
- ▶ sodelujejo z organi in organizacijami z različnih področij, kot so policija, državno tožilstvo, sodišče, center za socialno delo, zdravstvene organizacije, vzgojno-izobraževalni zavodi.

Medsebojno obveščanje in pomoč sta ključna za preprečevanje in odkrivanje nasilja, odpravljanje vzrokov ter nudenje pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje, tudi glede na zakonodajo.¹³¹

^{130.} 10. člen ZPND.

^{131.} 10. člen ZPND.

Zagovorniška vloga NVO

V primeru nasilja je zagovorniška vloga NVO še toliko pomembnejša. Kadar žrtve v svoji stiski niso slišane in upoštevane, je veliko manjša verjetnost, da bo za njihovo varnost poskrbljeno, zato je v takih primerih dobro, da imajo možnost zagovorništva.

Svetovalka se lahko v vlogi zagovornice obrača na različne institucije in prispeva k temu, da bo izkušnja žrtve upoštevana in slišana. Pri tem uporabnice in uporabnike spodbuja, da v čim večji meri sami poskrbijo za zagovarjanje svojih pravic in zbiranje informacij, saj jim to daje večji občutek moči in obvladovanja situacije. V primerih, ko uporabnik tega ne zmore, mu svetovalka pomaga v skladu z njegovimi željami in interesi. V situacijah, ko gre za ogroženost mladoletne osebe ali osebe, ki iz različnih razlogov (hendikep ...) ne more sama izvesti ukrepov za svojo zaščito, opravlja naloge socialnega zagovorništva po svoji strokovni presoji ter v skladu z zakonodajo in etičnimi načeli v socialnem varstvu.

Svetovalka v okviru socialnega zagovorništva v primerih nasilja:

- ▶ Vzpostavlja sodelovanje s CSD, šolami, vrtci, varnimi hišami, materinskimi domovi, kriznimi centri, domovi za starejše in drugimi institucijami.
- ▶ Opozarja osebe, ki v drugih institucijah delajo z žrtvami nasilja, na posebnosti in značilnosti situacij v primerih nasilja; predstavi jim posebnosti nasilja v družini in jih spodbuja, da to upoštevajo pri svojem delu.
- ▶ Pomaga pri organiziranju umika žrtve nasilja in njenih otrok iz okolja, v katerem doživlja nasilje.
- ▶ Z organizacijami in institucijami, ki sodelujejo z žrtvijo, se dogovori, da so obravnave in drugi postopki izvedeni na način, ki uporabnici ali uporabniku olajša sodelovanje v postopku.
- ▶ Spremlja uporabnico ali uporabnika pri stikih z drugimi organizacijami, pri ustnih obravnavah in tiskih sestankih.
- ▶ Žrtvam nasilja pomaga pri pridobivanju pravnih informacij in organiziranju pravne pomoči, če tega zaradi različnih razlogov ne more storiti sama.
- ▶ Prijavlja nasilje na CSD ali policijo in daje pisne ali ustne pobude na CSD, tožilstva in sodišča, da skličejo time, pospešijo postopke ali proučijo dodatne informacije.
- ▶ Piše, ali pomaga pri pisanju pritožb na zapisnike, v katerih so zanemarjena ali nekorektno zavedena stališča oziroma besede uporabnika.
- ▶ Piše, ali pomaga pri pisanju pritožb na ravnanje strokovnih delavcev.
- ▶ Opozarja ministrstva, Urad varuha človekovih pravic in druge službe na sistemske pomanjkljivosti pri reševanju posameznega primera nasilja.

3.10.3. Področne NVO v Sloveniji

V Sloveniji deluje več organizacij, katerih delo se posredno in neposredno tiče družinskih postopkov. Več jih nastopi skupaj predvsem takrat, ko je v družini ali intimnopartnerskem odnosu prisotno nasilje.

NAZIV	SEDEŽ	SPLETNA STRAN	KONTAKT
Društvo za nenasilno komunikacijo	Ljubljana, Koper	https://www.drustvo-dnk.si/sl/	LJUBLJANA 01 4344 822 031 770 120 info@drustvo-dnk.si ENOTA KOPER 05 6393 170 031 546 098 dnk.koper@drustvo-dnk.si
Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja	Ljubljana	https://drustvo-sos.si/sl_si/	01 544 35 13 drustvo-sos@drustvo-sos.si
Društvo življenje brez nasilja	Novo mesto	https://varnahi-sanovomesto.si/	031 696 389 drustvo.dzbn.nm@gmail.com
Društvo Regionalne varne hiše	Celje, Velenje, Slovenj Gradec	https://varnahisa.si/	CELJE 03 492 63 57 051 233 894 VELENJE 03 897 66 90 031 243 071 SLOVENJ GRADEC 02 882 94 35 031 234 404
Društvo varnega zavetja	Ljutomer	https://dvz.si/	02 58 48 390 031 44 22 00 info@dvz.si
Društvo za pomoč ženskam in otrokom, žrtvam nasilja – Varna hiša Gorenjske	Kranj	https://www.varnahisagorenjske.si/	+386 51 200 083 vhg@varnahisagorenjske.si
Stigma (Varna hiša)	Ljubljana	https://drustvo-stigma.si/	+386 1 430 12 05 info@drustvo-stigma.si

Društvo Ženska svetovalnica	Ljubljana	https://www.drustvo-zenska-svetovalnica.si/	01 25 11 602 040 359 909 zenska@svetovalnica.org Krizni center kc@svetovalnica.org
Društvo Ključ – Center za boj proti trgovini z ljudmi	Ljubljana	https://drustvo-kljuc.si/sl/domov/	080 17 22 info@drustvo-kljuc.si
Zavod Emma	Ljubljana, Krško	https://zavod-emma.si/	01/425 4732 080 21 33 (brezplačna št.) zavod.emma@siol.net
Zavod Center za pomoč mladim	Ljubljana	https://www.cpm-drustvo.si/	+386 31 323 573 lj-info@cpm-drustvo.si
Združenje za MOČ	Ljubljana, Maribor	https://zamoc.si/	LJUBLJANA 041 20 49 49 info@zamoc.si MARIBOR 041 276 434 info@zamoc.si
Društvo gibalno oviranih invalidov VIZIJA	Slovenske konjice	https://drustvo-vizija.si/	+386 (0)64 29 29 22 +386 (0)41 68 31 33 drustvo.vizija.info@gmail.com

NVO izvajajo različne socialnovarstvene programe, ki so povečini sofinancirani s strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ). Do seznamov prejemnikov in informacij o njihovih programih lahko dostopate na spletni strani MDDSZ.

3.11. VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI ZAVODI

Javna mreža strokovnih centrov za obravnavo otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami vključuje:

► **V osrednjeslovenski in gorenjski regiji:**

- Strokovni center Logatec,
- Strokovni center Kranj,
- Strokovni center Frana Milčinskega Smlednik.

Strokovni center Logatec opravlja tudi naloge v zvezi z usklajevanjem sodelovanja vseh strokovnih centrov na tem območju.

► **V osrednjeslovenski, zasavski in spodnjeposavski regiji in regiji JV Slovenija:**

- Strokovni center Višnja Gora,
- Strokovni center Malči Beličeve Ljubljana,
- Strokovni center Mladinski dom Jarše.

Strokovni center Višnja Gora opravlja tudi naloge v zvezi z usklajevanjem sodelovanja vseh strokovnih centrov na tem območju.

► **V podravski, pomurski, savinjski in koroški regiji:**

- Strokovni center Mladinski dom Maribor,
- enota Dom pri Osnovni šoli Veržej.

Strokovni center Mladinski dom Maribor opravlja tudi naloge v zvezi z usklajevanjem sodelovanja strokovnih centrov na tem območju.

► **V goriški, obalno-kraški in primorsko-notranjski regiji:**

- Strokovni center Planina.

Strokovni center Planina opravlja tudi koordinacijo vseh nalog strokovnega centra na tem območju.

Strokovne centre v javni mreži opredeljuje Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje v **Sklepu o določitvi strokovnih centrov in posamičnih strokovnih centrov**, ki opravljajo naloge v zvezi z usklajevanjem sodelovanja strokovnih centrov na posameznem področju (6034-4/2021/4).

Strokovni centri imajo pomembno vlogo v skladu z **Zakonom o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami (ZOOMTVI)** in izvajanjem ukrepov trajnejšega značaja za varstvo otrokove koristi.

Naloge strokovnih centrov so opisane predvsem v 4. in 8. členu ZOOMTVI. Med njimi je sodelovanje z vzgojno-izobraževalnimi zavodi, CSD-ji in sodiščem, pred katerim se vodi postopek za varstvo otrokove koristi. Konkretna obveznosti strokovnih centrov v sodnih postopkih opredeljujejo 8. do 26. člen ZOOMTVI.

17. člen ZOOMTVI opredeljuje sodelovanje s CSD, 18. člen pa s pristojnim sodiščem.

4. Primeri zakonske ureditve medinstitucionalnega sodelovanja v Sloveniji

4.1. MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE V OKVIRU ZPND

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)¹³² je temeljni pravni okvir, ki v Sloveniji ureja **ukrepanje, zaščito in pomoč žrtvam nasilja v družini**. Njegov glavni cilj ni kaznovanje povzročitelja (to je predmet kazenskega prava), temveč **zagotavljanje varnosti žrtve in usklajeno delovanje vseh pristojnih institucij**, ki pri tem sodelujejo.

ZPND tako predstavlja **sistemski zakon**, ki povezuje različne resorje – socialne, pravosodne, zdravstvene, vzgojno-izobraževalne in varnostne – z namenom učinkovite zaščite posameznika in preprečevanja ponavljanja nasilja. Nasilje v družini je kompleksen pojav, ki se izraža na čustveni, socialni, pravni in zdravstveni ravni, zato **ga ni mogoče učinkovito obravnavati znotraj ene institucije**. ZPND zato zahteva medinstitucionalni pristop, kar pomeni sodelovanje več organov in strok, ki morajo delovati usklajeno, hitro in strokovno.

Kot že omenjeno, se za obravnavanje nasilja v družini po ZPND pri CSD ustanovi multidisciplinarni tim, ki je oblika medinstitucionalnega sodelovanja. Udeležba na timu je za vse vabljenе obvezna.¹³³

V primeru nasilja v družini posamezne službe postopajo in medsebojno sodelujejo na podlagi naslednjih pravilnikov:

- ▶ Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju **centrov za socialno delo**, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini.¹³⁴
- ▶ Pravilnik o sodelovanju **policije** z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini.¹³⁵
- ▶ Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za **vzgojno-izobraževalne zavode**.¹³⁶
- ▶ Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju **zdravstvene dejavnosti**.¹³⁷

Na CSD so se na podlagi zakona z namenom koordinacije sodelovanja institucij, poleg MDT, oblikovale **službe za koordinacijo in pomoč žrtvam**. Službe zagotavljajo pomoč žrtvam nasilja, izvajajo interventno službo, povezujejo dejavnosti organov in organizacij ter spremljajo in analizirajo pojave nasilja v družini.¹³⁸ Službe za koordinacijo in pomoč žrtvam so ustanovljene **na regijski ravni**.

4.2. MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE V SKLOPU DELOVANJA HIŠE ZA OTROKE

Poleg določil ZPND in pravilnikov velja v povezavi z medinstitucionalnim sodelovanjem omeniti še **Hišo za otroke (Barnahus)** in sodelovanje institucij v postopkih, ki se izvajajo pod njenim okriljem.

Izvajanje celostne obravnave v Hiši za otroke temelji na Zakonu o zaščiti otrok v kazenskem postopku in njihovi celostni obravnavi v hiši za otroke (ZZOKPOHO)¹³⁹ in Uredbi o načinu sodelovanja med Javnim

¹³². Uradni list RS, št. 16/08, 68/16, 54/17 – ZSV-H in 196/21 – ZDOsk.

¹³³. 14. člen ZPND.

¹³⁴. Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17.

¹³⁵. Uradni list RS, št. 25/10.

¹³⁶. Uradni list RS, št. 104/09.

¹³⁷. Uradni list RS, št. 38/11.

¹³⁸. 16. člen, ZPND.

¹³⁹. Uradni list RS, št. 54/21.

zavodom Hiša za otroke in drugimi udeleženci pri zagotavljanju celostne obravnave v Hiši za otroke.¹⁴⁰ Predvsem slednja opredeljuje **način sodelovanja med Javnim zavodom Hiša za otroke in drugimi udeleženci (CSD, NVO, šolstvo, zdravstvo ...)** pri obravnavi mladoletnih oškodovancev, prič in mladoletnikov, zoper katere teče predkazenski ali kazenski postopek.

»Sodelovanje« je v uredbi določeno kot **medsebojno obveščanje, usklajevanje in poročanje**,¹⁴¹ uredba pa v posameznih poglavjih opredeli sodelovanje med zavodom in posamezno institucijo. Opredeljena so sodelovanja med zavodom in sodiščem, državnim tožilstvom, policijo, CSD, izvajalci zdravstvene dejavnosti in sodelovanje z organizacijami z namenom izvajanja krizne podpore in psihosocialne pomoči ter izvajanja usposabljanj v zavodu.

V sklopu Hiše za otroke je obravnava celostna. Posebnost javne službe je, da s svojim metodološkim pristopom izvaja multidisciplinarno in medinstitucionalno obravnavo na enem mestu. V praksi to pomeni, da vse potrebne institucije (policija, tožilstvo, sodišče, CSD, zdravstvo) postopke izvajajo na sedežu Hiše za otroke (Zaloška 59, 1000 Ljubljana), kar pomeni, da se postopki ne podvajajo, otrok pa med obravnavo ne menja okolja. Vse to zasleduje cilj, da je otroku med postopkom čim udobneje, da se izognemo ponavljanju travmatičnih izkušenj in stresu, ki bi ga povzročili različni postopki na policiji, tožilstvu, sodišču, socialnih službah ...

140. Uradni list RS, št. 135/22.

141. 1. člen, Uredba o načinu sodelovanja med Javnim zavodom Hiša za otroke in drugimi udeleženci pri zagotavljanju celostne obravnave v hiši za otroke. Uradni list RS, št. 135/22.

5. Predlog za izvedbo usposabljanja z uporabo gradiv

V nadaljevanju predstavljamo nekaj predlogov za izvedbo usposabljanja na področju medinstitucionalnega sodelovanja z uporabo pripravljenih gradiv.

Priporočen časovni okvir usposabljanja je šest ur, vključno z odmori. Ker je 40–45 minut zgornja meja, pri kateri odrasli udeleženci še ohranjajo koncentracijo, predlagamo, da so posamezni sklopi usposabljanja razdeljeni na **20 min razlage** in **20 min interaktivnega dela**, ki od udeležencev zahteva angažma. To je lahko razprava, delo v skupini ali samorefleksija.

Priporočeno je, da so **usposabljanja tudi sama medinstitucionalne narave**. Če je to mogoče, naj vključujejo udeležence različnih znanj in poklicev, ki tako ali drugače prisostvujejo v postopkih, ki se tičejo družinskega prava in zaščite največje otrokove korsi. Na usposabljanja naj bodo tako vabljeni udeleženci različnih strok, katerih vloge in naloge so predstavljene v samih gradivih. Na ta način lahko udeleženci izvajalca usposabljanja dopolnjujejo z izkušnjami iz prakse ter osvetlujejo vprašanja, ki so v povezavi z njihovim delom še odprta.

Pomembno je, da so **usposabljanja organizirana na regionalni ravni oziroma v skupnosti**. Delujoči na področju družinskega prava se na tak način lahko med sabo spoznajo oziroma seznanijo drug z drugim, kar krepi zaupanje in trdnost sistema. Ker delujejo v določenem okolju, se lahko pogovorijo o določenih vprašanjih in dilemah, ki so prisotna v skupnosti – vse to ob varovanju osebnih podatkov oseb, v primeru obravnave določenega primera.

Med udeleženci usposabljanja naj se vseskozi zagotavlja formalen in profesionalen odnos.

Predlog programa za usposabljanje:

1. Uvod v usposabljanje

- ▶ **Predstavitev projekta in drugih dejavnosti**, izvedenih v okviru skupnega programa EU/Svet Evrope »Zagotavljanje najboljših interesov otrok v civilnih postopkih v Sloveniji«
- ▶ **Predstavitev poteka usposabljanja**
- ▶ **Krog spoznavanja udeležencev**
 - Področja, s katerih prihajajo
 - Predhodna vprašanja, ki jih imajo udeleženci glede medinstitucionalnega sodelovanja ali dela posameznih služb in institucij na področju družinskega prava
 - Pričakovanja glede tega usposabljanja in projekta na splošno
- ▶ **Namen usposabljanja**
- ▶ **Pomen medinstitucionalnega sodelovanja**
- ▶ **Načelo največje otrokove koristi kot vodilo**

Namen uvodnega dela je predstaviti projekt, potek usposabljanja in spoznati udeležence. Poznavanje ozadij udeležencev in dinamike skupine je pomembno za zagotavljanje relevantnosti usposabljanja, prepoznavanje interesov udeležencev in vprašanj, ki jih imajo pred izvedbo.

2. Potek usposabljanja

Pri izvajanju usposabljanja lahko izvajalci sledijo **vrstnemu redu vsebin, kot si sledijo v teh gradivih**.

Na ta način udeleženci najprej spoznajo vloge večkrat spregledanih ali neznanih institutov za varstvo koristi otrok, kot sta zagovornik otroka pri Varuhu človekovih pravic in kolizijski skrbnik, ter razlike med njima. Nato sledi seznanitev z različnimi področji sodnega izvedenstva v primeru družinskih sporov ter informacije o delu centrov za socialno delo in sodišč. Gradiva vseskozi poudarjajo povezanost institucij in potrebo po sistematičnem sodelovanju med njimi predvsem v postopkih, ki zadevajo otroke.

Pri predstavitvi posameznih sklopov predlagamo, da izvajalci **kombinirajo pasivni pristop z aktivnim** – 20-minutni razlagi o značilnostih instituta ali službe naj sledi 20-minutni aktivni del, v katerem udeleženci razpravljajo o primerih iz prakse skupaj ali v manjših skupinah, oziroma sodelujejo v delavnici, ki je osnovana na individualni samorefleksiji.

Razlaga naj izhaja iz informacij, ki so zapisane v gradivih za usposabljanje. Za interaktivni del lahko izvajalci uporabijo **naslednje predloge**, ki so oblikovani za vsak posamezni sklop posebej.

Pomembno! Izvajalci naj ob začetku usposabljanja pojasnijo, da lahko vprašanja ali prošnje za dodatna pojasnila postavijo kadarkoli med usposabljanjem.

Če izvajalec na vprašanje ne more ali zna odgovoriti na mestu, naj pojasni, da bodo odgovore prejeli po usposabljanju. Glede odgovorov na vprašanja se lahko izvajalci usposabljanja posvetujejo z avtorjem gradiv za usposabljanje, tj. PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (pic@pic.si).

Izvajalec lahko pozove tudi druge udeležence usposabljanja, da podajo odgovor na vprašanje ter spodbudi razpravo.

MODUL 1: Zagovornik otrok pri VČP

- ▶ Ali naj bo zagovornik zgolj »prenašalec« otrokovega glasu ali bi moral imeti večjo težo v postopku?
- ▶ Kako zgodaj v postopku je otroku smiselno postaviti zagovornika? Bi bilo smiselno, da se otroku postavi zagovornika, že preden starša pričneta s postopki za urejanje družinskih razmerij?
- ▶ Ali bi morale biti zagovorništvo otrok obvezno v vseh visoko konfliktnih sporih?
- ▶ Kje so največje pravne ali sistemske vrzeli v sedanjem modelu zagovorništva otrok?
- ▶ Kakšne so lastnosti zagovornika otrok?

Pri tem modulu lahko izvajalci z uporabo delovnega lista preverijo razumevanje razlik med institutom kolizijskega skrbnika in zagovornika otroka. Udeležence razdelijo v manjše skupine, mednje pa razdelijo delovne liste s tabelo, ki je podobna tisti v poglavju na to temo. Udeležence povabijo, da skupaj razmislijo o razlikah, ki so bile predstavljene, nato delijo ugotovitve.

MODUL 2: Kolizijski skrbnik

- ▶ Ali bi morale biti imenovanje kolizijskega skrbnika v nekaterih primerih obvezno / po uradni dolžnosti (npr. paternitetni spori)?
- ▶ Kako zagotoviti, da kolizijski skrbnik res zastopa koristi otroka, in ne zgolj formalno prisostvuje postopku?
- ▶ Ali bi usposabljanje za kolizijske skrbnike moralo biti obvezno?
- ▶ Bi morali kolizijski skrbniki imeti enotne standarde dela in certifikacijo?
- ▶ Kakšna usposabljanja in strokovna podpora so potrebni, da bo kolizijski skrbnik dejansko kompetentno zastopal otroka?
- ▶ Kdo naj financira delo kolizijskih skrbnikov – država, sodišče, posebni skladi?

Pri tem modulu lahko izvajalci z uporabo delovnega lista preverijo razumevanje razlik med institutom kolizijskega skrbnika in zagovornika otroka. Udeležence razdelijo v manjše skupine, mednje pa razdelijo delovne liste s tabelo, ki je podobna tisti v poglavju na to temo. Udeležence povabijo, da skupaj razmislijo o razlikah, ki so bile predstavljene, nato ugotovitve delijo.

MODUL 3: Sodni izvedenci

- ▶ Kako naj sodnik ravna, če sta si izvedenski mnenji različnih strokovnjakov v nasprotju?
- ▶ Kako naj se zagotovi kakovost izvedenskih mnenj – bi bila potrebna enotna metodologija ocenjevanja družinskih razmer?
- ▶ Bi morali imeti izvedenci redna dodatna usposabljanja o družinskem sodstvu, travmi, nasilju v družini?
- ▶ Kaj storiti, če otrok v različnih pogovorih poda različne izjave?

MODUL 4: Centri za socialno delo

- ▶ Katere informacije mora CSD pridobiti za pripravo kakovostnega mnenja?
- ▶ Kako v primeru hkratne obravnave različnih družinskih članov zagotoviti strokovno obravnavo in poskrbeti za ustrezno zaščito, kadar gre za nasilje v družini?
- ▶ Katere kompetence so po vašem mnenju najpomembnejše za učinkovito delo CSD v družinskih postopkih?

MODUL 5: Mediacija

- ▶ Katere osebnostne lastnosti in spretnosti mora imeti dober družinski mediator?
- ▶ Kako mediator zagotovi, da se upošteva otrokovo mnenje, ne da bi bil otrok izpostavljen pritisku staršev?
- ▶ V katerih primerih družinska mediacija ni mogoča? Kako prepoznati mejo v takih primerih?

Pomembno! Udeleženci naj pri odgovorih ne razmišljajo le iz perspektive svoje institucije, temveč tudi iz perspektive "kaj otrok potrebuje". To premakne fokus iz institucij na otroka kot središče sodelovanja.

Splošna vprašanja s področja medinstitucionalnega sodelovanja

V nadaljevanju podajamo še nekaj **splošnih vprašanj s področja medinstitucionalnega sodelovanja** in dela posameznih institucij v družinskih postopkih.

B. Komunikacija in koordinacija

- ▶ Katere so največje ovire pri izmenjavi informacij med deležniki (npr. sodiščem, CSD, šolo)?
- ▶ Kako zagotoviti, da institucije ne "podvajajo" dela (npr. večkratni razgovor z otrokom)?
- ▶ Kakšne so možnosti sodelovanja na obravnavah, ki jih vodi določena institucija?

C. Konflikti in njihovo reševanje

- ▶ Kako naj strokovnjaki ravnajo, če institucije med seboj dajejo nasprotujoče si informacije ali priporočila?
- ▶ Kako preprečiti pritiske staršev na različne institucije?

D. Sistem in praksa

- ▶ Ali obstoječa zakonodaja in pravilniki omogočajo dovolj učinkovito sodelovanje med institucijami? Kje so vrzeli in možnosti izboljšav?
- ▶ Katere so dobre prakse sodelovanja iz tujine (če jih poznate), ki bi jih bilo smiselno prenesti v naš sistem?
- ▶ Na kakšne načine lahko zmanjšujemo sekundarno viktimizacijo v postopku?
- ▶ Kaj še pogrešate v sistemu, da bi bilo sodelovanje med institucijami boljše?

3. Zaključek usposabljanja

V zaključku povzemite glavne točke usposabljanja in preverite, ali je med udeleženci še kakšno odprto vprašanje.

Udeležence vprašajte o tem, kako bi usposabljanje in gradiva lahko izboljšali. Omogočite jim, da opažanja in predloge delijo tudi po usposabljanju in anonimno (npr. z uporabo ankete).

Udeležencem sporočite, kje lahko najdejo gradiva, ki ste jih na usposabljanju obravnavali, da si lahko vsebine ponovno pogledajo in jih delijo med drugimi.

6. Zaključek

V izobraževalnem modulu smo želeli pojasniti vloge in naloge posameznih služb, ki delujejo na področju družinskega prava in so na tak ali drugačen način povezane z otroki kot udeleženci postopka. Otroci, ki so osebe pod 18. letom starosti, so posebno ranljiva skupina, pri obravnavi katere je potrebna posebna skrb. Skrb zanje pa ni le v rokah staršev ali zakonitih zastopnikov, temveč tudi v rokah države in njenih organov, predvsem kadar starši ustrezne skrbi ne izvajajo oziroma se v svojem delovanju ne ozirajo na največjo otrokovo korist.

Odločitve glede otrok morajo temeljiti na upoštevanju koristi konkretnega otroka in ne na abstraktno opredeljenih koristih »splošnega otroka«. Da se lahko čim natančneje določi, kaj je v otrokovo največjo korist, pa je pomembno sodelovanje institucij, ki delujejo na področju obravnave družin in posameznikov. Takšno medinstitucionalno sodelovanje omogoča, da se postopki vodijo celostno, z upoštevanjem pravnih, socialnih in psiholoških vidikov. Le s povezovanjem različnih strok in institucij je mogoče zagotoviti, da odločitve v družinskih zadevah resnično varujejo in krepijo otrokove koristi ter hkrati prispevajo k večji pravičnosti in zaupanju v sodni sistem.

Ta gradiva so namenjena različnim deležnikom, ki želijo od blizu spoznati in razumeti delo služb v družinskem pravu. Za ta namen v dokumentu obravnavamo vlogo in delo mediatorjev, zagovornika otroka (ter celotnega zagovorniškega procesa), kolizijskega skrbnika, sodnih izvedencev, delo CSD, NVO s področja socialnega varstva in navsezadnje sodišč, ki odločajo upoštevajoč informacije, ki jim jih posredujejo strokovne službe. Kot je bilo pojasnjeno že v uvodu, gre za živ dokument in učilo, ki ga velja posodabljati z novimi informacijami iz prakse, kar je s strani uporabnikov tudi dobrodošlo.

Države članice Evropske unije so se odločile, da združijo svoje znanje in izkušnje, vire in usodo. Skupaj so zgradile območje stabilnosti, demokracije in trajnostnega razvoja ob ohranjanju kulturne raznolikosti, strpnosti in osebnih svoboščin. Evropska unija je zavezana deliti svoje dosežke in vrednote z državami in narodi zunaj njenih meja.

www.europa.eu

Svet Evrope je vodilna organizacija za varovanje človekovih pravic v Evropi. Sestavlja ga 46 držav članic, vključno z vsemi članicami Evropske unije. Vse države članice Sveta Evrope so podpisnice Evropske konvencije o človekovih pravicah – pogodbe, ki je namenjena varovanju človekovih pravic, demokracije in pravne države. Evropsko sodišče za človekove pravice nadzoruje izvajanje Konvencije v državah članicah.

www.coe.int

Sofinancira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sofinancira in izvaja
Svet Evrope